

Δ. ΓΙΑΝΝΙΑ - Δ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

τάξη Ε' 42

Ιωάννης Κανιάρης

1000

ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΙΑ - ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Γιά τήν Ε' τάξη τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Ἄριθ. ἐγκρίσεως 68747/1956

Ἰπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας

ΦΩΣ
ΕΚΛΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΙΑΣ

42

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ 6 — ΤΗΛ. 237.647 ΑΘΗΝΑΙ

17228
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Δ/ΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Ἄριθ. Πρωτ. 68747

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20-6-1956

Πρὸς

Τοὺς κ. κ. Δ. Γιαννιᾶν—Δ. Γιαννάκων

Λομβάρδου 153

Ἐνταῦθα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67001/19-6-56 πράξεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κ.Γ.Δ.Σ.Ε. ἐνεκρίθη διὰ μίαν διετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1956-57 τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνισμὸν βιβλίον σας «**Ἱστορία Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας**» ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τὴν Ε' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οἰκείων Ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου ἐκτυπώσητε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐγκρίσις αὐτῆ παρέχεται ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεὶ τὴν παροῦσαν δὲν εἶναι ἐγκριμένον.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντῆς

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΓΙΝΕ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΖΩΓΡΑΦΟ κ. ΑΓΗΝΟΡΑ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(330-1453 μ. Χ.)

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς στὸν Μέγαν Κωνσταντῖνο. Ὅταν ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος αὐτοκράτορας τὸ ἔτος 330 μ. Χ. ἔκτισε τὴν Κωνσταντινούπολην καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του, ἱδρυσεν συγχρόνως καὶ τὸ πρῶτον χριστιανικὸν κράτος στὸν κόσμον.

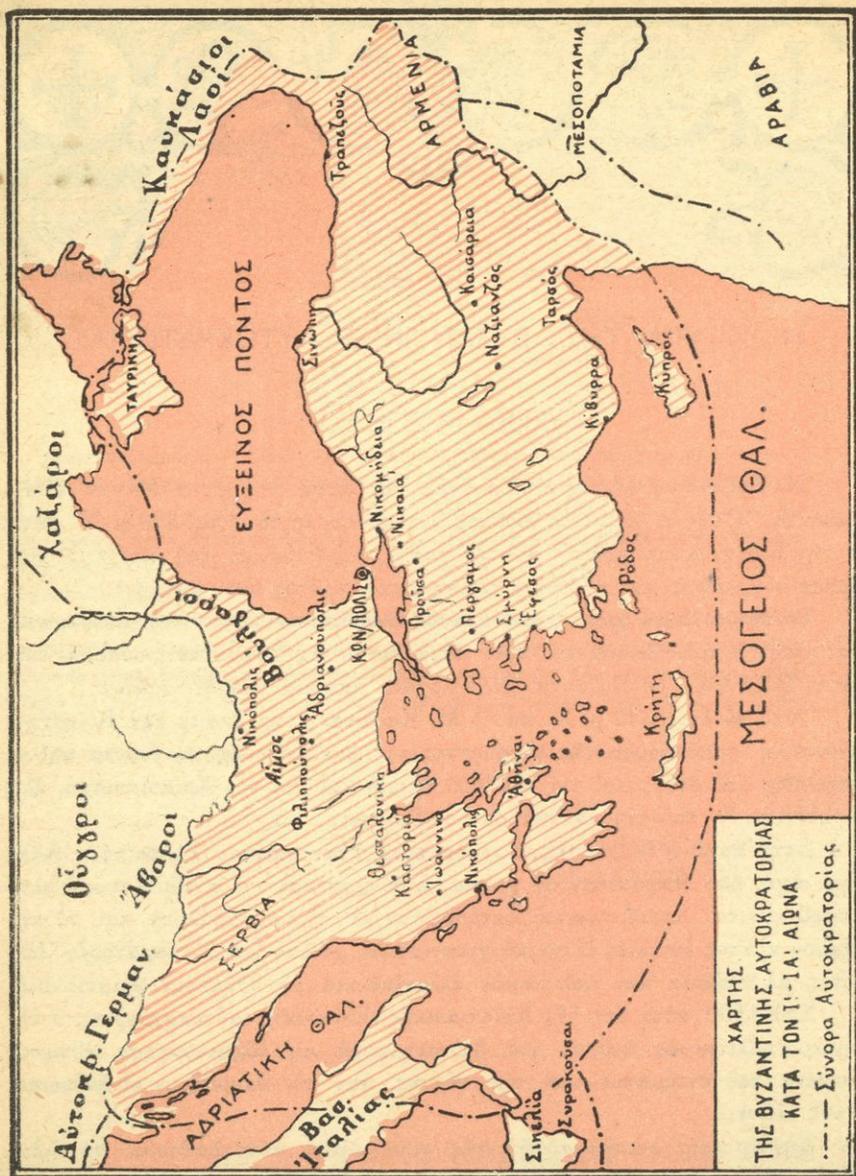
Τὸ πρῶτον αὐτὸ χριστιανικὸν κράτος ὀνομάσθηκε Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, γιὰτὶ ἡ πρωτεύουσά του πρὶν πάρῃ τὸ ὄνομα Κωνσταντινούπολην, ἐλεγόταν Βυζάντιον. Τὸ Βυζάντιον ἦταν ἀρχαία ἀποικία τῶν Μεγαρέων.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 330 μ. Χ. ποὺ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔκαμε τὴν Κωνσταντινούπολην πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας του ἀκολούθησαν ἔνδεκα αἰῶνες μεγαλείου καὶ δόξας καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ γιὰ τὸν Χριστιανισμόν, ἕως τὸ 1453 μ. Χ. ποὺ τὴν κατέκτησαν οἱ Τούρκοι.

Στὴν ἀρχὴν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦταν κράτος Ῥωμαϊκόν. Ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ, ὅσο ἐπερνοῦσαν τὰ χρόνια, ἡ δύναμις καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατόρθωσαν νὰ τὴν μεταβάλουν καὶ νὰ τὴν κάμουν κράτος ἐντελῶς ἑλληνικὸν χριστιανικόν, μὲ λαὸν καὶ αὐτοκράτορας Ἑλληνας, μὲ γλῶσσαν καὶ πολιτισμὸν ἑλληνικὸν καὶ μὲ θρησκείαν χριστιανικὴν.

Στὰ 1100 αὐτὰ ἔτη τῆς Χριστιανικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἄνθησε γιὰ δευτέρην φοράν καὶ ἐδημιούργησε ἀθάνατα μνημεῖα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ποὺ τὰ θαυμάζουν οἱ ἄνθρωποι στοὺς αἰῶνες.

Τὴν ἱστορίαν λοιπὸν αὐτῆς τῆς χιλιόχρονης αὐτοκρατορίας θὰ διδασχθοῦμε στὴν σειρὰ τῶν μαθημάτων τοῦ βιβλίου τούτου.

ΧΑΡΤΗΣ
 ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
 ΚΑΤΑ ΤΟΝ 11-1Α: ΑΙΩΝΑ
 --- Σύνορα Αυτοκρατορίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος

Δύο εἶναι οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι προόδευσαν στὸν πολιτισμὸ, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ λαοὶ κατάγονταν ἀπὸ τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ καὶ κατέβηκαν κατὰ τοὺς ἀρχαιστάτους χρόνους ἀπὸ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν στὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ Ρωμαῖοι στὴν Ἰταλία.

Οἱ Ἕλληνες. Στὴ νέα τους πατρίδα οἱ Ἕλληνες πολὺ γρήγορα προόδευσαν στὰ γράμματα, στὶς ἐπιστῆμες, στὶς τέχνες καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους. Ἐδημιούργησαν γιὰ πρώτη φορὰ ἕναν θαυμάσιον πολιτισμὸ, πὺ ἔμεινε ὀνομαστὸς στὴν ἱστορία καὶ λέγεται ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἀνθῆσε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλῆ ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων του. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μάλιστα κατόρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνες καὶ μὲ τίς κατακτήσεις πὺ ἔκαμε, ἐξάπλωσε τὸ κράτος του ἀπὸ τὸ Ἰόνιο πέλαγος ἕως τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ.

Οἱ Διάδοχοί του ὁμως ἐφιλόνικησαν μεταξύ τους καὶ ἐχώρισαν τὸ ἀπέραντο ἐκεῖνο κράτος σὲ μικρότερα βασίλεια. Ἀλλὰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν χωρισμὸ τους οἱ Διάδοχοι δὲν ἔμειναν ἀγαπημένοι. Ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου καὶ σιγὰ -σιγὰ τὰ βασίλειά τους παρήκμασαν καὶ ἔχασαν τὴ δύναμή τους. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν κατόρθωσαν νὰ ἀντισταθοῦν στοὺς Ρωμαίους, στοὺς ὁποίους τέλος καὶ ὑποτάχθηκαν.

Οι Ρωμαίοι. Ὁ ἄλλος λαός, ὁ ὁποῖος κατέβηκε ἀπὸ τὴν κεντρικὴ Ἑυρώπη στὴν Ἰταλία, ἐγκατεστάθηκε στὶς ὄχθες τοῦ Τίβερη ποταμοῦ. Ἐκεῖ ὁ πρῶτος βασιλιάς τους, ὁ Ρῶμος, ἔκτισε τὴν πόλη Ρώμη καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του. Ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης ὀνομάσθηκαν καὶ οἱ κάτοικοι Ρωμαῖοι.

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔδειξαν στὴν ἀρχὴ καμμία σπουδαία πρόοδο στὸν πολιτισμό. Ἐξοῦσαν ἀφοσιωμένοι στὰ κτήματά τους, ἦταν καλοὶ γεωργοὶ καὶ καλοὶ ποιμένες, ἀπέφευγαν τὴν πολυτέλεια, ἐσέβονταν τοὺς θεοὺς των, ἀγαποῦσαν τὴν πατρίδα των, ἐπειθαρχοῦσαν στοὺς νόμους τῆς καὶ ὡς στρατιῶτες ἦταν γενναῖοι καὶ ἀποφασιστικοί.

Ἡ φιλοδοξία τῶν Ρωμαίων ἦταν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ κράτος των καὶ νὰ τὸ κάμουν μεγάλο καὶ ἰσχυρό. Καὶ πραγματικά, μὲ τὸν ὀργανωμένο στρατό τους, κατόρθωσαν σιγὰ σιγὰ νὰ νικήσουν τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ νὰ γίνουν κύριοι ὅλης τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ τῆς νήσου Σικελίας.

Δὲν ἐσταμάτησαν ὁμως τὶς κατακτήσεις των, ἀλλὰ ἐπροχώρησαν καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς χερσονήσου των. Κατὰ τὸ ἔτος 200 περίπου πρὸ Χριστοῦ ἄρχισαν τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πόλεμος ἦταν μακροχρόνιος, ἀλλὰ κατόρθωσαν οἱ κατακτητὲς νὰ ὑποτάξουν πρῶτα τὴν Μακεδονία καὶ τέλος τὸ ἔτος 146 π. Χ. ὁ ἀγροίκος στρατηγὸς των Μόμμιος ἐνίκησε τοὺς Ἕλληνας στὸν Ἴσθμό καὶ κατέστρεψε ἐντελῶς τὴν Κόρινθο. Τότε πλέον ὑποτάχθηκε καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα στοὺς Ρωμαίους.

Κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐπίσης κατέστρεψαν τὸ μέγα ναυτικὸ κράτος τῆς Ἀφρικῆς, τὴν περίφημη Καρχηδόνα καὶ ἔγιναν κυρίαρχοι στὴ Μεσόγειο θάλασσα. Ἐπειτα συνέχισαν τὶς κατακτήσεις των καὶ ὑπέταξαν τὴν Γαλατία, τὴν Ἰσπανία, τὴν Γερμανία καὶ τὴν Μ. Βρετανία. Τέλος ἐστράφηκαν πάλιν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Ἀσίας ἕως τὸν Εὐφράτη ποταμό.

Μὲ τὶς κατακτήσεις των αὐτὲς οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν ἀληθινοὶ κοσμοκράτορες καὶ ἔκαμαν ἓνα ἐκτεταμένο κράτος, πού ὀνομάσθηκε Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Κατὰ τοὺς χρόνους μάλιστα πού ἐγεννήθηκε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶχε τελειώσει τὶς κατακτήσεις τῆς καὶ περιελάμβανε ὅλον τὸν γνωστὸ καὶ πολιτισμένο τότε κόσμον. Τὴν ἐκυβερνοῦσε ἓνας μόνον ἄρχοντας, ὁ αὐτοκράτορας, πού εἶχε τὴν ἔδρα του στὴν Ρώμη.

Οἱ Ἕλληνες ἐκπολιτίζουν τοὺς Ρωμαίους

Οἱ Ρωμαῖοι μὲ τίς κατακτήσεις των ποὺ ἔκαμαν πρὸς ἀνατολάς, δὲν ὑπέταξαν μόνον τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία καὶ στὴν Αἴγυπτο.

Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη εὗρήκαν οἱ Ρωμαῖοι, λαοὺς περισσότερο πολιτισμένους. Παντοῦ ἀκτινοβολοῦσε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Οἱ καλοὶ τρόποι, οἱ ὠραῖες ἐνδυμασίαι, οἱ λαμπροὶ ναοί, τὰ ἐξοχα ἀγάλματα, τὰ θαυμάσια μνημεῖα καὶ οἱ καλλιμάρμαρες πόλεις τῶν Ἑλλήνων ἔκαναν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση στοὺς Ρωμαίους.

Οἱ ἀπολίτιστοι κατακτητὲς τὰ ἔβλεπαν ὅλα αὐτὰ γιὰ πρώτη φορὰ καὶ ἡ λάμψη των τοὺς ἐθάμβωνε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγεννοῦσε τὴν ἐπιθυμίανὰ τὰ μιμηθῶν. Ἄρχισαν λοιπὸν νὰ μαθαίνουν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς τρόπους. Ἄρχισαν νὰ μεταφέρουν στὴν Ρώμην ἀγάλματα καὶ πλῆθος ἄλλα ὠραῖα κομμοτεχνήματα, γιὰ νὰ στολίσουν τὰ σπιτία τους καὶ αὐτὴ τὴν πρωτεύουσά τους.

Οἱ περισσότερον πλούσιοι ἔστελναν τὰ παιδιὰ τους νὰ μορφωθοῦν στὶς περίφημες σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ρόδου ἢ τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐπίσης καὶ πολλοὶ Ἕλληνες σοφοί, ρήτορες καὶ καλλιτέχνες ἐπήγαιναν στὴν Ρώμην καὶ ἐγίνονταν διδάσκαλοι τῶν Ρωμαίων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, οἱ τέχνες, τὰ γράμματα, καὶ οἱ συνήθειαι ἐγίναν τοῦ συρμοῦ στὴν Ρώμην. Παρατηροῦσε κανεὶς, ὅτι παντοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἤθελαν νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας.

Ἀκόμη καὶ τὰ βιβλία τους πολλοὶ Ρωμαῖοι ἐπροτιμοῦσαν νὰ τὰ γράφουν ὄχι στὴν λατινικὴ, δηλαδὴ στὴν γλῶσσα τους, ἀλλὰ στὴν ἑλληνικὴ. Τόσο μεγάλη μεταβολὴ ἔφερε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὸν ρωμαϊκὸν βίον, ὥστε σχεδὸν τὸν ἔκαμε ἑλληνικόν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ποιητὴς των Ὀράτιος ἔλεγε: « *Ἡμεῖς ἐνίκησαμε τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὄπλα καὶ αὐτὴ μᾶς ἐνίκησε μὲ τὸν πολιτισμὸν της* ».

Στὴν ἀρχὴ βεβαίως οἱ ἀπολίτιστοι κατακτητὲς ἐθαύμαζαν καὶ ἐμιμοῦνταν δουρικῶς τοὺς Ἕλληνας. Ἀργότερα ὅμως ἄρχισαν καὶ ἐκεῖνοι νὰ δημιουργοῦν ἔργα περισσότερο ἰδικὰ τους, ποὺ ἔδειχναν τὸν ἰδικόν τους χαρακτήρα καὶ ἐκαθρέφτιζαν τὴν ἰδικήν τους, τὴν ρωμαϊκὴν ψυχὴν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστός, τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εὐρισκόταν στὴν μεγαλύτερή του δύναμην. Κανένας ἐξωτερικὸς ἐχθρὸς δὲν ἐτολμοῦσε νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν του καὶ οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας

ἐπὶ 200 καὶ πλέον χρόνια εἶχαν διαρκῶς εἰρήνη καὶ καταγίνονταν στὴν ἐργασία καὶ στὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ. Ἦταν οἱ αἰῶνες τῆς ρωμαϊκῆς ἀκμῆς. Οἱ αὐτοκράτορες τότε προσπαθοῦσαν νὰ κάμουν ἔργα, ὥστε νὰ μείνῃ τὸ ὄνομά τους ἀθάνατο. Ἔκτιζαν πόλεις, ναοὺς, ἀνάκτορα, θέατρα, ἵπποδρόμους, λουτρά, ἀγορές, ὑδραγωγεῖα, γέφυρες καὶ διάφορα ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Τὰ ρωμαϊκὰ ὅμως αὐτὰ ἔργα δὲν ἔχουν οὔτε τὴν λεπτότητα οὔτε τὴν ὠραιότητα ποὺ ἔχουν τὰ ἑλληνικά. Εἶναι μεγάλα καὶ δὲν παροσιάζουν οὔτε χάρη οὔτε κομψότητα οὔτε λεπτὴ τέχνη.

✓ Ὁ Χριστιανισμὸς

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν αὐτοκράτορας στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ὁ Ὁκταβιανὸς Αὐγουστος, ἐγεννήθηκε στὴν Παλαιστίνη ὁ Σωτῆρας τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς.

Ἔως τότε οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Ἕλληνες καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι λαοί, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑβραῖους, ἐπίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς, ἦταν δηλαδὴ εἰδωλολάτρες. Ὅμως ὁ πανάγαθος Θεὸς δὲν ἤθελε νὰ μένουν τὰ πλάσματά του στὴν πλάνη καὶ στὴν ἀμαρτία. Γιὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν Μονογενῆ Του Υἱὸν στὴν γῆ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀληθινὴ θρησκεία καὶ νὰ μᾶς δεῖξῃ τὸν δρόμο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀρετῆς. Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε, ὅτι ἓνας καὶ μόνον Θεὸς ὑπάρχει καὶ Αὐτὸν πρέπει νὰ λατρεύουμε. Πρέπει νὰ ἀγαποῦμε τὸν πλησίον μας ὡσὰν τὸν ἑαυτὸ μας, γιὰτὶ ὅλοι εἴμεθα ἀδελφοὶ καὶ τέκνα τοῦ μεγάλου Δημιουργοῦ.

Ἐπίσης ἐδίδαξε ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε πλούσιος οὔτε πτωχός, οὔτε ἐλεύθερος οὔτε δοῦλος, οὔτε Ἕλληνας οὔτε βάρβαρος· ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἴσοι μεταξύ μας καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχουμε μεταξύ μας ἀδελφικὴ ἀγάπη καὶ νὰ κάνουμε πάντοτε τὸ καλὸ καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθροὺς μας. Ὅταν ἐκτελοῦμε τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ κάνουμε καλὰ ἔργα, καὶ ἐδῶ στὴν γῆ θὰ ζήσουμε εὐτυχεῖς καὶ τὴν αἰώνια βασιλεία τῶν οὐρανῶν θὰ κληρονομήσωμε.

Αὐτὰ εἶναι τὰ σπουδαιότερα διδάγματα τῆς νέας θρησκείας, τὴν ὁποία ἐκήρυξε ὁ Χριστὸς μας. Ἀλλὰ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξε μόνον ἐπὶ τρία ἔτη, γιὰτὶ κατόπιν τὸν συνέλαβαν οἱ Ἑβραῖοι τὸν καταδίκασαν καὶ τὸν ἐσταύρωσαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν σταύρωση καὶ τὴν θεία Του ἀνάσταση ἀνέλαβαν νὰ συνεχίσουν τὴν διδασκαλία οἱ μαθητὲς Του, οἱ Ἀπόστολοι, γιὰ

νά εκτελέσουν τήν παραγγελίαν πού τούς ἄφησε Ἐκεῖνος:

« Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη...».

Ἡ νέα αὐτή θρησκεία, τήν ὁποία ἱδρυσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὀνομάσθηκε Χριστιανισμός.

Οἱ Ἀπόστολοι ἱδρύνουν τίς πρώτες ἐκκλησίες

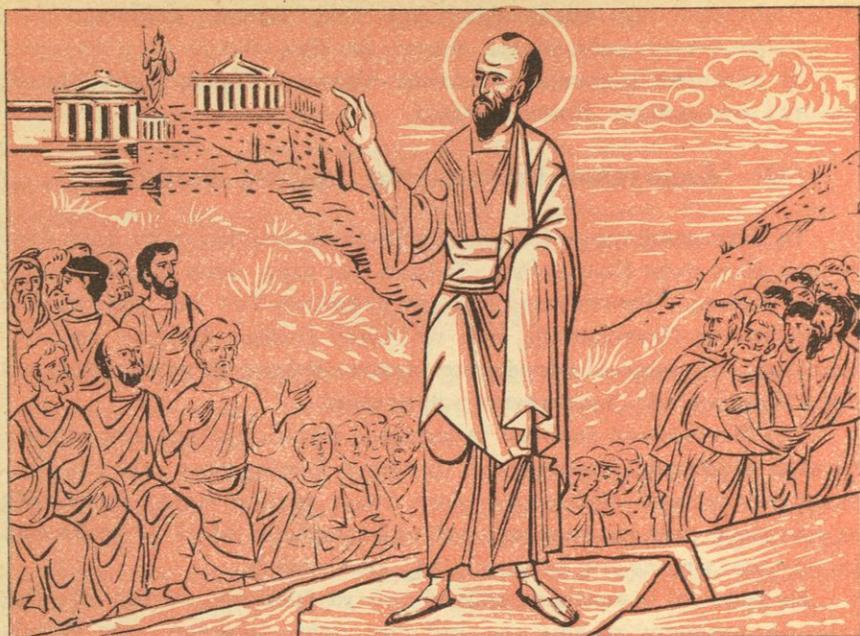
Τά ἀνθρωποσωτήρια διδάγματα τῆς νέας θρησκείας στήν ἀρχή ἦταν γνωστά μόνο στήν Παλαιστίνη, δηλαδή στά μέρη ὅπου ἔζησε καί ἐδίδαξε ὁ Κύριος. Ἐπειτα ὁμως ἀπό τήν ἀνάστασή Του καί μάλιστα ἀπό τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, πού τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τούς Ἀποστόλους, ἄρχισαν οἱ θεοφώτιστοι ἐκεῖνοι ἄνδρες τὸ μεγάλο ἔργο γιά τήν ἐξάπλωση τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Τήν Πεντηκοστή ἐκείνη ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐμίλησε στά συγκεντρωμένα πλήθη τῆς Ἱερουσαλήμ μέ τόσον ἐνθουσιασμό γιά τήν θρησκεία τοῦ γλυκοῦ Ναζωραίου, ὥστε ἔκαμε τρεῖς χιλιάδες ἀνθρώπους νά πιστέψουν στόν χριστιανισμό καί νά βαπτισθοῦν. Αὐτοί οἱ χριστιανοί ἀπετέλεσαν τήν πρώτη ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλήμ.

Κατόπιν οἱ Ἀπόστολοι ἐπῆγαν γιά νά διδάξουν σέ ὅλη τήν Παλαιστίνη· ἐπέρασαν τὰ ὄριά της, ἐφθασαν στήν Δαμασκό, τήν Ἀντιόχεια, τήν Ἀλεξάνδρεια, τήν Ἐφεσο, τήν Θεσσαλονίκη, τήν Βέροια, τήν Ἀθήνα, τήν Κόρινθο, τήν Ρώμη, ἐπῆγαν δηλαδή σέ ὅλα τὰ μέρη τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου. Παντοῦ ὅπου ἐπερνοῦσαν ἐδίδασκαν τὸ ἱερό Εὐαγγέλιο καί πάρα πολλοὺς ἀκροατές των τούς ἔκαναν νά πιστέψουν στήν νέα θρησκεία. Κατ' αὐτόν τὸν τρόπο ἐξαπλωνόταν καί προόδευεν ὁ Χριστιανισμός καί συνεχῶς ἱδρύνονταν νέες χριστιανικὲς ἐκκλησίες.

Τήν ταχεία ἐξάπλωση τῆς χριστιανικῆς θρησκείας τὴν ἐβοήθησε πολὺ καί ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα, ἡ ὁποία ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἦταν παντοῦ διαδεδομένη. Ἡ γλώσσα αὐτὴ εἶχε καλλιεργηθῆ μέ τὴν ποίηση καί τὴν φιλοσοφία τῶν Ἀρχαίων καί ἦταν ἡ μόνη κατάλληλη γλώσσα, πού μποροῦσε νά διατυπώσῃ τὰ θεῖα καί ὑψηλά διδάγματα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Γιά τοῦτο οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας ἐδίδασκαν πάντοτε στήν ἑλληνικὴ γλώσσα. Οἱ τέσσερες Εὐαγγελιστὲς ἔγραψαν τὰ Εὐαγγελία τους στήν ἑλληνικὴ καθὼς καί οἱ Ἀπόστολοι τίς Ἐπιστολές τους. Στήν ἑλληνικὴ ἔγραψαν τὰ συγγράμματά τους οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι τούς ἱεροὺς Κανόνες.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στήν Ἀθήνα

Ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι μέ ζήλο καί προθυμία ἐξαιρετική ἀφοσιώθηκαν στήν διάδοση τῆς θρησκείας τοῦ Διδασκάλου των. Ἀλλά θερμότερος ἀπό ὄλους τοὺς κήρυκες τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀναδείχθηκε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Τὰ κηρύγματά του εἶχαν μεγάλη ἐπιτυχία ὄχι τόσο στοὺς Ἑβραίους, ὅσο στοὺς εἰδωλολάτρες, τοὺς «ἐθνικοὺς» ὅπως τοὺς ἔλεγαν τότε. Ἐργάσθηκε μέ μέγαν ζήλο καί ἱδρυσεν πολλές ἐκκλησίες. Μία ἀπὸ αὐτὲς εἶναι καί ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅταν κατέβηκε γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τὴν Μακεδονία ὁ Παῦλος στήν Ἀθήνα, ἐμεινε ἐκπληκτος ἀπὸ τὴν ὠραιότητά της. Ἡ ἐνδοξη πόλη τῶν φιλοσόφων, τῶν ποιητῶν καί τῶν καλλιτεχνῶν μέ τοὺς θαυμάσιους ναοὺς της, τοὺς κομπούς της βωμοὺς, τὰ καλλιτεχνικά της ἀγάλματα, τίς περίφημες ἀγορὲς καί τὰ ὄραϊα της κτίρια καί τὰ θέατρα, ἐπροξένησε στὸν Παῦλο βαθύτατη ἐντύπωση.

Ἔστενοχωρήθη ὁμως, πού ἔβλεπε τοὺς τόσο θεοσεβεῖς καὶ πολιτισμένους Ἀθηναίους νὰ πιστεύουν στὰ εἰδωλα. Ὡστόσο δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Ἀπὸ τίς πρῶτες ἡμέρες πού ἔφθασε στὴν ἔνδοξη πόλη, ἐπήγαινε στὴν ἀγορὰ πολὺ συχνὰ καὶ ἐκήρυττε τὴν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Τότε μερικοὶ Ἀθηναῖοι παρεκάλεσαν τὸν Παῦλο νὰ ἀνεβῆ καὶ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ γιὰ τὴν νέα θρησκεία ἐπάνω στὸν λόφο τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπου μὲ ὄλη τους τὴν ἡσυχία θὰ μπορούσαν νὰ τὸν ἀκούσουν. Ὁ Παῦλος μὲ εὐχαρίστηση ἐδέχθηκε τὴν πρότασή τους καὶ ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸν Ἀρειο Πάγο, ἄρχισε νὰ τοὺς λέγει:

« Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περιπατώντας μέσα στὴν ὠραία σας πόλη, παρετήρησα ὅτι ἔχετε πολλοὺς ναοὺς καὶ πολλοὺς βωμοὺς. Αὐτὸ δείχνει ὅτι εἴσθε θεοσεβεῖς. Δυστυχῶς ὁμως, δὲν γνωρίζετε τὸν ἀληθινὸ Θεόν, ἂν καὶ τὸν λατρεύετε. Μάλιστα τοῦ ἔχετε στήσει καὶ βωμὸ μὲ τὴν ἐπιγραφή: « Ἄγνωστῷ Θεῷ ».

Αὐτὸν τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον λατρεύετε, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, ἐγὼ θὰ σᾶς τὸν φανερώσω. Τὴν θρησκεία αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κηρύττω ἐγὼ. Αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ δὲν κατοικεῖ σὲ χειροποιήτους ναοὺς. Δὲν εἶναι ἄγαλμα χάλκινο ἢ μαρμάρω, ἀλλὰ εἶναι πνεῦμα παντοδύναμο, εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μετάνοια, ἀγάπη καὶ καλὰ ἔργα ».

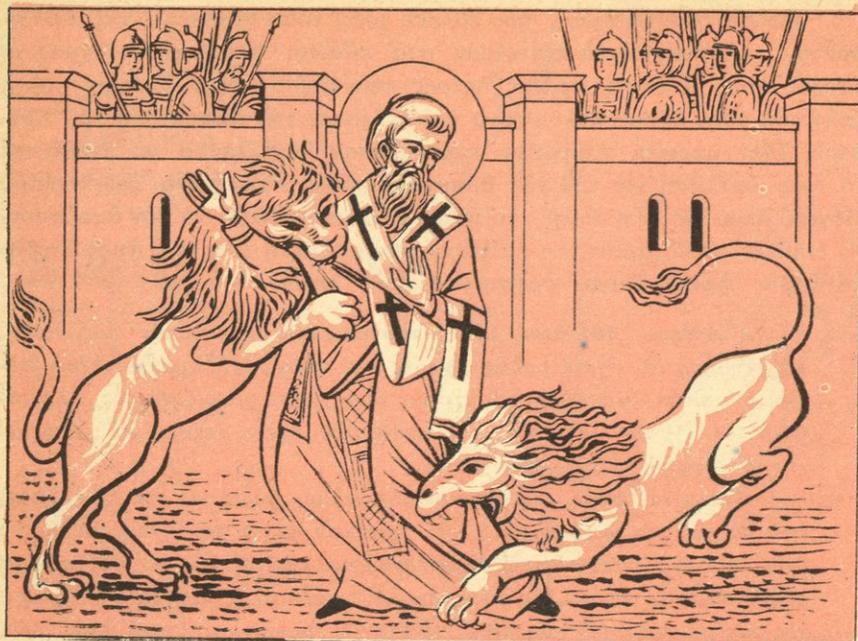
Ἡ ἔξοχη αὐτὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου ἄρσενε σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἀκροατές. Μερικοὶ μάλιστα ἐπίστεψαν καὶ ἐβαπτίσθηκαν. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ πλέον σπουδαῖος ἦταν ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Παῦλος ἵδρυσε τὴν πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν χριστιανῶν

Ἡ θρησκεία τοῦ Θεανθρώπου δὲν ἐξαπλώθηκε βεβαίως στὸν κόσμον εὐκολά· συνάντησε μεγάλα ἐμπόδια καὶ σοβαροὺς ἐχθροὺς.

Πρῶτα πρῶτα ἐξεγέρθηκαν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, καθὼς ξέρομε, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι συνέλαβαν καὶ ἐσταύρωσαν τὸν ἰδρυτὴ τῆς θρησκείας μας, τὸν Χριστόν. Ἐπειτα κατεδίωξαν τοὺς Ἀποστόλους του.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὁμως πού ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐξαπλώθηκε σὲ ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ καταδιώκουν τοὺς

ὄπαδους τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ εἰδωλολάτρες. Κατηγοροῦσαν τοὺς χριστιανούς ὡς ἐχθροὺς τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας καὶ ὡς ἐχθροὺς τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐπειδὴ ἔβλεπαν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἦταν ἐνωμένοι καὶ ἀγαπημένοι μεταξύ τους καὶ ὅτι συγκεντρώνονταν σὲ ἰδιαιτέρα μέρη γιὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν τους, ἄρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ νὰ ὑποπτεύονται, ὅτι δῆθεν οἱ χριστιανοὶ ἐτοιμάζουν κάποια μυστικὴ συνωμοσία ἐναντίον τοῦ κράτους. Γιὰ τοῦτο ἄρχισαν νὰ κατηγοροῦν τοὺς ἄθώους χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς καταδιώκουν σκληρά.

Γιὰ νὰ φανατίσουν μάλιστα περισσότερο τὸν ἀμαθὲ ὄχλο ἐναντίον τῶν ὄπαδῶν τοῦ Χριστοῦ, διέδιδαν ὅτι ἡ πείνα, οἱ ἀσθένειες, οἱ σεισμοί, οἱ θεομηνίες καὶ ὅλες οἱ δυστυχίες πὺ ἐβασάνιζαν τότε τὴν ἀνθρωπότητα, προέρχονταν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Ἔλεγαν δηλαδὴ ὅτι οἱ θεοὶ ἦταν ὀργισμένοι, γιὰτι ἔβλεπαν τὴν θρησκεία τοῦ Ναζωραίου νὰ ἐξαπλώνεται στὸν κόσμον συνεχῶς.

Τοιουτοτρόπως οί χριστιανοί έθεωρήθηκαν έχθροί τής ειδωλολατρίας και έχθροί τοῦ κράτους. Γι' αυτό καταδιώχθηκαν με αφάνταστη σκληρότητα και από τούς Ρωμαίους αυτοκράτορες και από όλους τούς φανατικούς ειδωλολάτρες.

Διωγμοί έναντίον τών χριστιανών έγιναν πολλοί και εκράτησαν 300 περίπου χρόνια. Από αυτούς τούς διωγμούς οί πλέον σκληροί ήταν δέκα.

Ο πρώτος μεγάλος διωγμός έγινε τό έτος 64 μ. Χ. από τόν χριστιανομάχον αυτοκράτορα Νέρωνα. Χιλιάδες άθωοί χριστιανοί ευρήκαν τότε μαρτυρικόν θάνατο. Μεταξύ αυτών ήταν και οί δύο κορυφαίοι Άπόστολοι, ό Πέτρος και ό Παῦλος.

Δεύτερος μεγάλος διωγμός έγινε από τόν αυτοκράτορα Δομιτιανό, τρίτος από τόν Τραιανό, άλλος έπειτα από τόν Δέκιο. Ο δέκατος και τελευταίος έγινε από τόν Διοκλητιανό. Αυτός ήταν ό τρομερότερος από όλους. Τά μαρτύρια πού υπέφεραν οί δυστυχισμένοι χριστιανοί ήταν άπάνθρωπα. Τούς έρριχναν στα πειναλέα άγρια θηρία, τά όποια τούς κατεσπάραζαν, τούς εκαιαν ζωντανούς, τούς εσταύρωναν, τούς έβασάνιζαν και τούς άποκεφάλιζαν.

Άλλά εκείνοι τά υπέμεναν όλα για τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ χωρίς τόν παραμικρό γογγυσμό. Και όνομάσθηκαν μάρτυρες, γιατί έμαρτυρούσαν, δηλαδή έδειχναν σε όλον τόν κόσμο τήν πίστη τους χωρίς φόβο. Είχαν τόση πεποίθηση στην άλήθεια τής νέας θρησκείας, ώστε έθυσίαζαν τά πάντα για τήν νίκη τής.

Πολλές φορές μάλιστα και αυτοί οί βασανιστές, βλέποντας τήν πίστη και τό θάρρος τών μαρτύρων, όμολογούσαν ότι πραγματικά ή χριστιανική θρησκεία είναι άληθινή, αφού έχει τόσον άφοσιωμένους όπαδούς. Για τούτο έζητούσαν και αυτοί να γίνουν χριστιανοί.

Όστίσσο όλα αυτά τά αυστηρά και τά άπάνθρωπα μέσα δέν κατόρθωσαν να σταματήσουν τήν εξάπλωση τοῦ χριστιανισμοῦ. Απεναντίας μάλιστα ή θρησκεία τής άγάπης διαδιδόταν περισσότερο και έστερεωνόταν μέσα στις καρδιές τών ανθρώπων.

Τοιουτοτρόπως τό αίμα πού έχυσαν οί μάρτυρες, έπότισε τό δένδρο τοῦ χριστιανισμοῦ, τό όποϊον άπλωσε σιγά-σιγά τούς κλώνους του και έσκέπασε όλον τόν κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (306-337 μ. Χ.)

Ἐπέρασαν τριακόσια περίπου χρόνια ἀπὸ τότε πὺ πρωτοφανερῶθηκε ὁ χριστιανισμὸς στὴν Ἰουδαία. Στὸ μεταξὺ οἱ ὄπαδοί του ἔγιναν ἀμέτρητοι. Παντοῦ ὑπῆρχαν ὀργανωμένες χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκκλησίες εἶχαν μεταξὺ τους τόσο στενὲς σχέσεις, ἦταν τόσο ἀδελφικὰ ἐνωμένες, ὥστε ἀποτελοῦσαν μέσα στὸ ἀπέραντο Ρωμαϊκὸ κράτος μία τεράστια ὀργάνωση, μὲ ὄπαδούς ἀφοσιωμένους μέχρι θανάτου στὴν νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Ἐγινε δηλαδὴ ὁ χριστιανισμὸς μία δύναμη πολὺ σημαντικὴ μέσα στὴν αὐτοκρατορία. Τοῦτο πρῶτος τὸ ἀντελήφθηκε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος των καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς ὑποστηρίξη.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἦταν γιὸς τῆς Ἁγίας Ἑλένης καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Χλωροῦ, πὺ ἦταν καίσαρας τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Βρεττανίας. Γιατί, πρέπει νὰ εἰποῦμε ὅτι, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ μέγα Ρωμαϊκὸ κράτος εἶχε διαιρεθῆ σὲ τέσσαρα τμήματα, γιὰ νὰ διοικῆται καλύτερα.

Ὁ Κωνσταντῖνος πολὺ νέος κατατάχθηκε στὸν στρατὸ καὶ γιὰ τὴν πολεμικὴ του ἀνδρεία γρήγορα ἐπροβιβάσθηκε καὶ ἔγινε ἀξιωματικὸς. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του οἱ στρατιῶτες τὸν ἀνακήρυξαν καίσαρα, ἐπειδὴ τὸν ἐκτιμοῦσαν γιὰ τὰ στρατιωτικὰ του προτερήματα.

Ἡ ἀνακήρυξη ὅμως αὐτὴ δυσaráστησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης

Μαξέντιο, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθηκε νὰ κηρύξη τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Τοῦτο βεβαίως τὸ ἀντελήφθηκε ἐκεῖνος καὶ ἀποφάσισε νὰ βαδίσῃ μὲ τὸν ὀλιγάριθμον στρατό του πρὸς τὴν Ρώμην, γιὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἀντίπαλό του, τὸν Μαξέντιον, ἀπροετοίμαστον καὶ νὰ τὸν νικήσῃ.

Ἄλλὰ ὅσο ἐπλησίαζε στὴν Ρώμην, τόσο καὶ ἡ ἀνησυχία του ἐγίνεταν μεγαλύτερη, γιὰτὶ ἐμάθαινε ὅτι ὁ Μαξέντιος εἶχε συγκεντρώσει μεγάλες δυνάμεις καὶ τὸν ἐπερίμενε.

Μία ἡμέρα λοιπὸν, ἐνῶ ἐκαθόταν ἐμπρὸς στὴ σκηνή του βυθισμένος σὲ σκέψεις, ἐσήκωσε τὴν κεφαλὴ του καὶ εἶδε στὸν οὐρανὸ ἕναν φωτεινὸν σταυρό, πού εἶχε ἐπάνω τὰ γράμματα «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ». Ἄμεσως διέταξε νὰ κάμουν μία σημαία μὲ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ καὶ στὴν κορυφὴ της νὰ τοποθετήσουν χρυσοῦ στεφάνι μὲ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ στὸ μέσον. Ἡ σημαία αὕτη ὀνομάσθηκε *λάβαρα* καὶ ὑψώθηκε στὸ κέντρο τοῦ στρατοπέδου.

Ἡ ὑψωση τοῦ χριστιανικοῦ λαβάρου συνεκλόνησε ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ Κωνσταντίνου, γιὰτὶ παρὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του ἦταν χριστιανοί. Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ λαμπροῦ στρατοῦ προχωρεῖ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου, τὸν συναντᾷ ἐπὶ πλησίον τῆς Ρώμης καὶ κατορθώνει νὰ τὸν κατατροπώσῃ.

Τοιοῦτοτρόπως μὲ τὴ βοήθεια τῶν χριστιανῶν εἰσήλθε νικητῆς στὴν Ρώμην καὶ ἐγίνε κύριος σ' ὀλόκληρο τὸ δυτικὸ τμήμα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους τὸ ἔτος 312 μ.Χ. Καὶ φυσικὰ αὐτὸς ὁ θρίαμβος τοῦ Κωνσταντίνου ἦταν καὶ θρίαμβος τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος προστατεύει τὸν Χριστιανισμὸ

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἔμεινε πλέον μόνος αὐτοκράτορας στὴ Δύση, θέλησε νὰ προστατεύσῃ τοὺς χριστιανούς, νὰ παύσῃ τοὺς διωγμοὺς καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ σὲ ὄλο τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος καὶ στὸ λαὸ του τὴν ἡσυχία, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὁμόνοια. Γι' αὐτὸ τὸ ἐπόμενο ἔτος ἐπῆγε στὸ Μεδιόλανο τῆς ἄνω Ἰταλίας καὶ ἐκεῖ συναντήθηκε μὲ τὸν Λικίνιον, τὸν ἄρχοντα τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους (313 μ.Χ.) Ἐκεῖ στὸ Μεδιόλανο οἱ δύο αὐτοκράτορες ἀποφάσισαν νὰ σταματήσουν τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξέδωκαν τὸ περίφημο «Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου», πού ὀριζε γιὰ τὶς θρησκείας τῶν λαῶν πού ἐξοῦσαν στὴν αὐτοκρατορία, τὰ ἑξῆς :

« Ἐμεῖς οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος καὶ Λικίνιος ἀποφασίσαμε νὰ δώσωμε στὸν Χριστιανὸν καὶ σὲ ὄλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ πιστεύουν στὴν θρησκείαν ποὺ προτιμοῦν, γιὰ νὰ εἶναι ὁ Θεὸς, ποὺ ἔχει τὴν ἔδραν τοῦ σὸν οὐρανὸν, εὐσπλαχνικὸς καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ ὄλους ὄσους ζοῦν στὸ κράτος μας. Ἐθεωρήσαμε ἄριστον καὶ λογικώτατον πρᾶγμα νὰ μὴν ἀρνηθοῦμε σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους μας, εἴτε εἶναι χριστιανὸς εἴτε ἀνήκει σὲ ἄλλο θρησκείαν, τὸ δικαίωμα νὰ ἀκολουθῇ τὴν θρησκείαν ποὺ θέλει. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ὕψιστος Θεὸς, ποὺ ὁ καθένας μας θὰ λατρεύῃ στὸ ἐξῆς ἐλεύθερα, θὰ θελήσῃ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἀγάπην του ».

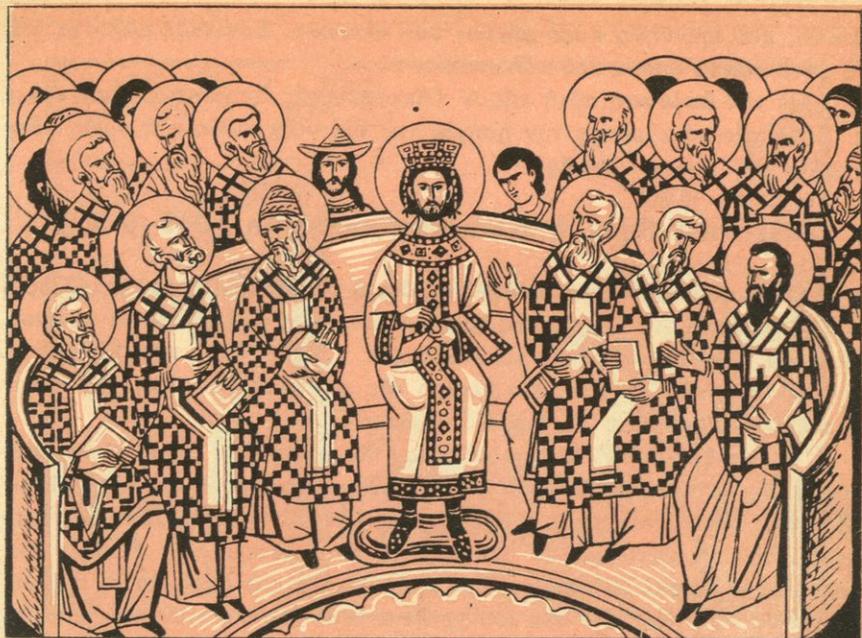
Ὁ Λικίνιος ὅμως ἀργότερα ἀπὸ ἀντιζηλία πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀρχισε νὰ παραβαίῃ τὸ « Διάταγμα » καὶ νὰ μὴ συμπεριφέρεται μὲ ἀγάπην πρὸς τοὺς χριστιανούς. Καὶ ἡ ἀντιζηλία ὁδήγησε στὸν πόλεμον.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι αὐτοκράτορες συναντήθηκαν στὴν Ἀδριανούπολιν. Ἀπὸ τὴν μιὰ παράταξιν ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τοὺς χριστιανούς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁ Λικίνιος μὲ τοὺς εἰδωλολάτρεις. Καὶ οἱ δύο ἐπολέμησαν μὲ πείσμα, ἀλλὰ στὸ τέλος, μὲ τὴν θεῖαν δύναμιν, ἡ παράταξιν τοῦ Κωνσταντῖνου μὲ τοὺς χριστιανούς ἐνίκησε (324 μ.Χ.). Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκη αὐτὴ ἔμεινε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μόνος κύριος τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τότε πλέον ὁ χριστιανισμὸς προστατεύεται ἀκόμη περισσότερο καὶ γίνεται ἡ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους.

Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νικαίας (325 μ.Χ.)

Ὁ χριστιανισμὸς, ἂν καὶ ἀπαλλάχθηκε πλέον ἀπὸ τοὺς διωγμούς μὲ τὴν προστασίαν τοῦ φιλοχρίστου αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνου, μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔμεινε ἡσυχος. Γιὰ τὴν παρουσιάσθησαν στὴν ἐκκλησίαν κληρικοί, ποὺ ἐδίδασκαν ἰδέας ἀντίθετες πρὸς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου. Τοῦτο βεβαίως τὸ ἔκαναν ἀπὸ πλάνην. Οἱ ψευδεῖς αὗτεις διδασκαλίαις ὀνομάσθησαν *αἵρέσεις* καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοὺς ὀνομάσθησαν *αἵρετικοί*.

Ἡ πρώτη μεγάλη αἵρεσις ποὺ παρουσιάσθηκε ἦταν ὁ ἀρειανισμὸς. Ὁ ἀρειανισμὸς ἔλαβε τόση ἐξάπλωσιν στὴν Ἀνατολήν, ὥστε ἐκινδύνευσε ἡ Ἐκκλησία νὰ χωρισθῇ σὲ δύο ἀντίπαλας παρατάξεις, στοὺς Ἀρειανούς καὶ στοὺς Ὀρθοδόξους. Ἰδρυτὴς τοῦ ἀρειανισμοῦ ἦταν ὁ ἱερέας τῆς Ἀλεξανδρείας Ἄρειος. Ὁ Ἄρειος αὐτὸς ἐκήρυττε ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Υἱὸς, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως δὲν ὑπῆρχε πρὸ

πάντων τῶν αἰῶνων καὶ δὲν εἶναι τέλειος Θεός. Ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρείου ἐξαπλώθηκε ταχύτατα καὶ συνετάραξε ἐκ θεμελίων τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν αὐτοκρατορία.

Γιὰ νὰ ἐπαναφέρῃ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἡσυχία, τὴν τάξη καὶ τὴν ὁμόνοια, ἐκάλεσε στὴν Νίκαια τῆς Βιθυνίας μία μεγάλη σύνοδο ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους ὅλης τῆς οἰκουμένης, ποὺ ὀνομάσθηκε Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νικαίας (325 μ.Χ.). Στὴν σύνοδο αὐτὴ ἔλαβαν μέρος 318 θεοφόροι Πατέρες.

Πρῶτος ἐμίλησε στὴν σύνοδο ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας καὶ συνέστησε στοὺς συνοδικοὺς νὰ ἔχουν ὁμόνοια καὶ νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ τὴν διδασκαλία τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ εὑρουν τὴν ἀλήθεια. Κατόπιν ἄρχισε ἡ συζήτηση ἡ ὁποία ἐκράτησε πολλὲς ἡμέρες. Ὁ πλεόν σοβαρὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀρείου στὴ σύνοδο ἦταν ὁ διάκονος τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος ὁ ὁποῖος καταπολέμησε μὲ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα τὴν αἵρεση αὐτὴ καὶ ὑπερασπίσθηκε μὲ σθένος τὰ ὀρθὰ δόγματα.

Τέλος ἡ σύνοδος κατεδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καὶ ἀνακήρυξε τὸν Χριστὸν « ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀλη-

θινοῦ», πού ἐγεννήθη «πρὸ πάντων τῶν αἰώνων». Συνέταξε μάλιστα καὶ τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ «Πιστεύω».

Μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτῆ τῆς Ἀ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἄρχισε πάλιν ἡ Ἐκκλησία νὰ εὐρίσκη τὴν ἡσυχία της καὶ νὰ προοδεύῃ ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Πῶς ἐκτίσθηκε ἡ Κωνσταντινούπολη (330 μ.Χ.)

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος προέβλεπε, ὅτι ἡ Ρώμη δὲν ἦταν κατάλληλη ὡς πρωτεύουσα γιὰ ἓνα κράτος χριστιανικό, ὅπως τὸ ἐσκεπτόταν ἐκεῖνος. Ἡ Ρώμη ἦταν πιστὴ στὴν εἰδωλολατρία. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἤθελε νὰ ἔχη τὴν πρωτεύουσά του στὸ κέντρο τῆς αὐτοκρατορίας· καὶ ὡς πλέον κατάλληλο ἐθεώρησε τὸ ἀρχαῖο Βυζάντιο.

Ἡ τοποθεσία τοῦ Βυζαντίου ἦταν θαυμάσια καὶ εἶχε τὸ πλεονέκτημα, ὅτι εὐρισκόταν στὸ κέντρο τῆς αὐτοκρατορίας. Εὐρισκόταν ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅπου ἐνώνονται ἡ Εὐρώπη μὲ τὴν Ἀσία. Εἶχε ἀσφαλέςτατο λιμάνι, τὸν Κεράτιο κόλπο καὶ μὲ τοὺς ἑπτὰ λόφους της ὁμοίαιζε κάπως μὲ τὴν ἐπτάλοφον Ρώμη. Στὸ Βυζάντιο λοιπὸν ἀποφασίζει ὁ Κωνσταντῖνος νὰ κτίσῃ τὴν νέα του χριστιανικὴ πρωτεύουσα. Οἱ ἐργασίες ἄρχισαν τὸ 326 μ.Χ. Ὁχύρωσε τὴν πόλη μὲ διπλὸ τεῖχος, πού ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο καὶ ἔφθανε ἕως τὴν Προποντίδα. Ἐχάραξε τοὺς δρόμους, τὶς πλατεῖες, ἔκτισε τὴν ἀγορά, τὸν ἰππόδρομο, τὸ ὕδραγωγεῖο, καὶ τὸ μέγα παλάτιον. Ἐκτισε τὴν Ἁγία Σοφία καὶ πολλοὺς ἄλλους λαμπροὺς ναοὺς. Ἐκτισε μεγάλα οἰκοδομήματα γιὰ τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες καὶ τέλος ἐστόλισε τὴν πόλη μὲ διάφορα ἔργα τέχνης, πού μετέφεραν ἐκεῖ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις.

Χιλιάδες ἐργάτες ἐργάσθησαν στὰ δημόσια αὐτὰ ἔργα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τέσσερα ἔτη ἦταν πλέον ὄλα ἔτοιμα. Τὸ ἔτος 330 μ.Χ. ἐγιναν μὲ ὄλη τὴν μεγαλοπρέπεια τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτορας ὀνόμασε Νέα Ρώμη. Ὁ λαὸς ὁμως πρὸς τιμὴν του τὴν μετονόμασε ἀργότερα Κωνσταντινούπολη.

Ἡ Κωνσταντινούπολη ἐπὶ 1100 περίπου χρόνια ἦταν πρωτεύουσα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ μεγαλύτερο κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθόδοξης χριστιανοσύνης.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ πού ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ τὴν νέα του πρωτεύουσα, ἡ εὐσεβῆς μητέρα του Ἐλένη ἐπῆγε στὰ Ἱεροσό-

λυμα για να προσκυνήση τους Ἁγίους Τόπους. Ἐκεῖ ἔκαμε ἀνασκαφές στὸν Γολγοθᾶ καὶ εὗρηκε τὸν Τίμιο Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος. Στὴ θέση του ἀκριβῶς ἐκεῖνη ἔκτισε ἡ Ἁγία Ἑλένη τὸν λαμπρὸ ναὸ τῆς Ἀναστάσεως, ὁ ὁποῖος σώζεται μέχρι σήμερα.

Γιατὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὀνομάσθηκε Μέγας

Τὸ σημαντικότερο ἔργο τοῦ Κωνσταντῖνου ἦταν βεβαίως, ὅτι ἐστάματῆσε τοὺς διωγμοὺς καὶ ἐπροστάτευσε τὴν χριστιανικὴ θρησκεία.

Ἄλλ' ἐξ ἴσου σημαντικὸ ἔργο ἦταν καὶ ἡ ἴδρυση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἐγινε ἡ νέα πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Μὲ τὴν ἴδρυση τῆς νέας πρωτεύουσας ὠφελήθηκε ὄχι μόνον ὁ χριστιανισμός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνισμός. Γιατὶ ἡ Κωνσταντινούπολη ἀργότερα ἐγινε πρωτεύουσα καὶ κέντρο καινούργιας αὐτοκρατορίας, τῆς Βυζαντινῆς, ὅπου ἀναπτύχθηκε καὶ ἤκμασε γιὰ μία ἀκόμη φορὰ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Ἐπίσης ὁ Κωνσταντῖνος ἐφρόντισε νὰ κάμῃ στὸ κράτος του νέους νόμους, ποὺ ἦταν περισσότερο φιλόανθρωποι, περισσότερο δίκαιοι, σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλία τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, ποὺ ἐκήρυξε ὁ Χριστός. Μὲ τοὺς δικαιότερους λοιπὸν νόμους καὶ τὴν καλὴ διοίκηση ποὺ ἐφήρμοσε στὸ κράτος κατὰ τὰ 30 ἔτη τῆς βασιλείας του, ἔδωσε ἀσφάλεια καὶ ἐχάρισε εὐημερία σὲ ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ σπουδαῖα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἄλλαξαν τὸν ἀρχαῖο εἰδωλολατρικὸ κόσμον καὶ τὸν ἔκαμαν νὰ πάρῃ ὄψη χριστιανικὴ, ἡ Ἱστορία ὀνόμασε τὸν Κωνσταντῖνον Μέγαν, ἡ δὲ Ἐκκλησία μας τὸν ἐκήρυξε ἅγιον καὶ ἰσαπόστολον.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπέθανε στὴν Νικομήδεια τὸ ἔτος 337 μ.Χ. ἀφοῦ προηγουμένως ἐβαπτίσθηκε χριστιανός,

Οἱ Οὐννοὶ καὶ ἡ μεγάλη μετανάστευση τῶν ἐθνῶν

Ὅλοι σχεδὸν οἱ αὐτοκράτορες ποὺ διαδέχθησαν τὸν Μ. Κωνσταντῖνον, δὲν εἶχαν μεγάλες ἱκανότητες καὶ οἱ στρατοὶ τους δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ σταματήσουν τοὺς βαρβάρους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐζητοῦσαν νὰ εἰσέλθουν στὶς χῶρες τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ διάφορα σημεῖα.

Τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς ἐκείνη ἄρχισε στὴν Εὐρώπῃ μιὰ πρωτοφανὴς μετακίνηση λαῶν, ἡ ὁποία στὴν ἱστορία ὀνομάζεται *μεγάλῃ μετανάστευση τῶν ἐθνῶν*.

Τὴν μετανάστευση αὐτὴ τὴν ἐπροκάλεσε ἀρχικὰ ἡ ἄγρια πολεμικὴ φυλὴ τῶν Οὐννων. Οἱ Οὐννοὶ ἦταν λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς καὶ ἔρχονταν ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς Ἀσίας. Ἀπὸ ὅπου ἐπερνοῦσαν, ἐσκόρπιζαν τὴν ἐρήμωση καὶ τὴν φρίκη. Ἐνας ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γράφει γιὰ τοὺς Οὐννους τὰ ἐξῆς :

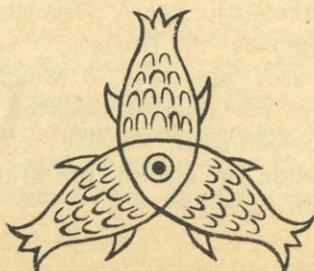
« Ἐχουν σῶμα ἰσχυρότατο καὶ παχὺ λαιμό. Τὸ σῶμα τους εἶναι τόσο κυρτωμένο, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι ζῶα μὲ πόδια. Τρώγουν ἄγριες ρίζες καὶ κάθε εἶδος κρέατος σχεδὸν ὠμό. Δὲν ἔχουν οὔτε σπίτια οὔτε καλύβες. Περνοῦν ὅλη τὴν ἡμέρα ἔφιπποι καὶ πολλὰ φορῆς καὶ τὴν νύκτα. Ἐπάνω στὸ ἄλογο τρώγουν, πίνουν καὶ, σκύβοντας στὸν στενὸ του λαιμό, κοιμοῦνται. Δὲν ἔχουν θρησκεία οὔτε προλήψεις. Ἀγαποῦν ὑπερβολικὰ τὸ χρυσάφι. Ἐνδύονται δέρματα γιδιῶν καὶ στὶς μάχες ἐπιτίθενται μὲ ὀρμὴ ἀσυγκράτητη ».

Οἱ Οὔννοι λοιπὸν αὐτοὶ προχωρώντας ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Κασπίας θαλάσσης ἔφθασαν ἕως τὸν Δούναβη ποταμὸ καὶ ἐκυρίευσαν ὅλες τὶς γύρω χῶρες.

Οἱ κάτοικοι ὅμως ποὺ ἐζοῦσαν στὰ μέρη ἐκεῖνα, ἄλλοι ὑποτάχθηκαν στὸν φοβερὸ κατακτητὴ καὶ ἄλλοι, ὅπως οἱ Βησιγότθοι, ἔφυγαν, ἐπέρασαν τὸν Δούναβη καί, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκατεστάθηκαν στὴν σημερινὴ Βουλγαρία. Γιατὶ τότε ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἦταν ἐπαρχία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἄλλὰ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα χρόνια αὐτοὶ οἱ Βησιγότθοι ἐπαναστάτησαν, κατέβηκαν στὴν Θράκη καὶ μάλιστα ἐνίκησαν τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα πλησίον τῆς Ἀδριανούπολης. Ἡ αὐτοκρατορία τότε εὐρέθηκε σὲ μεγάλον κίνδυνο. Εὐτυχῶς ὅμως ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἀνῆλθε στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄξιος αὐτοκράτορας, ὁ Θεοδοσίος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ὁ Μέγας Θεοδόσιος (379 - 395 μ.Χ.)

Ὁ Θεοδόσιος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους στρατηγούς τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Μόλις ἀνακηρύχθηκε αὐτοκράτορας, ἀμέσως ἄρχισε τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ στρατοῦ του γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῶν Βησιγόθων. Ἐκεῖνοι τότε ἐπροτίμησαν νὰ ἐπανέλθουν στὶς χῶρες, ὅπου ἦταν καὶ πρὶν, νοτίως τοῦ Δούναβη καὶ νὰ ἡσυχάσουν.

Ἄλλὰ καὶ ὡς κυβερνήτης ὁ Θεοδόσιος, κατόρθωσε νὰ κάμῃ ἰσχυρὴ τὴν αὐτοκρατορία καὶ σεβαστὴ σὲ ὄλους τοὺς γειτονικοὺς λαούς.

Ἄφοῦ πλέον ἐξασφάλισε τὸ κράτος του ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, ἄρχισε νὰ ἀσχολῆται πολὺ μὲ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ θέλησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου. Καταπολέμησε τὴν εἰδωλολατρία καὶ τὸν ἀρειανισμό καὶ ἐπροστάτευσε τὴν ὀρθοδοξία.

Πρῶτα πρῶτα ἔκαμε διάταγμα καὶ ὑποχρέωσε ὄλους τοὺς χριστιανούς νὰ πιστεύουν στὶς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅπως εἶναι γραμμένες στὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη παρουσιάσθηκε νέος αἵρετικός, ὁ Μακεδόνιος, ὁ ὁποῖος δὲν παραδεχόταν τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκάλεσε ὁ Θεοδόσιος δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη (τὸ 381 μ.Χ.). Ἡ Σύνοδος αὐτὴ κατεδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδονίου καὶ συνέταξε τὰ ὑπόλοιπα 5 ἄρθρα τοῦ « Πιστεύω ».

Μὲ τις ἐνέργειές του λοιπὸν αὐτὲς ὁ φιλόχριστος αὐτοκράτορας ἐπροστάτευσε τὴν ὀρθοδοξία καὶ ἐπανάφερε τὴν ἡσυχία στὸ ταραγμένον ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας.

Μέτρα αὐστηρὰ ἔλαβε ὁ Θεοδόσιος καὶ κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας. Ἐκλείσει τοὺς ναοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τοὺς ἀπαγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσίες. Ἀκόμη ἐκλείσει τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, διέταξε νὰ σταματήσουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καὶ μετέφερε τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία στὴν Κωνσταντινούπολη.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μερικοὶ φανατικοὶ χριστιανοὶ παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸ μίσος τῶν ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρίας καὶ δυστυχῶς κατέστρεψαν πολλοὺς ἀρχαίους ναοὺς, μνημεῖα, ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐξαφανίσθηκαν διὰ παντός.

Ὁ Θεοδόσιος ἐπέθανε τὸ ἔτος 395 μ.Χ. Πρὶν ὅμως πεθάνῃ ἐμοίρασε τὴν αὐτοκρατορία στοὺς δύο γιούς του. Τὸ δυτικὸ τμήμα τὸ ἔδωσε στὸν Ὀνώριο καὶ τὸ ἀνατολικὸ στὸν Ἀρκάδιο. Ἀπὸ τότε τὰ δύο αὐτὰ τμήματα ἔμειναν χωρισμένα. Τὸ ἕνα ὀνομάσθηκε *Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος* καὶ τὸ ἄλλο, τὸ ἀνατολικό, *Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία*.

Ἡ τύχη τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους

Τὸ δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος δὲν διατηρήθηκε παρὰ μόνον 80 χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὸν χωρισμὸ του, γιατί ὁ Ὀνώριος καὶ οἱ διάδοχοί του δὲν ἦταν οὔτε ἱκανοὶ κυβερνήτες οὔτε ἄξιοι στρατηγοί.

Γιὰ τοῦτο εὐρήκαν τὴν εὐκαιρία οἱ βάρβαροι λαοί, πρὸ πάντων οἱ τρομεροὶ Οὐννοι μὲ τὸν περιβόητο γιὰ τὴν σκληρότητά του ἡγεμόνα τους τὸν Ἀτίλα καὶ εἰσῆλθαν στὶς χῶρες τοῦ Δυτικοῦ κράτους. Ὁ βάρβαρος αὐτὸς κατακτητὴς ἐσκόρπιζε παντοῦ, ὅπου ἐπερνοῦσε, τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἐρήμωση. Ἐλεηλατοῦσε τὴν χώρα, ἔκαιε τὶς πόλεις καὶ ἔσφαζε τοὺς κατοίκους. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν ὀνόμασαν «*θεῖαν μάστιγα*».

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ἀτίλα ἄλλοι βάρβαροι, οἱ Βάνδαλοι, ἀπὸ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἐπέρασαν τὴν Μεσόγειο θάλασσα καὶ ἔφθασαν στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐκυρίευσαν τὴν Ρώμη, τὴν ὁποία κατέστρεψαν καὶ ἐλεηλάτησαν μέχρι ἀφαντάστου σημείου. Μὲ τὴν ὅσην βαρβαρότητα οἱ Βάνδαλοι κατέστρεψαν ἐκεῖ τὰ ὄρατα ἔργα τέχνης, ὥστε ἔμεινεν πλέον ἱστορικὴ ἢ λέξις *βανδαλισμός*, πὺ σημαίνει καταστροφὴ τῶν ἔργων τοῦ

πολιτισμοῦ. Τέλος ἔφυγαν οἱ Βάνδαλοι, ἀφοῦ ἐπῆραν μαζί τους ἄπειρους θησαυροὺς καθὼς καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους.

Ὀλίγα χρόνια ἀργότερα ἄλλος βάρβαρος, ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Ὀδόακρος, ἐξεδίωξε τὸν τελευταῖο Ρωμαῖο αὐτοκράτορα, Ρωμόλον Ἀβγουστύλον, τὸ ἔτος 476 μ.Χ. καὶ διέλυσε ὀριστικά πλέον τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος.

Ἡ διάλυση τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχε πολὺ μεγάλη σημασία γιὰ τὸ μέλλον ὁλόκληρης τῆς Εὐρώπης. Γιατὶ μετὰ ἀπὸ τὴ διάλυση τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἄρχισαν νὰ παρουσιάζονται ἐπάνω στὰ εἰρημιαία του διάφορα νέα βαρβαρικά κράτη. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ κράτη, ποὺ ἦταν τότε ἀπολίτιστα, μὲ τὸν καιρὸ ἐσχηματίσθηκαν τὰ σημερινὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη: ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἰταλία.

Γιὰ τοῦτο ἡ χρονολογία αὐτή, δηλαδὴ τὸ ἔτος 476 μ.Χ. θεωρεῖται σπουδαῖος σταθμὸς στὴν Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Οἱ ἱστορικοὶ παραδέχονται ὅτι τὸ ἔτος αὐτὸ τελειώνει ἡ *Ἀρχαία Ἱστορία* καὶ ἀρχίζει νέα ἱστορικὴ περίοδος, ποὺ ὀνομάζεται *Μεσαιωνική*. Ἡ Μεσαιωνικὴ περίοδος τῆς Ἱστορίας ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 476 καὶ τελειώνει τὸ 1453 μ.Χ.

Τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ἐξελληνίζεται

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ διάλυση τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἔμεινε μόνον τὸ Ἀνατολικό, μὲ σύνορα τὸν Δούναβη ποταμὸ, τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα, τὴν Κυρηναϊκὴ, τὴν Αἰθιοπία, τὴν Ἀραβία καὶ τὸν Εὐφράτη ποταμὸ.

Φυσικὰ τὸ κράτος αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ἦταν ρωμαϊκὸ. Ὁ στρατὸς καὶ ἡ διοίκηση ἦταν ὀργανωμένα κατὰ τὸν ρωμαϊκὸ τρόπο. Τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ οἱ νόμοι ἐγράφονταν στὴν λατινικὴ γλῶσσα καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἐλέγονταν Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες.

Οἱ λαοὶ ὅμως ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ κράτος δὲν ἦταν ὅλοι Ρωμαῖοι, ἀλλὰ ἀνῆκαν σὲ διάφορα ἔθνη. Ἦταν Ἕλληνες, Ἰλλυριοί, Θράκες, Μικρασιάτες, Ἀρμένιοι, Σύριοι, Αἰγύπτιοι καὶ ἄλλοι. Καθένας τῶν εἶχε τὴν δική του γλῶσσα καὶ τὰ δικά του ἔθιμα. Ἀλλὰ ὑπῆρχε κάτι ποὺ τοὺς ἔνωσε μεταξύ τους. Αὐτὸ ἦταν ἡ ἀγάπη ποὺ εἶχαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὸ πάντων ἡ χριστιανικὴ θρησκεία.

Πρέπει ὅμως ἐδῶ νὰ τονίσωμε, ὅτι τὸ πλέον πολυπληθὲς ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, ποὺ ἔζοῦσαν στὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ἦταν οἱ Ἕλληνες. Γιατὶ ὅλες αὐτὲς οἱ χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, πρὶν ὑποδουλωθοῦν στοὺς Ρω-

μαίους, ήταν σχεδόν έλληνικές. Είχαν εξελληνισθή με τις άποικίες, έπειτα με τις κατακτήσεις του Μ. Άλεξάνδρου και τέλος με τα βασίλεια των Διαδόχων του. Πόλεις όπως η Θεσσαλονίκη, η Κωνσταντινούπολη, η Έφεσος, η Άντιόχεια, η Άλεξάνδρεια και άλλες ήταν τελείως έλληνικές.

Σ' αυτές λοιπόν τις χώρες της Άνατολής οι Έλληνες ήταν οι πλέον προοδευμένοι από όλους. Γι' αυτό και οι άλλοι λαοί ήθελαν να τους μιμούνται στις συνήθειες, στους τρόπους, στην ένδυμασία, στην όμιλία. Ήθελαν να κτίζουν ώραία σπίτια και να τα στολίζουν με πολλή καλαισθησία. Ήθελαν να μορφώνονται και να σκέπτονται, όπως οι Έλληνες, για να φαίνονται πολιτισμένοι. Τοιουτοτρόπως σε όλόκληρο το Άνατολικό Ρωμαϊκό κράτος εξαπλώθηκε ο έλληνικός πολιτισμός.

Όστε λοιπόν δύο μεγάλες δυνάμεις ύπήρχαν μέσα στο κράτος: η *χριστιανική θρησκεία* και ο *έλλησισμός*. Αυτές οι δύο δυνάμεις ενωμένες εργάζονται και με τον καιρό το αλλάζουν και από ρωμαϊκό κράτος το κάνουν έντελώς έλληνικό χριστιανικό κράτος.

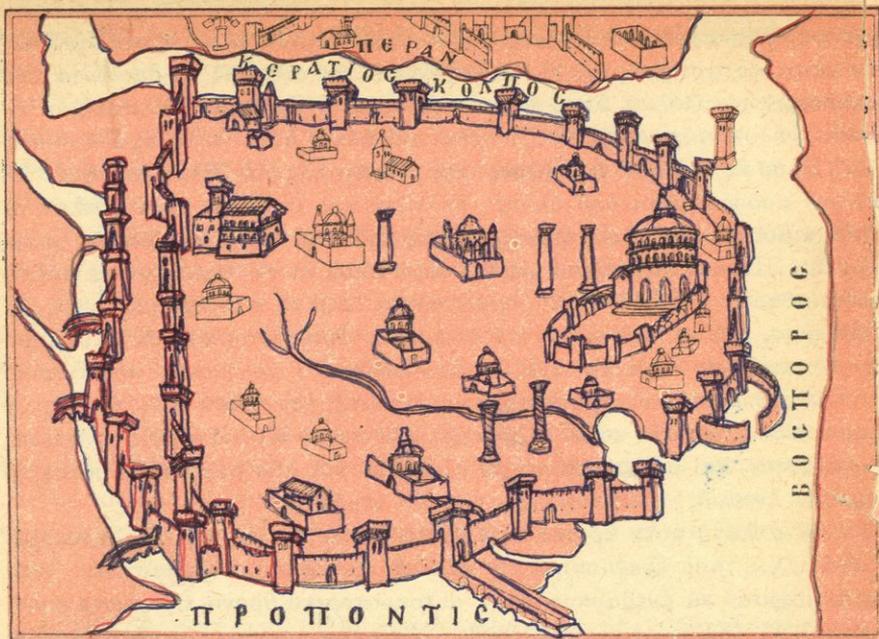
Η άλλαγή αυτή άρχισε πρό πάντων από την εποχή του Άρκαδίου (395 μ.Χ.), που έχωρισθηκε η παλαιά Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Άπό τότε άρχισαν να άνεβαίνουν στον αυτοκρατορικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως Έλληνες αυτοκράτορες. Άπό την χρονολογία αυτή άρχίζει η πραγματική ιστορία της Έλληνικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η Κωνσταντινούπολη και το πανδιδακτήριο

Την εποχή που έβασίλευαν στον θρόνο του Βυζαντίου οι διάδοχοι του Μ. Θεοδοσίου, η Κωνσταντινούπολη ήταν η πλουσιότερη και η ισχυρότερη πόλη όλόκληρης της αυτοκρατορίας. Στις άγορές της συγκεντρώνονταν από όλα τα μέρη του κόσμου τα έκλεκτότερα έμπορεύματα, τα καλύτερα προϊόντα και τα τελειότερα κομψοτεχνήματα. Οι δρόμοι, οι πλατείες της, οι άγορές της είχαν στολισθή με τα άριστουργήματα της άρχαίας τέχνης, με θαυμάσιους χριστιανικούς ναούς και με διάφορα άλλα ωραιότατα βυζαντινά μνημεία.

Ο πληθυσμός της ήταν τόσο πυκνός, ώστε τα τείχη του Κωνσταντίνου δέν έχωρουσαν πλέον τους κατοίκους. Για τουτό αναγκάσθηκε ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος ο Β' (408—450 μ.Χ.) να μεγαλώση άκόμη περισσότερο την πόλη και έκτισε γύρω νέα μεγάλα τείχη.

Αυτός ο Θεοδόσιος ο Β' ένυμφεύθηκε την κόρη ενός ειδωολάτρη

Ἄθηναίῳ φιλοσόφῳ, τὴν Ἀθηναΐδα, ἡ ὁποία πρὶν στεφανωθῆ βασι-
 λισσα ἐβαπτίσθηκε χριστιανὴ καὶ ὀνομάσθηκε Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία
 ἦταν ἡ πρώτη ἑλληνίδα αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου. Εἶχε πολὺ με-
 γάλῃ μὀρφωση, τὴν ὁποία ἐχρησιμοποίησε γιὰ νὰ ὤφελῃ τὸν ἑλ-
 ληνισμό καὶ νὰ βοηθῆσῃ τὸ κράτος νὰ προοδεύσῃ στὸν πολιτισμὸ
 ἀκόμη περισσότερο.

Ἐφρόντισε λοιπὸν ἡ Εὐδοκία νὰ φέρῃ στὸ παλάτιό της τίς ἑλλη-
 νικὲς συνθήειες, τοὺς τρόπους τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ τὴν ἑλληνικὴ
 γλῶσσα. Πρὸ πάντων ὁμως ἐργάσθηκε γιὰ νὰ ἰδρυθῆ στὴν Κωνσταντι-
 νούπολη ἓνα εἶδος πανεπιστημίου, ποὺ τότε τὸ ὄνομαζαν πανδιδακτή-
 ριο. Στὸ πανδιδακτήριο αὐτὸ ἐδίδασκαν 30 σοφοὶ καθηγητὲς τὴν ἑλλη-
 νικὴ καὶ λατινικὴ γλῶσσα, τὴν γραμματικὴ, τὴν ρητορικὴ, τὴν φιλο-
 σοφία καὶ τὸ δίκαιο.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 425 μ.Χ. ποὺ ἰδρύθηκε τὸ ἀνώτατο αὐτὸ ἐκπαιδευτή-
 ριο στὴν βασιλεύουσα ἔρχονταν ἐκεῖ οἱ νέοι ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς
 αὐτοκρατορίας, γιὰ νὰ σπουδάσουν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ νὰ ἀκού-

σουν τούς φημισμένους διδασκάλους του. Τοιουτοτρόπως ή Κωνσταντινούπολη άρχισε νά γίνεται τό πνευματικό κέντρο του έλληνοχριστιανικού πολιτισμοϋ.

Οί Πατέρες τής Έκκλησίας

Άπό τήν εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου που έπροστατεύθηκε ό Χριστιανισμός, απέκτησε νέα δύναμη. Έσάρωσε σιγά - σιγά όλες τις είδωλολατρικές θρησκείες και οδήγησε τούς ανθρώπους στον δρόμο τής μιάς και μόνης άληθινής θρησκείας, τήν όποία μäs απέκάλυψε ό Κύριος ήμών Ίησους Χριστός.

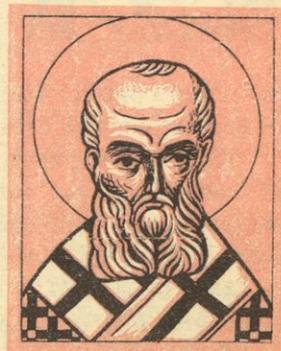
Κατά τήν εποχή άκριβώς αυτή, δηλαδή κατά τόν Δ΄ και Ε΄ αιώνα μ.Χ. παρουσιάσθηκαν στην Έκκλησία πολλοί ευσεβείς και σοφοί άνδρες, που είχαν σπουδάσει στις έλληνικές σχολές τήν φιλοσοφία και τήν ρητορική και είχαν μελετήσει κατά βάθος τήν Άγία Γραφή.

Οί άνδρες αυτοί κατόπιν έλαβαν μεγάλα άξιώματα στην Έκκλησία μας, έγιναν έπίσκοποι, μητροπολίτες, πατριάρχες και ώφέλησαν υπερβολικά τόν χριστιανισμό. Άπό τις ύψηλές των θέσεις και με τά όπλα και τήν δύναμη που τούς έδωσεν ή φιλοσοφία, ή ρητορική και πρό πάντων ή μελέτη τής Άγίας Γραφής, καταπολέμησαν με σθένος και τήν ειδωλολατρία και τις διάφορες αίρέσεις.

Οί άνδρες λοιπόν αυτοί επειδή άγωνίσθηκαν με έπιτυχία και έπροστάτευσαν τόν χριστιανισμό και τήν όρθοδοξία, ονομάσθηκαν *Πατέρες τής Έκκλησίας*. Οί περισσότεροι μάλιστα έγραψαν στην έλληνική γλώσσα σοφώτατα θρησκευτικά βιβλία, όπου έξυμνούν τό μεγαλειό τής θρησκείας του Ναζωραίου, ύποστηρίζουν τήν όρθή πίστη και διδάσκουν τόν έναρέτο βίο. Για τούτο ή εποχή αυτή ονομάσθηκε «*Χρυσός αιώνας των έλληνικών χριστιανικών γραμμάτων*».

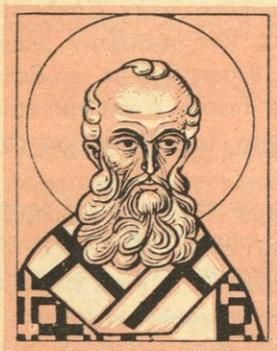
Οί σπουδαιότεροι από τούς Πατέρες τής Έκκλησίας μας ήταν ό Μ. Άθανάσιος, ό Μ. Βασίλειος, ό Γρηγόριος ό Ναζιανζηνός και ό Ίωάννης ό Χρυσόστομος.

Ό Μέγας Άθανάσιος. Ό Άθανάσιος έ-

ζησε κατά τούς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὅταν ἐτελείωσε τίς σπουδές του, ἐχειροτονήθηκε διάκονος καί κατά τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο τῆς Νικαίας συνόδευσε ἐκεῖ τόν ἐπίσκοπο Ἀλεξανδρείας. Στήν Νίκαια ὁ νεαρός διάκονος μέ τούς φλογερούς του λόγους συντετέλεσε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον, γιά νά καταδικασθῆ ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρείου καί νά ἐπικρατήσῃ ἡ ὀρθοδοξία.

Μετά τόν θάνατο τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐχειροτονήθηκε ἐπίσκοπος. Ἀπό τήν ἐπίσημη αὐτῆ θέση ἄρχισε ὁ Ἀθανάσιος νά ἀγωνίζεται μέ ζήλο καί τόλμη ἀλύγιστη κατά τῶν εἰδωλολατρῶν καί κατά τῶν αἰρετικῶν ἀρειανῶν. Οἱ ἀντίπαλοί του ὅμως ἦταν ἰσχυροί καί πολλές φορές μέ διάφορες συκοφαντίες τόν καταδίκασαν σέ ἐξορία. Ἀλλά ποτέ ὁ μέγας ἱεράρχης δέν ἔχασε τὸ θάρρος του καί πάντοτε ἀγωνιζόταν γιά νά στερεώσῃ τήν ἀληθινή θρησκεία τοῦ Σωτῆρος. Ἐμεινε μέχρι τέλος ἀκλόνητος στήν πίστη του καί γιά τοῦτο ὀνομάσθηκε « *στύλος τῆς ὀρθοδοξίας* ».

Ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθηκε στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας καί ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στήν πατρίδα του, κατόπιν ἐπῆγε στήν Κωνσταντινούπολη καί τήν Ἀθήνα γιά νά σπουδάσῃ. Στήν Ἀθήνα ἐγνωρίσθηκε μέ τόν συμπατριῶτη του τόν Γρηγόριο τόν Ναζιανζηνό.

Ὅταν ἐτελείωσε τίς σπουδές του ἐγύρισε στήν πατρίδα του καί ἔπειτα ἀπό ὀλίγον καιρὸ ἔφυγε πάλιν καί ἐπῆγε στὸν Πόντο μαζί μέ τὸ φίλο του Γρηγόριο, γιά νά ἀφοσιωθοῦν ἐκεῖ στήν ἐρημίᾳ μέ τήν μελέτη

τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τέλος ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του τήν Καισάρεια καί ἐχειροτονήθηκε ἐπίσκοπος.

Ὡς ἐπίσκοπος ἐργάσθηκε μέ πίστη καί ἀφοσίωση γιά τήν πρόοδο τῆς ὀρθοδοξίας καί γιά τήν καταπολέμηση τοῦ ἀρειανισμοῦ καί τῆς εἰδωλολατρίας. Ἰδιαιτέρως ὁ ἐξοχος αὐτὸς ἱεράρχης ἔστρεψε τήν προσοχή του πρὸς τούς νέους, τούς ὁποίους προέτρεπε νά σπουδάξουν καί τήν Ἀγία Γραφή, ἀλλά καί τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων σοφῶν καί νά ἀποφελοῦνται ἀπὸ τὰ καλὰ τους διδάγματα.

Ὁ Βασίλειος ἦταν ὑπερβολικὰ φιλόανθρωπος καί ἐδαπάνησε ὅλη

του την περιουσία για να ανακουφίση τούς πτωχούς, τούς ασθενείς και τούς δυστυχισμένους. Ίδρυσε μάλιστα και ένα τεράστιο φιλανθρωπικό ίδρυμα, πού ονομάσθηκε Βασιλειάδα και περιελάμβανε τρία τμήματα: γηροκομείο, ὀρφανοτροφείο και νοσοκομείο.

Γρήγορα όμως ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος ἐπίσκοπος ἐκουράσθηκε ἀπὸ τούς κόπους και τις πολλές φροντίδες για τὸ καλὸ τοῦ ποιμνίου του. Και για τοῦτο ἐπέθανε 50 περίπου ἐτῶν ἐκεῖ στήν πατρίδα του, τήν Καισάρεια.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. Πατρίδα τοῦ Γρηγορίου ἦταν ἡ Ναζιανζός τῆς Καππαδοκίας. Ἐσπούδασε μαζί με τὸν Βασίλειο. Ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸν Πόντο ἐχειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῆς Ναζιανζοῦ και κατόπιν, τὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Θεοδοσίου, ἔγινε Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Γρηγόριος κατεπόλεμησε τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδονίου στήν Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο και ἀναδείχθηκε μέγας ἐκκλησιαστικὸς ρήτορας.

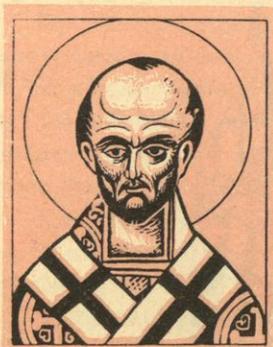
Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὁ Ἰωάννης καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας.

Μόλις ἐτελειώσε τις σπουδές του ἔγινε δικηγόρος. Γρήγορα όμως ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ και ἀφοσιώθηκε στήν μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Κατόπιν ἐχειροτονήθηκε πρεσβύτερος στήν Ἀντιόχεια, ὅπου με μεγάλη ἐπιτυχία ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον.

Ὁ Ἰωάννης εἶχε μόρφωση λαμπρή, βαθεῖα γνώση τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μεγάλη εὐσέβεια και ἐξαιρετικὴ εὐγλωττία, γι' αὐτὸ ἐπονομάσθηκε Χρυσόστομος. Ἀπὸ τὰ προτερήματά του ἀπέκτησε φήμη μεγάλη, ἡ ὁποία ἔφθασε ἕως τὸ παλάτιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε ὁ αὐτοκράτορας Ἀρκάδιος τὸν ἐκάλεσε και τὸν ἀνέβασε στὸν θρόνο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὡς πατριάρχης ὁ Ἰωάννης ἔδειξε ὄλες τις σπάνιες ἀρετές του. Ἀναδείχθηκε τέλειος ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὁμως στὰ κηρύγ-

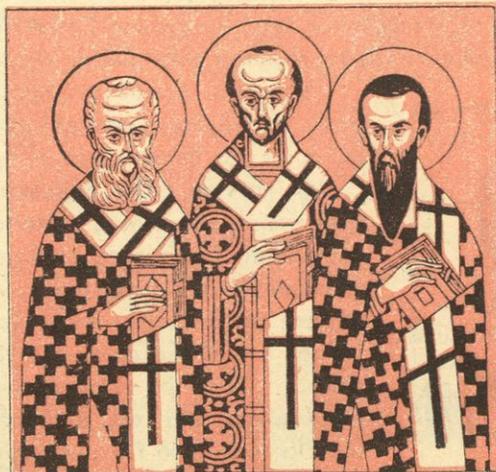

ματά του κατέκρινε ὄλους ἐκείνους, πού ἐξοῦσαν βίο ἀσεβῆ καὶ ἀνήθικο, ἀκόμη καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνθρώπους τοῦ παλατίου, γιὰ τοῦτο αὐτοὶ τὸν ἐσυκοφάντησαν καὶ τὸν ἐξόρισαν.

Ἄλλὰ τὸ ἀσθενικὸ σῶμα τοῦ σεμνοῦ ἱεράρχη δὲν μπόρεσε νὰ ἀνθέξη στὶς ταλαιπωρίες τῆς ἐξορίας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Χρυσόστομος ἐπέθανε στὸ δρόμο ἀπὸ τὶς κακουχίες, βαδίζοντας γιὰ τὸν τόπο τῆς ἐξορίας του.

Ἡ Ἐκκλησία μας τοὺς μεγάλους αὐτοὺς Πατέρες καὶ διδασκάλους τοὺς ὀνόμασε Ἱεράρχες καὶ τιμᾷ τὴν μνήμη τους στὶς 30 Ἰανουαρίου. Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἱστορία ἀναγνωρίζει τὶς σπουδαῖες ὑπηρεσίες, πού ἐπρόσφεραν οἱ ἄνδρες αὐτοὶ στὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ γιὰ τοῦτο τὰ σχολεῖα πανηγυρίζουν στὴν ἑορτὴ τους.

Βλέπομε λοιπόν, ὅτι καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τοὺς λόγους των συνετέλεσαν, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἓνα κράτος χριστιανικὸ καὶ ἑλληνικὸ, ἰσχυρὸ καὶ πολιτισμένο, ἓνας φάρος τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πού ἀκτινοβολοῦσε σὲ ὄλη τὴν οἰκουμένη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο Ίουστινιανός (527 - 565 μ.Χ.)

Κατά τὸ ἔτος 518 μ.Χ. ἀνέβηκε στὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου ὁ Ἰουστίνος. Αὐτὸς εἶχε ἕναν ἀνεψιό, τὸν Ἰουστινιανό, τὸν ὁποῖον ἀνέθρεψε καὶ ἐμόρφωσε μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια, γιὰ τὸν προόριζε ὡς διάδοχό του.

Πραγματικά, ὅταν ἐπέθανεν ὁ Ἰουστίνος, ἀνῆλθε στὸν θρόνον ὁ Ἰουστινιανός, τὸ ἔτος 527 μ.Χ. Ὁ νέος αὐτοκράτορας ἦταν προικισμένος μὲ σπάνια χαρίσματα. Ἦταν ρωμαεὸς, ἐργατικὸς καὶ πολὺ φιλόδοξος. Οὔτε ὁ ὕπνος, οὔτε τὸ φαγητό, οὔτε οἱ διασκεδάσεις τὸν εὐχαριστοῦσαν. Τὸ ὄνειρό του ἦταν νὰ κάμῃ ὡς αὐτοκράτορας ἔργα ἀξιοθαύμαστα, γιὰ νὰ ἀφήσῃ τὸ ὄνομά του ἀθάνατο στὴν Ἱστορία.

Καὶ πραγματικά ὑπῆρξε εὐτυχῆς καὶ ἐπραγματοποίησε τὰ ὄνειρά του. Γιὰ εἶχε τὸ ἐξοχο προτέρημα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς καταλληλότερους ἀνθρώπους γιὰ κάθε ἔργο, ποῦ ἤθελε νὰ κάμῃ.

Ἐπῆρε λοιπὸν ὡς συνεργάτες τοὺς πλέον ἱκανοὺς στρατηγούς, τοὺς πλέον σοφοὺς νομομαθεῖς καὶ τοὺς πλέον καλοὺς ἀρχιτέκτονες, ποὺ ὅλοι τοὺς ἐργάσθηκαν μὲ ζήλο γιὰ νὰ λαμπρύνουν τὴν βασιλεία του.

Στὰ μεγάλα του ἔργα τοῦ παραστεκόταν ὡς σπουδαιότατος σύντρο-

φος ή σύζυγός του, ή αυτοκράτειρα Θεοδώρα. Αυτή τόν έβοηθοῦσε και τού έδινε θάρρος νά προχωρήσει στις λαμπρές του αποφάσεις.

Ένα από τὰ μεγάλα όνειρα του Ίουστινιανού ήταν νά κυριεύσει όλες τις χώρες, πού άνήκαν στο παλαιό Ρωμαϊκό κράτος και τις είχαν κατακτήσει οί Όστρογότθοι και άλλοι βάρβαροι λαοί στην Δύση.

Άκριβώς όμως τó έτος πού έγινε αυτοκράτορας, ένας ισχυρός έχθρός, οί Πέρσες, εισέβαλαν στις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας και τις έλεηλατούσαν. Έστρεψε λοιπόν τότε ό Ίουστινιανός την προσοχή του προς ανατολάς και χωρίς νά χάσει καιρό έστειλε εναντίον τών Περσών τόν ικανότατο στρατηγό του Βελισάριο. Ό πόλεμος έκράτησε πέντε περίπου έτη. Τέλος οί Πέρσες ταπεινωμένοι αναγκάστηκαν νά ζητήσουν ειρήνη.

Άφου λοιπόν απαλλάχτηκε από τούς Πέρσες ό Ίουστινιανός, έθεώρησεν ότι ήταν κατάλληλη ευκαιρία νά στραφή προς Δυσμάς και νά ανακτήσει την Άφρική, την Ίταλία και τις άλλες χώρες, πού τις κατείχαν οί βάρβαροι.

Δέν έπρόλαβε όμως νά θέσει τó σχέδιό του σέ εφαρμογή. Μία μεγάλη έσωτερική επανάσταση, ή «στάση του νίκα», τόν ανάγκασε νά αναβάλει τó σχέδιό του αυτό.

Ή στάση του νίκα (532 μ.Χ.)

Έκεινη την εποχή τó πλέον ευχάριστο θέαμα για τούς κατοίκους της Κωνσταντινουπόλεως ήταν οί ίπποδρομίες. Τó έθιμο τών ίπποδρομιών μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη από την Ρώμη.

Τις ίπποδρομίες τις οργάνωναν οί άθλητικοί σύλλογοι, οί δ ήμοι όπως τούς έλεγαν τότε, πού καθένας είχε και ιδιαίτερο όνομα αναλόγως με τó χρώμα της ένδυμασίας, την όποιαν έφορούσαν οί ήνίοχοι.

Τις ήμέρες πού έγινόνταν οί ίπποδρομίες, συγκεντρωνόταν εκεί στόν ίππόδρομο ό λαός για νά απολαύσει τó θέαμα· και φυσικά ό κόσμος αυτός έπαιρνε τó μέρος τών ήνιόχων, τούς όποιους έπροτιμούσε με φωνές ένθουσιασμού και με φανατισμόν μεγάλο.

Στά πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ίουστινιανού δύο ήταν οί ισχυρότεροι ήμοι, πού ανταγωνίζονταν στόν ίππόδρομο, οί Πράσινοι και οί Βένετοι.

Κάποια ήμέρα όμως ό ανταγωνισμός τούς έκαμε νά συγκρουσθούν μέσα στόν ίππόδρομο. Ό αυτοκράτορας θέλησε νά επιβάλει την τάξη και

διέταξε νά συλλάβουν καί νά τιμωρήσουν αὐστηρά τοὺς πρωταιτίους. Ἄλλὰ ἡ τιμωρία αὐτὴ δυσαρέστησε καί τοὺς Πρασίνους καί τοὺς Βένετους, οἱ ὅποιοι ἀμέσως ἐνώθησαν καί ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα.

Ἡ ἐπανάσταση ἐκράτησε μίαν ὀλόκληρη ἐβδομάδα. Οἱ ἐπαναστάτες ἔχοντας ὡς σύνθημα τὴν λέξη «νίκα—νίκα» ἐκυριάρχησαν σὲ ὅλη τὴν πόλη καί ἔκαμαν φοβερὲς καταστροφές καί λεηλασίες. Ἀπὸ τὸ σύνθημά τους ὀνομάσθηκε ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ «στάση τοῦ νίκα».

Ὁ Ἰουστινιανὸς μόλις εἶδε ὅτι ἡ ἐπανάσταση ἐξαπλωνόταν, ἐκάλεσε στὸ παλάτιον τὸ συμβούλιο τῶν ὑπουργῶν του, γιὰ νὰ ἀποφασίσῃ τί θὰ κάμῃ. Ἐκεῖ τότε ὅλοι τὸν συμβούλεψαν νὰ ἀφήσῃ τὸν θρόνον του καί νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ ἡ θαρραλέα Θεοδώρα σηκώνεται ἐκείνη τὴν στιγμή καί ἀφοῦ ἐγύρισε πρὸς τὸν Ἰουστινιανό, εἶπε :

«Βασιλέα, ἂν θέλῃς νὰ φύγῃς εὐκολο εἶναι. Ἴδου τὰ χρήματα, ἰδου ἡ θάλασσα, ἰδου καὶ τὰ πλοῖα. Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ ζήσω ἔστω καὶ μία ἡμέρα πὸν νὰ μὴ με ὀνομάζουν βασίλισσα. Ἐπιθυμῶ νὰ ἀποθάνω ὡς βασίλισσα.»

Οἱ ὑπερήφανοι αὐτοὶ λόγοι τῆς Θεοδώρας ἔδωσαν θάρρος στὸν αὐτοκράτορα. Ἀμέσως τότε διατάσσει τὸν γενναῖο του στρατηγὸ Βελισάριο, νὰ ὀρμήσῃ μετὰ τὸ στρατὸ καί νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχία καί τὴν τάξιν στὴν πρωτεύουσα μετὰ τὴν βία τῶν ὄπλων. Αὐτὸ καὶ ἐγίνε.

Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ἀφοῦ πλέον ἐπανέφερε ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν ἡσυχία στὸ ἐσωτερικὸ ἔστρεψε τὴν προσοχὴ του πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς αὐτοκρα-

τορίας. Τὸ ὄνειρό του ἦταν νὰ πάρη πίσω ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὅλα τὰ μέρη, ποὺ εἶχαν ἐκεῖνοι ἀρπάξει ἀπὸ τὸ παλαιὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος. Καὶ δὲν ἦταν δύσκολο νὰ ἐκδιώξη τοὺς βαρβάρους ἐπιδρομεῖς, γιατί τότε ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶχε τὸν καλύτερο στρατό, μὲ ἐκλεκτοὺς ἀξιωματικοὺς, μὲ ἄριστα γυμνασμένους καὶ ὀπλισμένους στρατιῶτες.

α) **Ἡ διάλυση τοῦ κράτους τῶν Βανδάλων.** Τὸν πρῶτο μεγάλον πόλεμο ἐκίνησε ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τῶν Βανδάλων, ποὺ εἶχαν ἰδρύσει ἰσχυρὸ κράτος στὴν Βόρεια Ἀφρική μὲ πρωτεύουσα τὴν Καρχηδόνα. Οἱ Βάνδαλοι ἦταν σκληροὶ κατακτητῆς καὶ οἱ δυστυχισμένοι κάτοικοι ὑπέφεραν τρομερὰ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ αὐτῶν τῶν τυράννων.

Ἀπὸ αὐτὸ ἔλαβε ἀφορμὴ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἔστειλε ἐναντίον τοὺς τὸν ἀνδρεῖο του στρατηγὸ Βελισάριο. Ὁ Βελισάριος μὲ 15 χιλ. ἄνδρες καὶ 600 πολεμικὰ πλοῖα ἀποβιβάσθηκε στὴν Ἀφρική καὶ ἔπειτα ἀπὸ σφοδρὴ μάχη ἐνίκησε τοὺς Βανδάλους, συνέλαβε αἰχμάλωτο τὸν βασιλεῦα τοὺς Γελίμερο, διέλυσε τὸ βασίλειό τοὺς καὶ ἔκαμε τὴν Ἀφρική Βυζαντινὴ ἐπαρχία. Ἐπειτα ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη φέρνοντας αἰχμάλωτο τὸν Γελίμερο, πολλοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρα λάφυρα.

β) **Ὁ Ὀστρογοτθικὸς πόλεμος.** Κατὰ τὸ ἔτος 493 μ.Χ. ἡ γερμανικὴ φυλὴ τῶν Ὀστρογόθων ἐξεδιώξε τὸν Ὀδόακρον καὶ κατέλαβε ὁλόκληρην τὴν Ἰταλία. Οἱ Ὀστρογόθοι αὐτοὶ ἦταν αἰρετικοὶ ἀρειανοὶ καὶ καταπίεζαν πολὺ τοὺς ὀρθοδόξους. Γιὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε ἐναντίον τοὺς τὸν στρατηγὸ Βελισάριο. Ὁ Βελισάριος ἔπειτα ἀπὸ ἑξι χρόνια κατόρθωσε νὰ κατανικήσῃ τοὺς Ὀστρογόθους, νὰ τοὺς ὑποτάξῃ καὶ νὰ συλλάβῃ τὸν ἡγεμόνα τοὺς αἰχμάλωτο. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτελείωσε τὸ ἔργο του, ἐπέστρεψε νικητῆς στὴν πρωτεύουσα, τὸ 540 μ.Χ.

Μετὰ ἓνα ἔτος ὁμοῦ οἱ Ὀστρογόθοι ἐπαναστάτησαν καὶ ὁ πόλεμος στὴν Ἰταλίαν ἄρχισε καὶ πάλιν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε καὶ τὴν φορὰν αὐτῆ τὸν στρατηγὸ Βελισάριο, ἀλλὰ οἱ δυνάμεις, τίς ὁποῖες εἶχε, δὲν ἦταν ἀρκετῆς καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ὀστρογόθους. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς στέλνει στὴν Ἰταλία ἄλλον στρατηγὸ, τὸν Ναρσῆ. Ὁ Ναρσῆς μὲ ἰσχυρότερες δυνάμεις κατόρθωσε ἔπειτα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα νὰ νικήσῃ τοὺς Ὀστρογόθους καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ὑποταχθοῦν. Ἀπὸ τότε ἡ Ἰταλία ἐγινε πλέον Βυζαντινὴ ἐπαρχία.

γ) **Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.** Μὲ τοὺς Πέρσες ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμεν ἄλλους δύο πολέμους ποὺ ἐκράτησαν ἀρκετὰ ἔτη. Οἱ Πέρσες εἶχαν ἰσχυρὴ δύναμη καὶ ἤθελαν νὰ καταλάβουν τίς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Ο Βελισάριος όμως με τον γενναίο του στρατό αγωνιζόταν και κατεδίωκε τους επιδρομείς. Άλλά εκείνοι δεν έσταματούσαν. Τέλος οι δύο αντίπαλοι έκουράσθηκαν από τους πολυχρόνιους άγώνες και άποφάσισαν νά κάμουν ειρήνη για 50 έτη.

Με τους πολέμους του αυτούς ο Ίουστινιανός έμεγάλωσε την Βυζαντινή αυτοκρατορία και περιέλαβε όλα σχεδόν τά μέρη, τά όποια είχε άλλοτε ή Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Έγινε πλέον τó Βυζάντιο ή μεγαλύτερη παγκόσμια δύναμη τής εποχής εκείνης.

Τέλος ó Ίουστινιανός όχύρωσε τά σύνορα τού κράτους, και ιδίως τά βόρεια, με φρούρια ισχυρά, διότι παρουσιάσθηκαν τότε εκεί νέοι έχθροί, οί Άβαροι και οί Σλάβοι.

Ή Άγία Σοφία

Τό όνομα τού αυτοκράτορα Ίουστινιανού έμεινεν άθάνατο στην ιστορία όχι μόνον για τους νικηφόρους πολέμους, αλλά και για τά μεγάλα και αιώνια ειρηνικά έργα πού έκαμε.

Στά 38 ἔτη τῆς βασιλείας του ἐργαζόταν ἀδιακόπως καὶ ἐδαπανοῦσε ἀπὸ τὰ δημόσια χρήματα γιὰ νὰ κάμῃ διάφορα ἔργα ὠφέλιμα γιὰ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἔκτισε πόλεις, τείχη καὶ φρούρια, ἴδρυσε ναοὺς, μοναστήρια, κατασκεύασε δρόμους, γέφυρες, ὕδραγωγεία, λουτρά, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, καὶ διάφορα ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα.

Τὸ πλέον ἔξοχον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του εἶναι ἡ περίφημη Ἁγία Σοφία. Ὁ παλαιὸς ναὸς εἶχε πυρποληθῆ κατὰ τὴν «στάση τοῦ νίκα».

Ὁ Ἰουστινιανὸς τότε θέλησε νὰ τὴν ξανακτίσῃ καὶ ἐκάλεσε δύο φημισμένους ἀρχιτέκτονες, τὸν Ἀνθέμιον καὶ τὸν Ἰσίδωρον νὰ τοῦ κάμουν τὰ σχέδια ἐνὸς ὠραιότατου ναοῦ, πού νὰ μὴν ὑπάρχῃ δεῦτερος στὸν κόσμον. Πραγματικὰ οἱ δύο ἀρχιτέκτονες ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸ τοῦ παρουσίασαν τὰ σχέδια. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔμεινε τόσον ἐνθουσιασμένος, ὥστε διέταξε ἀμέσως νὰ ἀρχίσουν οἱ ἐργασίες.

Ἐπὶ ἕξι ἔτη ἐργάσθηκαν χιλιάδες ἐργάτες, γιὰ νὰ τελειώσουν τὴν μεγάλη αὐτὴ ἐκκλησία. Γιὰ τὸ κτίσιμό της ἐχρησιμοποίησαν τὰ καλύτερα ὕλικά. Ὅταν πλέον ἐτελείωσε ἐφάνταζε ὡς ἀληθινὸ ἀριστούργημα.

Τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὰ ψηφιδωτά, ἡ χρυσὴ Ἁγία Τράπεζα, ὁ ἀσημένιος ἄμβωνας, τὸ ἀσημένιο εἰκονοστάσιον καὶ οἱ χιλιάδες τὰ κανδήλια, ὅταν ἄναβαν, ἔδιδαν στὴν Ἁγία Σοφία μίαν ἀνέκφραστη μεγαλοπρέπεια. Ὅποιος τὴν ἐβλεπε ὁμολογοῦσε, ὅτι δὲν εἶχεν ἄλλο ὠραιότερον πρᾶγμα στὸν κόσμον. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἰουστινιανός, ὅταν ἐπήγε στὰ ἐγκαίνια καὶ εἶδε τὸ μεγαλεῖο τοῦ ναοῦ του, ἐγονάτισε ἐμπρὸς στὸ ἱερὸ καὶ ὑψώνοντας τὰ χέρια του ἀναφώνησε γεμάτος συγκίνηση: «*Νενίκηκά σε, Σολομών*».

Ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ἐπεκράτησε στὸν κόσμον ἡ θρησκεία τοῦ θεανθρώπου, ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐσπλαχνίας, ἄρχισαν καὶ οἱ αὐτοκράτορες νὰ καταργοῦν τοὺς παλαιούς σκληροὺς νόμους τοῦ κράτους καὶ νὰ συντάσσουν νέους, περισσότερο δίκαιους καὶ περισσότερο φιλάνθρωπους.

Αὐτοὶ οἱ νόμοι πού ἔγιναν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς αὐτοκράτορες, καθὼς καὶ ὅσοι παλαιοὶ δὲν καταργήθηκαν, ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι μαζί καὶ νὰ τακτοποιηθοῦν μὲ τὴν σειρά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ τοὺς ἐφήρμοζαν καλύτερα οἱ δικαστὲς καὶ οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους καὶ δὲν θὰ ἐγίνονταν ἀδικίες. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς σπουδαστὲς θὰ ἦταν ὠφέλιμη ἡ συγκέντρωση αὐτῆ τῶν νόμων, γιατί θὰ μπορούσαν εὐκολότερα νὰ τοὺς ἔχουν καὶ νὰ τοὺς μελετοῦν. Αὐτὴ ἡ λαμπρὴ ιδέα ἦλθε στὸν νοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν σπουδαῖο νομομαθὴ Τριβωνιανὸ καὶ τοῦ ἀνέθεσε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλους τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς νέους νόμους καὶ νὰ τοὺς τακτοποιήσῃ.

Πραγματικὰ ὁ Τριβωνιανὸς μαζί μὲ ἄλλους σοφοὺς νομομαθεῖς συνεργάτες τοῦ ἐργάσθηκε ἐπὶ ἕξι ἔτη γιὰ νὰ τελειώσῃ τὴν ἐργασία αὐτῆ. Συνέταξε τρία μεγάλα βιβλία μὲ νόμους, πού ὀνομάσθηκαν «*Ρωμαϊκὸ Δίκαιο*». Σ' αὐτὰ τὰ τρία βιβλία ἐπρόσθεσε ἀργότερα ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἓνα τέταρτο πού περιεῖχε τοὺς δικούς του νόμους.

Τὸ Ρωμαϊκὸ αὐτὸ Δίκαιο εἶναι ἡ βάση τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ διδάσκεται σὲ ὅλα τὰ πανεπιστήμια.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ μένει στοὺς αἰῶνες ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἔργα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τοῦ κόσμου ἔχουν ὡς ὁδηγὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκα

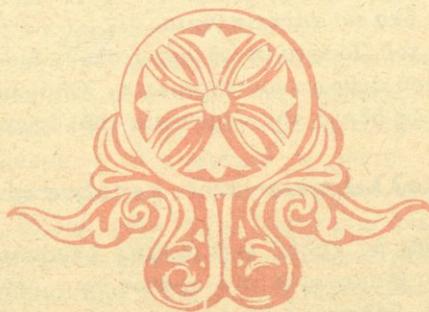
Ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς καλὸς κυβερνήτης ὑποστήριξε τὴν γεωργία, τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν βιομηχανία στὸ κράτος του. Ἀλλὰ μέχρι τότε τὰ πολύτιμα μεταξωτὰ ὑφάσματα τὰ μετέφερναν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὴν μακρινὴ Κίνα. Γιατὶ μόνον ἐκεῖ στὴν Κίνα ἐγνώριζαν οἱ κάτοικοι νὰ τρέφουν τοὺς μεταξοσκώληκες, νὰ κάνουν τὸ μετάξι καὶ νὰ ὑφαίνουν τὰ ὠραῖα λεπτὰ μεταξωτὰ.

Ἄλλὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα γιὰ νὰ φθάσουν ἀπὸ τὴν Κίνα στὸ Βυζάντιο ἐστοίχιζαν πολὺ ἀκριβὰ, γιὰτὶ ἐπιβαρύνονταν μὲ πολλὰ ἐξοδα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς τότε θέλησε νὰ μάθη τὸν τρόπο τῆς καλλιερ-
γειᾶς τοῦ μεταξοσκώληκα καὶ νὰ τὸν διαδώσῃ στὴν αὐτοκρατορία του.
Μὲ τὸν σκοπὸ λοιπὸν αὐτὸν ἔστειλε στὴν Κίνα δύο καλογήρους καὶ
τοὺς εἶπε νὰ προσπαθήσουν νὰ μάθουν τὸ μυστικὸ τῶν Κινέζων. Οἱ δύο
καλόγηροι, ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ, ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸ καὶ κατόρθωσαν
νὰ μάθουν ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς σπουδαίας αὐτῆς βιομηχανίας τῶν μετα-
ξωτῶν. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν μπορούσαν νὰ πάρουν μαζί τους αὐτὰ μετα-
ξοσκώληκα, γιὰτὶ τὸ ἀπαγόρευαν οἱ Κινέζοι αὐστηρὰ, ἔκρυψαν μέσα
στὰ κούφια ραβδιά τους τὰ πολύτιμα αὐτὰ καὶ ἔτσι τὰ μετέφεραν στὴν
Κωνσταντινούπολη.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἄρχισε στὸ Βυζαντινὸ κράτος ἡ καλλιέρ-
γεια τοῦ μεταξοσκώληκα καὶ ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων.

Γι' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξοχα ἔργα του ὁ Ἰουστινιανὸς ὀνομάσθηκε « μέ-
γας » καὶ τὸ ὄνομά του ἔμεινε στὴν ἱστορία ἀθάνατο.

Ὁ Ἡράκλειος Πέμπτος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ὁ Ἡράκλειος (610-641 μ.Χ.)

Ἡ κυριαρχία τοῦ Βυζαντίου στίς χώρες τῆς Δύσεως δὲν ἦταν δυνατόν νὰ διατηρηθῆ ἐπὶ πολλὰ χρόνια, γιατί οἱ χώρες αὐτὲς εὐρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν εἶχαν τὰ ὄνειρα ἐκείνου καὶ δὲν κάνουν μακρινὲς ἐκστρατεῖες γιὰ νὰ κρατήσουν τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἀφρική.

Ἔχουν νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ φοβεροὺς ἐχθροὺς· στὰ βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας μὲ τοὺς Ἀβάρους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐγκατασταθῆ πέρα ἀπὸ τὸν Δούναβη· καὶ στὰ ἀνατολικά σύνορα μὲ τοὺς Πέρσες. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία περιορίζεται στίς χώρες ποὺ τίς κατοικοῦν ἑλληνικοὶ ἢ ἐξελληνισμένοι πληθυσμοί, δηλαδὴ τὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ τὴν Μικρὰ Ἀσία. Π.Ε.

Οἱ ἐχθροὶ ἄρχισαν νὰ κάνουν συχνὰ ἐπιδρομὲς στίς Βυζαντινὲς ἐπαρχίες. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦταν ἀνίκανοι νὰ τοὺς συκρατήσουν, καὶ ἡ αὐτοκρατορία εὐρέθηκε σὲ δύσκολη θέση.

Κατὰ τὴν κρίσιμη ἐκείνη περίσταση ἀνέβηκε στὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος. Ὁ νέος αὐτοκράτορας ἦταν γενναῖος καὶ εὐσεβὴς χριστιανός. Εὐρῆκε ὅμως τὸ κράτος σὲ ἀπελπιστικὴ κατάσταση. Χρήματα δὲν ὑπῆρ-

χαν, ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος εἶχαν παραλύσει. Οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ἔμπαιναν καὶ ἐλεηλατοῦσαν τὶς χῶρες τῆς αὐτοκρατορίας.

Πρὸ πάντων οἱ Πέρσες μὲ τὸν βασιλέα τους, τὸν Χοσρόη, κατόρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Μεσοποταμία, τὴν Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη. Εἰσηλθαν στὰ Ἱεροσόλυμα, αἰχμαλώτισαν τὸν πατριάρχη καὶ ἄρπαξαν τὸν Τίμιο Σταυρό. Κατόπιν ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτο, ἐπροχώρησαν στὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ ἀπειλοῦσαν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολη. ΚΑΤ

Ο Ἡράκλειος ὁμως ἀναδιοργανώνει μὲ ὑπομονὴ τὸ κράτος, τὸν στρατὸ καὶ τὸ στόλο. Στὸ δύσκολο ἔργο του τὸν ἐμψυχώνει καὶ ὁ πατριάρχης Σέργιος. Ἐπειδὴ τὸ δημόσιο ταμεῖο δὲν εἶχε χρήματα, ὁ πατριάρχης Σέργιος ἐπέτρεψε στὸν αὐτοκράτορα νὰ χρησιμοποίησιν τοὺς θησαυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ στρατοῦ, γιατί ἔπρεπε νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ ἡ πατρίδα καὶ ἡ πίστη. ΤΕΜΠ

Μὲ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἔκοψε χρήματα ὁ Ἡράκλειος καὶ ἔκαμε ὅλες τὶς ἀπαραίτητες ἐτοιμασίες του. Συγχρόνως γιὰ νὰ τονώσῃ τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ του καὶ τοῦ λαοῦ, διακήρυξε ὅτι κάνει ἱερὸν πόλεμο γιὰ νὰ πάρῃ πίσω τὸν Τίμιο Σταυρὸ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους Πέρσες.

«Ὁμοιος μὲ λέοντα ὁ ὁποῖος ἐκοιμᾶτο καὶ ἐξύπνησεν» εἶναι πανέτοιμος πλέον ὁ χριστιανὸς βασιλεὺς νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. ΤΑΝ

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν

Πρὶν ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν ὁ Ἡράκλειος ἐσκέφθηκε, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ πίσω του ἄλλους ἐχθροὺς. Γι' αὐτὸ ἔκαμε πρῶτα εἰρήνην μὲ τοὺς Ἀβάρους. Γοιουτοτρόπως, ἀφοῦ ἐξασφάλισε τὰ νῶτα του, ἀποφάσισε νὰ στραφῆ κατὰ τῶν Περσῶν. ΙΩΑΝΝ

Ὅταν ἔφθασε ἡ ὀρισμένη ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως γιὰ τὴν ἐκστρατεία, ἐβγήκε ἀπὸ τὸ παλάτιον φορώντας μαῦρα ἐνδύματα καὶ μαῦρα πέδιλα καὶ ἐπῆγε στὴν Ἁγία Σοφία μαζί μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του. Ἐκεῖ ἐγονάτισε μὲ εὐλάβεια ἐμπρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ προσευχήθηκε γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν θεῖα βοήθεια. ΙΩΑΝΝ

«Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν σου διὰ τὰς ἀμαρτίας μας. ἀλλὰ ἐπίβλεπον καὶ ἐλέησόν μας καὶ δώσε εἰς ἡμᾶς τὴν νίκην κατὰ τῶν βαρβάρων». Κατόπιν συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν πατριάρχη Σέργιο καὶ ἀπὸ ἀμέτρητο πλῆθος λαοῦ κατέβηκε στὴν παραλία, ὅπου τὸν ἐπερίμενε ἐτοι-

μος ὁ στόλος. Ἦταν ἄνοιξη τοῦ 622 μ.Χ. πού ἀναχωροῦσε ὁ γενναῖος Ἡράκλειος, γιὰ νὰ ἀγωνισθῆ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Τὸ σχέδιο τοῦ τολμηροῦ αὐτοκράτορα ἦταν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσία καὶ κατοπιν νὰ προχωρήσῃ μέσα στὴν Περσία. Καὶ πραγματικά, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν Προποντιδα ἀποβιβάσθηκε ἀπέναντι στὴν Βιθυνία. Ἐπειτα ἐπροχώρησε καὶ μετὰ ἓνα ἔτος ἔφθασε στὴν Ἀρμενία, ὅπου συνάντησε καὶ κατανίκησε τὸν περσικὸ στρατό. ΧΑΤ 2

Ἐκεῖ ὁμως ἐσταμάτησε, γιατί ἐπλησίαζε πλέον ὁ χειμώνας. Τὴν ἐπομένῃ ἄνοιξη, ἀφοῦ ἔκαμε συμμάχους καὶ ἄλλους γειτονικοὺς λαοὺς ἐπροχώρησε στὴν Μηδία. Ἐπὶ τρία ἔτη ὁ πόλεμος γίνεται μέσα στὴν Περσία. Ὁ Ἡράκλειος κυριεύει πολλὰς πόλεις καὶ ἰσχυρὰ φρούρια καὶ παντοῦ ἐλευθερώνει χριστιανοὺς αἰχμαλώτους καὶ σκλαβωμένες χῶρες.

Ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν ὁ Χοσρόης ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Περσίας στέλνει κατὰ τοῦ χριστιανοῦ αὐτοκράτορα στρατοὺς, ἀλλὰ ἐκεῖνος τοὺς νικᾷ τὸν ἕναν ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ προχωρεῖ νικητῆς. #P AMK

Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους

Ὁ Χοσρόης, ἐπειδὴ ἐβλεπε, ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ νικήσῃ τὸν Ἡράκλειο καὶ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Περσία ἐτοιμάζει δύο μεγάλες στρατιές. Τὴν μίαν τὴν ἐκράτησε ἐκεῖ γιὰ νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὴν ἄλλη τὴν ἔστειλε ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γιατί ἐνόμιζε, ὅτι ἡ πόλις ἔμεινε χωρὶς ὑπερασπιστές. Μάλιστα γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ καλύτερα τὸ στρατηγικὸ τοῦ σχέδιο, συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἀβάρους νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ ἐκεῖνοι συγχρόνως. Αὐτὸ καὶ ἔγινε.

Οἱ Ἀβαροὶ παραβίασαν τὴν συνθήκη τῆς εἰρήνης, πού εἶχαν κάμει μὲ τὸν Ἡράκλειο καὶ ὄρμησαν ἀπὸ τὴν Θράκη γιὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολη. Στὸ μεταξὺ ἔφθασαν καὶ οἱ Πέρσες στὴν ἀσιατικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου καὶ ἦταν ἐτοιμοὶ νὰ περάσουν τὸν Βόσπορο μὲ τὰ πολυάριθμα μονόξυλα, τὰ ὁποῖα τοὺς εἶχαν κατασκευάσει οἱ Ἀβαροὶ.

Ἡ πολιορκία τῆς πρωτεύουσας ἄρχισε ἀμέσως (626 μ.Χ.). Ὁ Χαγάνος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀβάρων, μὲ αὐθάδεια ζητεῖ ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ τοῦ παραδώσουν τὴν πόλις καὶ τοὺς παραγγέλλει ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ σωθοῦν, « *παρὰ μόνον ἂν γίνουιν ἰχθύες νὰ φύγουιν διὰ θαλάσσης, ἢ περωτοὶ διὰ νὰ ἀνέλθουιν εἰς τὸν οὐρανόν* ».

Ὁ κίνδυνος πού διατρέχει ἡ Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς δύο ἐχ-

θρούς, Ἀβάρους καὶ Πέρσες, εἶναι πολὺ μεγάλος καὶ ὁ αὐτοκράτορας λείπει στὴν ἐκστρατεία. Ὑπάρχουν ὁμως ἐκεῖ δύο ἄλλοι ἰκανότατοι ἄνδρες, ὁ πρωθυπουργὸς Βῶνος καὶ ὁ πατριάρχης Σέργιος. Αὐτοὶ μὲ τὸν ὀλιγάριθμο στρατὸ τους ἀπέκρουσαν ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀβάρων. Ὁ πατριάρχης μάλιστα κρατώντας τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας περιέρχεται τὰ τεῖχη, ἐνθαρρύνει τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ τοὺς στερεώνει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Θεοτόκος δὲν θὰ ἀφήσῃ τὴν πόλιν νὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν βαρβάρων.

Μάταια ὁ Χαγάνος διατάσσει ἐφόδους κατὰ τῶν τειχῶν· μάταια βάζει σὲ ἐνέργεια τὶς πολιορκητικὲς του μηχανές. Ἡ θεοφύλακτη πόλις δὲν παραδίδεται. Τὸ πείσμα τῶν πολιορκητῶν καὶ τῶν πολιορκουμένων εἶναι μεγάλο. Τέλος, κατὰ τὴν δεκάτη ἡμέρα τῆς πολιορκίας ὁ βυζαντινὸς στόλος καταβύθισε τὰ ἀμέτρητα μονόξυλα τοῦ Χαγάνου καὶ ἔκαμε τόση καταστροφή στοὺς ἐχθρούς, ὥστε ὁ Κεράτιος κόλπος ἐβάφθηκε μὲ αἷμα.

Οἱ Πέρσες μετὰ ἀπὸ τὴν καταστροφή τῶν μονοξύλων εἶδαν ὅτι δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ περάσουν τὸν Βόσπορο καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς συμμάχους τῶν Ἀβάρους, γι' αὐτὸ καὶ ἔφυγαν ἄπρακτοι στὴν Περσία.

Τέλος καὶ οἱ Ἄβαραι, ἀφοῦ ἔχασαν πλεόν κάθε ἐλπίδα νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν, ἔλυσαν τὴν πολιορκία καὶ καταντροπιασμένοι ἔφυγαν.

Οἱ κάτοικοι ἐθεώρησαν, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ἔγινε μὲ τὴν δύναμη καὶ τὴν βοήθεια τῆς Θεοτόκου. Γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν λοιπὸν τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸ τους, συγκεντρώθηκαν στὸν ναὸ τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἔψαλλαν ὄρθιοι ὅλη τὴν νύκτα ἐπινίκια ἀκολουθία τὸν « Ἀκάθιστον Ὑμνο » καὶ ἐπανελάμβαναν τὸ θαυμάσιο τροπάριο :

† ΤΗ, ΝΠΕΡΗΛΑΧΩ, ΣΤΡΑΤΗΓΩ, ΤΑ ΝΙΚΗΤΗΡΙΑ
ΩΣ ΛΥΤΡΩΘΕΙΣΑ ΤΩΝ ΔΕΙΝΩΝ, ΕΝΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ
ΑΝΑΓΡΑΦΩ ΣΟΙ Η ΠΟΛΙΣ ΣΧ, ΘΕΟΤΟΚΕ...

Ἡ Ἀνάκτηση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (628 μ.Χ.)

Ὅταν ἐπληροφορήθηκε ὁ Ἡράκλειος, ὅτι ἡ πρωτεύουσά του ἐσώθηκε ἀπὸ τὸν μεγάλο κίνδυνο τῶν Ἀβάρων, ἐβάδισε πλεόν με περισσό-τερον θάρρος μέσα στὴν καρδιά τῆς Περσίας. Ἐκυρίευσε πολλές ἐπαρχίες, φρούρια καὶ πόλεις ὅπου εὗρθε ἀμύθητους θησαυροὺς. Τέλος, πλησίον τῆς ἀρχαίας Νινευῆ συνάντησε τὸν ἐνωμένο περσικὸ στρατὸ τοῦ Χοσρόη καὶ τὸν κατατρόπωσε. Ἦταν ἡ τελευταία καὶ ἡ μεγαλύτερη μάχη (627 μ.Χ.).

Ὁ Χοσρόης ἔφυγε νικημένος. Ὅτε ὁ λαὸς του ἐπαναστάτησε καὶ ἀνακήρυξε βασιλέα τὸν γιό του, τὸν Σιρόη.

Ὁ Σιρόης ἀμέσως ἐζήτησε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα εἰρήνην. Ὁ Ἡράκλειος ἔδωσε τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τὸν ὑποχρέωσε νὰ δεχθῆ τοὺς ἐξῆς ὅρους :

1. Νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλες τὶς Βυζαντινὲς ἐπαρχίες.
2. Νὰ παραδώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους χριστιανοὺς.
3. Νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν Τίμιο Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος.

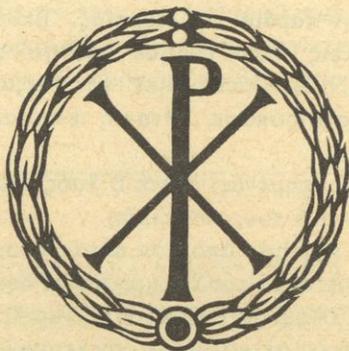
Ἀφοῦ ὑπογράφηκε ἡ εἰρήνη, ἐπέστρεψε ὁ Ἡράκλειος στὴν Κωνσταντινούπολη. Μὲ ἀπερίγραπτη χαρὰ ὁ πατριάρχης, οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαὸς με λάβαρα, κλάδους καὶ ἄνθη ἔτρεξαν νὰ προῦπαντήσουν τὸν νικητὴν στρατηλάτη. Ἡ συγκίνηση ἦταν ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα

δλων και τὰ μάτια τους ἦταν γεμάτα δάκρυα ἀπὸ ἐθνική και θρησκευτική ὑπερηφάνεια (629 μ.Χ.).

Ὁ Ἡράκλειος ἐπιστρέφει στήν πρωτεύουσάν του θριαμβευτῆς ἐπάνω σέ μεγαλοπρεπέστατο ἄρμα, πού τὸ ἔσερναν τέσσερες ἐλέφαντες. Ἐμπρὸς ἐπήγαιναν στρατιῶτες, πού ἐκρατοῦσαν τὸν Τίμιο Σταυρό, τὸ ἐνδοξότερο τρόπαιο τῶν μακροχρονίων του πολέμων. Ἡ θριαμβευτική πομπή ἐπροχώρησε κατ' εὐθείαν στήν Ἁγία Σοφία, ὅπου ἐστήθηκε ὁ Τίμιος Σταυρὸς και ἔγινε συγκινητική δοξολογία.

Τὸ ἐπόμενο ἐτος ὁ Ἡράκλειος μετέφερε μὲ μεγάλη πομπή τὸν Τίμιο Σταυρὸ στὰ Ἱεροσόλυμα και τὸν ὕψωσε στήν ἴδια θέση, ὅπου τὸν εἶχε στήσει ἄλλοτε ἡ Ἁγία Ἑλένη.

Ὁ Ἡράκλειος ἐβασίλευσε 31 ἔτη και ἀναδείχθηκε ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς λαμπρότερους αὐτοκράτορες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Οἱ Ἄραβες, ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του

Οἱ Ἄραβες. Ὁ Ἡράκλειος ἔπειτα ἀπὸ τὶς ἐνδοξες νίκες του ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐνόμιζεν ὅτι τὸ Βυζαντινὸ κράτος ἐξασφαλίσθηκε διὰ παντὸς πλέον ἀπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς ἐχθροὺς. Ἐξαφνα ὁμως ἀπὸ τὴν ἄγωνα καὶ περιφρονημένη ἕως τότε ἀραβικὴ χερσόνησο παρουσιάσθηκε νέος καὶ φοβερὸς ἐχθρὸς καὶ γιὰ τὸ Περσικὸ καὶ γιὰ τὸ Βυζαντινὸ κράτος. Ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς ἦταν οἱ Ἄραβες.

Οἱ Ἄραβες ἦταν λαὸς ἀπλός. Οἱ περισσότεροὶ ἐξοῦσαν σὲ σκηνῆς βόσκοντας τὰ ποιμνία τους, τὶς καμήλες καὶ τὰ ἄλογά τους, ὅπως καὶ οἱ σημερινοὶ βεδουῖνοι. Ἦταν ἄνθρωποι λιτοί, σκληραγωγημένοι, ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανοι. Διακρίνονταν ἐπίσης γιὰ τὴν ἀνδρεία τους καὶ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τοὺς πολέμους.

Οἱ Ἄραβες ἦταν χωρισμένοι σὲ φυλές. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν ὅλες οἱ φυλές τὴν ἴδια θρησκεία. Ἄλλοι ἐπίστευαν στὰ μεγάλα σκιερὰ δέντρα, ἄλλοι σὲ πλούσιες πηγές καὶ οἱ περισσότεροὶ ἐλάτρευαν τοὺς μετεωρίτες λίθους. Ἐνας τέτοιος ὀγκώδης λίθος εὕρισκόταν στὴν πόλη Μέκκα, ὅπου ἦταν ὁ ναὸς Καάβα. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ λίθος αὐτὸς ποὺ ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἦταν ἱερός· καὶ ἔρχονταν ἐκεῖ στὴν Μέκκα κάθε χρόνον χιλιάδες πιστοὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν.

Ὁ Μωάμεθ. Οἱ Ἄραβες ἕως τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡρακλείου ἦταν ἕνας λαὸς ἄσημος. Τότε ὁμοῦ παρουσιάσθηκε ὁ συμπατριώτης των ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδίδαξε μία νέα θρησκεία καὶ τοὺς ὀδήγησε στὸν δρόμο τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθηκε στὴν Μέκκα τὸ 570 μ.Χ. Σὲ μικρὴ ἡλικία ἔχασε τοὺς γονεῖς του καὶ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ ἔβροσκε πρόβατα. Κατόπιν ἔγινε ὀδηγὸς καραβανίων καὶ ἐξελίχθηκε σὲ ἔμπορο.

Ἐκεῖ ποὺ ἐταξίδευε στὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν Συρία, ὅπως ἦταν φιλομαθής, ἐγνώρισε τὶς δύο μεγάλες μονοθεϊστικὲς θρησκείες, τὸν Ἰουδαϊσμό καὶ τὸν Χριστιανισμό, οἱ ὁποῖες τοῦ ἐπροξένησαν βαθιὰ ἐντύπωση. Ἀπὸ τότε συνέλαβε τὴν ἰδέα νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς μία ἰδικὴ του νέα θρησκεία καὶ νὰ τὴν κηρύξῃ στοὺς ὁμοεθνεῖς του, τοὺς Ἄραβες. Ἦταν πλέον 40 ἐτῶν, ὅταν μία ἡμέρα παρουσιάσθηκε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τῆς Μέκκας καὶ ἄρχισε νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔστειλε τὸν ἄγγελο Γαβριὴλ καὶ τὸν διέταξε νὰ κηρύξῃ τὴν ἀληθινὴ θρησκεία.

Οἱ συμπατριῶτες του ὁμοῦ στὴν Μέκκα ἄρχισαν νὰ τὸν περιγελοῦν καὶ δὲν θέλησαν νὰ τὸν παραδεχοῦν. Αὐτὸ φυσικὰ τὸν ἐξόργισε καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους ὁπαδοὺς του καὶ νὰ ὑπάγῃ στὴν πόλιν Μεδίνα, τὸ ἔτος 622 μ.Χ. Τὸ ἔτος αὐτὸ τῆς φυγῆς λέγεται *Ἐγείρα* καὶ εἶναι τὸ πρῶτο ἔτος τῆς χρονολογίας τῶν Μωαμεθανῶν.

Στὴν Μεδίνα τὰ κηρύγματα τοῦ νέου προφήτη εἶχαν μεγάλη ἐπιτυχία. Ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς ὀργανώνῃ μὲ τὸν σκοπὸ νὰ διαδώσῃ παντοῦ τὴν θρησκεία του. Καὶ πραγματικὰ τὸ κατόρθωσε. Τὰ κηρύγματά του καθημερινῶς συγκέντρωναν νέους ὁπαδοὺς καὶ ἡ δύναμη τοῦ νέου προφήτη ἐξαπλωνόταν συνεχῶς. Τέλος τὸ 630 μ.Χ. εἰσῆλθε νικητὴς στὴν ἱερὴ πόλιν Μέκκα. Σὲ ὀλίγο χρονικὸ διάστημα ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία ἐπεκράτησε σὲ ὅλη τὴν Ἀραβία, ἡ ὁποία ἐνωμένη ἀναγνώρισε τὸν Μωάμεθ ὡς πολιτικὸ καὶ θρησκευτικὸ τῆς ἀρχηγό.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀραβα προφήτη περιέχεται στὸ *Κοράνιο*, τὸ ἱερὸ βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν.

Κυριότερα διδάγματα τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ἕνας μόνος Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Ἄλλὰ καὶ προφήτης του εἶναι ὁ Μωάμεθ. Κατώτεροι προφῆτες εἶναι ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Χριστός.

β) Ὅσοι Μωαμεθανοὶ φονευθοῦν γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς θρησκείας των, θὰ εἰσέλθουν στὸν παράδεισο, ὅπου τρέχει μέλι, γάλα, ρυάκια μὲ

οἶνον καὶ ὑπάρχουν θαυμάσια φαγητά. Ἐκεῖ εἶναι τόποι ἀνθηροὶ ὅπου οἱ ψυχῆς τῶν πιστῶν τοῦ προφήτη θὰ ζοῦν ἀθάνατες.

γ) Ὑποχρεώνει τοὺς πιστοὺς νὰ προσεύχωνται πέντες φορές τὴν ἡμέρα γονατιστοί, νὰ κάνουν ἐλεημοσύνες, νὰ νηστεύουν καὶ νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς ἱεροὺς τόπους τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδίνας, ὅπου ἔζησε καὶ ἐδίδαξεν ὁ προφήτης Μωάμεθ.

Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδαξε μόνον δέκα χρόνια, γιατί τὸ 632 μ.Χ. ἐπέθανε. Ὡστόσο στὰ δέκα αὐτὰ χρόνια ἔνωσε ὅλους τοὺς Ἀραβες καὶ ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Ἀραβίας.

Οἱ διάδοχοί του ὀνομάστηκαν *χαλίφες* καὶ ἀκολουθώντας τὴν ἐντολή του, ἄρχισαν ἀμέσως ὄχι μόνον μὲ τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν βία νὰ ἐξαπλώνουν τὸν Μωαμεθανισμό καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Ἀραβίας.

Πρῶτα-πρῶτα ὄρμησαν ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Δαμασκὸ (635 μ.Χ.). Ὁ γέρος τότε πλέον Ἡράκλειος ἔτρεξε μὲ στρατὸ νὰ ὑπερασπισθῆ τις ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας του, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Ἀραβες, οἱ ὁποῖοι ὡς θύελλα ὀρμούσαν στὴν μάχη ἀψηφώντας τὸν θάνατο. Τὸ μόνον ποὺ κατόρθωσε ἦταν νὰ περισώσῃ τὸν Τίμιο Σταυρό. Ἡ Παλαιστίνη, ἡ Συρία καὶ ὅλη ἡ Μεσοποταμία ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἀράβων.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχῇ, δηλ. τὸ 640, ἄλλη ἀραβικὴ στρατιὰ ὑπόταξε τὸ Περσικὸ κράτος. Τέλος ἄλλη στρατιὰ κατέλαβε τὴν Αἴγυπτο. Περισσότερο ὅμως ἀπὸ ὅλα ἐμάγευε τὴν καρδιά τῶν Ἀράβων *χαλιφῶν* ἓνα εὐχάριστο ὄνειρο, μία προφητεία τοῦ Κορανίου, ἡ ὁποία ἔλεγε :

« Ἡ πόλη ἡ πλέον μεγάλη ποὺ περιβάλλεται ἀπὸ δύο μέρη μὲ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχει ξηρά, θὰ πέσῃ κάποτε στὰ χέρια τῶν Μωαμεθανῶν. Εὐτυχισμένος ὁ στρατὸς ποὺ θὰ εἰσέλθῃ σ' αὐτὴν τὴν πόλη καὶ μακάριος ὁ στρατηγός, ποὺ θὰ ὀδηγῇ αὐτὸν τὸν στρατὸ ».

Τὴν προφητεία αὐτὴ τοῦ Κορανίου θέλησε νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ ὁ ἰσχυρὸς χαλίφης τῆς Δαμασκοῦ, ὁ Μωαβίας. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ κἀν μεγάλες ἐτοιμασίες, νὰ γυμνάξῃ πολυάριθμο στρατὸ καὶ νὰ κατασκευάζῃ δυνατὸν στόλο. Εἶχε σκοπὸ νὰ ὀρμήσῃ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδιά του.

Ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος

Τὸ ἔτος 673 μ.Χ. ἔφθασαν οἱ πολυπληθεῖς ἀραβικὲς δυνάμεις τοῦ Μωαβία ἐμπρὸς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν ἐπολιορκήσαν ἀπὸ ξηρὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα. Ὁ κίνδυνος πραγματικὰ ἦταν μεγάλος. Ὡστόσο τὰ τεῖχη τῆς ἦταν ὑψηλὰ καὶ ἀπόρητα. Οἱ γενναῖοι Ἕλληνες ὑπεραπιστῆτες τῶν μὲ στρατηγὸ τὸν ἡρωϊκὸ αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Πωγωνάτο μάχονται μὲ θάρρος καὶ ἀποκρούουν ὄλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν.

Πέντε ὀλόκληρα ἔτη ἐκράτησεν ἡ πολιορκία χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα γιὰ τοὺς Ἀραβες. Τὸ πέμπτον ἔτος ἦλθε ἡ καταστροφή τῶν ἀπίστων. Γιατὶ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ βυζαντινοὶ ἐχρησιμοποίησαν μίαν πρωτοφανῆ πολεμικὴ ἐφεύρεση. Ἡ ἐφεύρεση αὐτὴ ἦταν τὸ « ὑγρὸν πῦρ ».

Ποτὲ δὲν ἐκοινολογήθηκε τὸ μυστικόν, πῶς τὸ κατασκεύαζαν τὸ ὑγρὸν πῦρ. Φαίνεται ὅτι ἦταν μίγμα ἀπὸ θειάφι, νίτρον, πίσσα καὶ πετρέλαιον. Ὅπου ἐπεφτε, ἔκαιε τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τὰ σίδηρα καὶ τοὺς λίθους. Οὔτε μέσα στὸ νερὸ ἔσβυνε. Γιὰ νὰ τὸ ἐκσφενδονίζουσαν ἐπάνω στὰ ἐχθρικά πλοῖα εἶχαν κατασκευάσει οἱ βυζαντινοὶ εἰδικὰ μηχανήματα. Ἐνας ἱστορικὸς γράφει τὰ ἐξῆς :

« Τὸ ὑγρὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον τὸ ἐξηκόντιζαν κατὰ διαφόρους τρόπους, διέσχισε τὸν ἀέρα μὲ φοβερὰς ἐκπυροσφορήσεις καὶ μὲ ἐκθαμβωτικὰς ἀστραπὰς. Οἱ ἐκτοξευόμενες φλόγες ἔτρεχαν σὰν ἀστραπὲς καὶ ἐβροντοῦσαν σὰν κερανοὶ καὶ ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ πνικτὰ σύννεφα καπνοῦ. Περιεκύκλωναν σὲ μίαν στιγμὴ πλοῖα, κτίρια, καὶ ὀλοκλήρους στρατοὺς ». Ἀπὸ τὴν πρωτοφανῆ αὐτὴ ἐφεύρεση ἔπαθαν οἱ Ἀραβες τεράστιες καταστροφές καὶ στὸν στρατὸ καὶ στὸν στόλον τους. Γι' αὐτὸ ἀναγκάσθηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ ὑπογράψουν ταπεινωτικὴ εἰρήνη.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ νίκη τοῦ Πωγωνάτου ἀναστήλωσε καὶ πάλιν τὸ γόητρο τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὄλοι οἱ ἐχθροὶ τῆς ἔκυπταν τὴν κεφαλὴν. Ἡ σωτηρία ὁμοῦ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦταν καὶ σωτηρία τῆς Χριστιανοσύνης, ποὺ ἐκινδύνευσε νὰ σβησθῆ ἀπὸ τοὺς μωαμεθανούς.

Ἡ δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως (717-718 μ.Χ.)

Οἱ Ἄραβες δὲν ἀπογοητεύθηκαν. Ἄφου δὲν μπόρεσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολη ἐστράφηκαν πρὸς τὴν Δύση. Κατέλαβαν ὅλην τὴν Β. Ἀφρική, ἐπέρασαν τὸ Γιβραλτάρ, κατέκτησαν τὴν Ἰσπανία καὶ ἱδρυσαν ἓνα πολὺ ἐκτεταμένο κράτος, πού ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ καὶ ἐτελείωνε στὸν Ἀτλαντικὸ ὠκεανό. Στὸ μεταξύ ὅμως ἐπέθανε ὁ λαμπρὸς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγνάτος καὶ τὸν διαδέχθηκαν ἀνάξιοι αὐτοκράτορες. Τότε ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἔφθασε σὲ ἀπελπιστικὸ σημεῖο. Οἱ Σλάβοι ἀπὸ τὸν βορρᾶν ἔκαναν καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς στὶς ἐπαρχίες καὶ στὶς πόλεις τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Οἱ Ἄραβες πάλι, βλέποντας τὴν ἀνικανότητα τῶν αὐτοκρατόρων, ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν νέες μεγάλες δυνάμεις, μὲ σκοπὸ νὰ στήσουν τὴ σημαία τοῦ Μωάμεθ στὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εὐτυχῶς τὸ ἔτος 717 ἀνέβηκε στὸ θρόνον ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, στρατηγὸς ἰκανότατος, ἄξιος διπλωμάτης καὶ πολιτικὸς ἐξοχος. Ὁ Λέων μὲ σιδερένια θέλησις καταγίνεται γιὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ ἐτοιμόρροπο χριστιανικὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ τὸ διασώσῃ. Ἀμέσως λοιπὸν δίδει διαταγὰς νὰ ἐπιδιορθώσουν τὰ τείχη, νὰ ἐπισκευάσουν τὰ πλοῖα νὰ γεμίσουν τὶς βασιλικὰς ἀποθῆκες μὲ τροφίμα, νὰ τακτοποιήσουν τὶς πετροβόλες μηχανές, νὰ συγκεντρώσουν ὑλικά γιὰ τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ κάθε κάτοικος νὰ προμηθευθῇ τροφὴς γιὰ τρία ἔτη.

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 717 μ.Χ. ἔφθασαν οἱ Ἄραβες μπροστὰ στὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ στρατὸς των εἶναι τόσον πολυάρι-

θμος, ὥστε ἐσκέπασε τοὺς γύρω λόφους καὶ ὁ στόλος των ἐκάλυψε τὴν ἀπέναντι θάλασσα. Ἡ πρωτεύουσα περιζώνεται στενά ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα καὶ ἀρχίζουν ἐναντίον της οἱ σφοδρὲς ἐπιθέσεις. Ἀλλὰ ὁ γενναῖος Λέων ἐπάνω στὶς ἐπάλλξεις τῶν τειχῶν δίδει πρῶτος τὸ παράδειγμα στὸν στρατό του. Μάχεται ἥρωικὰ καὶ ἀποκρούει ὄλες τὶς ἐφόδους τῶν ἀπίστων. Ἡ φοβερὴ πολιορκία ἐκράτησε ἕνα ἔτος, ἀλλὰ ἡ πόλη τοῦ Κωνσταντίνου δὲν παρέδωσε τὰ κλειδιά.

Ἡ ἀνδρεία τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντα καὶ τῶν μαχητῶν καθὼς καὶ ἡ χρῆση τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ἐπέφεραν τρομερὴ καταστροφή στὸν ἐχθρικό στόλο. Ἀλλὰ καὶ ὁ βαρύτετος χειμώνας, καὶ μία θανατηφόρος ἀσθένεια, ἡ ὁποία ἔπεσε στὸ Ἀραβικὸ στρατόπεδο, ἐσυμπλήρωσαν τὴν καταστροφή καὶ ἐλύγισαν τὸ φρόνημα τῶν ἐχθρῶν. Γι' αὐτὸ οἱ Ἀραβες ἀναγκάστηκαν, ἔπειτα ἀπὸ ἀνυπολόγιστες ἀπώλειες, νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἄπρακτοι στὴ χώρα τους.

Ἀραβικὸς πολιτισμὸς

Ἡ νίκη τοῦ Λέοντα Γ' τοῦ Ἰσαύρου ὑπῆρξε γεγονός κοσμοϊστορικό, γιατί ἔσωσε τὸν ἑλληνισμό, τὸν χριστιανισμό καὶ τὴν ἐλευθερία ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν μωαμεθανισμό. Ἡ Κωνσταντινούπολη ἐστάθηκε ὡς προπύργιο ἐναντίον τῶν ἀπίστων.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Ἀραβες δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ γενικὰ ἐσταμάτησαν τὶς μεγάλες τους κατακτήσεις. Ἐχασαν τὴν πρώτη τους ὁρμή. Ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς ἄρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται στὴν πρόοδο καὶ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ των. Γιατὶ ἐκεῖ στὶς ἑλληνικὲς χώρες τῆς Ἀνατολῆς ποῦ ἐκυρίευσαν οἱ Ἀραβες, εὗρηκαν ἀναπτυγμένο πολιτισμό. Ἀρχισαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας καὶ σιγά - νὰ προοδεύουν καὶ νὰ παρουσιάζουν δημιουργήματα δικὰ τους. Οἱ σοφοὶ Ἀραβες ἐσπούδασαν τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα καὶ μετέφρασαν στὴν ἀραβικὴ πολλὰ ἔξοχα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ἰδρυσαν σχολεῖα καὶ ἔκαμαν μεγάλες προοόδους στὶς ἐπιστῆμες. Ἰδίως ἐπεδόθησαν οἱ σοφοὶ Ἀραβες στὴν ἰατρικὴ, στὴν γεωμετρία, τὴν χημεία, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομία, τὴν γεωγραφία καὶ ἔγραψαν ἀξιόλογα ἐπιστημονικὰ βιβλία.

Διακρίθηκαν ἐπίσης στὴν ποίηση, τὴν καλλιτεχνία, τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὴν διακοσμητικὴ. Ἐκτίσαν θαυμάσια παλάτια γιὰ τοὺς

χαλίφες των και ωραιότατα τζαμιά για τή λατρεία του Ἐλλάχ, τὰ ὁποῖα διακόσμησαν ἑσωτερικῶς με ωραιότατα σχέδια ἀπὸ περιπλεκόμενα γεωμετρικὰ σχήματα και εἰκόνες ἀνθέων, κλάδων και φύλλων. Οἱ διακοσμήσεις αὐτὲς ὀνομάσθηκαν « ἀραβορρήματα ».

Στὶς πόλεις των εἶχαν ζηλευτοὺς κήπους. Τὶς γύρω πεδιάδες τὶς ἐκαλλιεργοῦσαν συστηματικὰ και τὶς μετέβαλαν σὲ ἀληθινούς παραδείσους. Ἐφεραν στὴ χώρα τους ἀπὸ τὶς Ἰνδίες τὸ ρύζι, τὸ ζαχαροκάλυμο και διέδωσαν τὴν καλλιέργεια τοῦ βαμβακιοῦ. Ἐτελειοποίησαν τὴν ὑαλοργία και τὴν βυρσοδεψία, ἔκαναν τοὺς ωραιότατους περσικούς τάπητες και βαρῦτιμα ὑφάσματα, ποὺ ἦταν κεντημένα με χρυσάφι, ἀσήμι και μετάξι.

Ἡ δύναμη και ἡ ἀκμή τῶν Ἀράβων ἐκράτησε 400 περίπου χρόνια. Τέλος τὸν 11ον αἰῶνα μ.Χ. ἄρχισαν νὰ χάνουν τὴν δύναμή τους, γιατί τότε παρουσιάσθηκαν οἱ Τοῦρκοι, βάρβαρος και ἀπολίτιστος λαὸς ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας.

Οἱ Βυζαντινοὶ Ἀκρίτες

Οἱ Ἀραβες μετὰ τὴν καταστροφή ποὺ ἔπαθαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸν Λέοντα Ἰσαυρον ἔπαψαν, ὅπως εἶπαμε, τὶς μεγάλες ἐκστρατείες τους ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου· πολὺ συχνὰ ὁμως ἔρχονταν σὲ σύγκρουση με τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ἐκεῖ στὰ ἀνατολικά σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ αὐτοκράτορες τότε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὶς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τους ἀπὸ τὶς ἀραβικὲς ἐπιδρομὲς, ἔκτισαν κατὰ διαστήματα σὲ ὄλο τὸ μήκος τῶν συνόρων τῆς ἀνατολῆς ὄχυρὰ φρούρια και ἐποποθέτησαν μόνιμους φρουροὺς. Αὐτοὶ οἱ μόνιμοι φρουροὶ ὀνομάσθηκαν ἀκρίτες, γιατί ἐφρουροῦσαν τὰ ἄκρα, δηλαδὴ τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας.

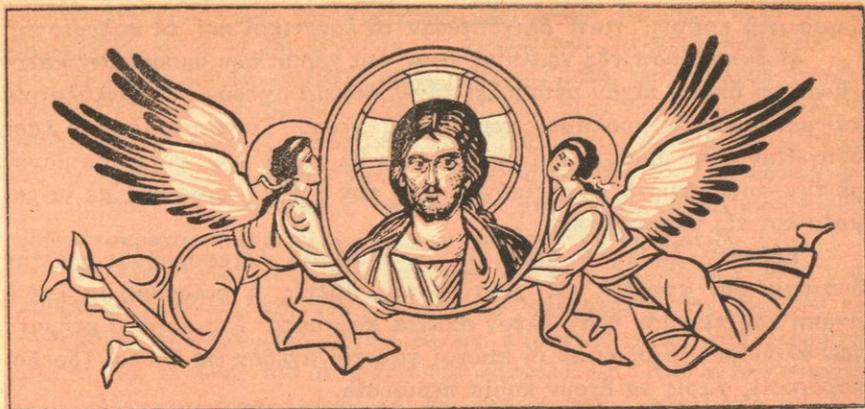
Οἱ ἀκρίτες ἀπέκτησαν μεγάλη φήμη γιὰ τὰ κατορθώματά τους. Ὅχι μόνο γιατί ἀπέκρουαν με πολλὴ γενναϊότητα τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ και γιατί πολλὲς φορὲς ἔκαναν και αὐτοὶ ἐπιδρομὲς στὸ ἀραβικὸ ἔδαφος, γιὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς ἐχθροὺς.

Ἄρκετο ἀπὸ τοὺς γενναίους ἀρχηγοὺς τῶν ἀκριτῶν ἔγιναν ὀνομαστοὶ σὲ ὄλη τὴν αὐτοκρατορία γιὰ τὰ ἥρωϊκά τους κατορθώματα, γιὰ τὸν μεγάλον πατριωτισμό τους και γιὰ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὴν ἐλευθερία. Γιὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐξύμνησε τὴν ἀνδρεία τους με ὄραϊα τρα-

γούδια, τὰ ὁποῖα σώζονται μέχρι σήμερα καὶ ὀνομάζονται «ἀκριτικά τραγούδια». Τὰ πλέον γνωστὰ ἀκριτικά τραγούδια ἐξυμνοῦν τὸν θρυλικὸ ἥρωα Διγενῆ Ἀκρίτα, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ κατορθώματά του μᾶς ἐνθουμίζει τοὺς ἄλλους τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τοῦ Θησέα. Ἴδου ἡ ἀρχὴ ἐνὸς τραγουδιοῦ γιὰ τὸ Διγενῆ Ἀκρίτα.

*« Τῆς Ἀραβίνας τὰ βοννά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
ποῦ κεῖ σὺν δυὸ δὲν περπατοῦν σὺν τρεῖς δὲν κουβεντιάζου»,
παρὰ πενήντα καὶ ἑκατὸ καὶ πάλι φόβον ἔχου»,
κι ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι ἀρματωμένος
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργιές κοντάρι.
Βοννά καὶ κάμπους ἔδειρα, βοννά καὶ καταρράχια,
νύχτες χωρὶς ἀστροφεγγιά, νύχτες χωρὶς φεγγάρι.
Καὶ τόσα χρόνια πῶζῃσα ἴδω στὸν ἀπάνω κόσμο,
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους . . . »*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Οι μεταρρυθμίσεις του Λέοντα Γ' του Ίσαύρου

Ο άξιος αυτοκράτορας Λέων ο Γ' ο Ίσαυρος (717-741), όπως είδαμε, μόλις ανήλθε στον θρόνο του Βυζαντίου, επρόσφερε δύο μεγάλες υπηρεσίες: α) επανέφερε την πειθαρχία στον στρατό, β) απέκρουσε τους φοβερούς έχθρους της αυτοκρατορίας, τους Άραβες. Αφού λοιπόν κατ' αυτόν τον τρόπο έστερέωσε την δύναμη της αυτοκρατορίας και την εξασφάλισε από τους εξωτερικούς έχθρους, αποφάσισε να την αναδιοργανώσει και έσωτερικώς, γιατί έβλεπε, ότι η έσωτερική της κατάσταση δεν ήταν καθόλου ευχάριστη.

Έβλεπε ο αυτοκράτορας, ότι ο τρόπος με τον οποίο έδιοικείταν το κράτος δεν ήταν καλός. Έπρεπε η παλαιά νομοθεσία του Ίουστινιανού να συμπληρωθεί και πάλιν με νέους νόμους.

Έπρεπε να αυξηθεί η δύναμη του στρατού και του στόλου και να εφαρμοσθεί πειθαρχία αυστηρότερη.

Επίσης έβλεπε, ότι οι εκκλησίες και πρό πάντων τα μοναστήρια είχαν αποκτήσει από δωρεές τεράστιες περιουσίες. Εκεί επήγαιναν πολλοί και έγινονταν καλόγηροι με την πρόφαση, να σώσουν την ψυχή τους. Πραγματικά όμως το έκαναν αυτό για να αποφύγουν την εργασία, την φορολογία και την υπηρεσία στον στρατό. Τουτό έφερε

ζημία στο κράτος, γιατί ὀλιγόστευαν οἱ ἐργατικοὶ καὶ οἱ πολεμιστές.

Ἡ ἐκπαίδευση τῆς νεολαίας ἦταν στὰ χέρια τῶν ἀμόρφωτων καλογῆρων, οἱ ὅποιοι εἶχαν μεταβάλει τὴν θρησκεία σχεδὸν σὲ εἰδωλολατρία καὶ μετέδιδαν τὶς προλήψεις τοὺς στοὺς νέους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ λαὸς ὀδηγεῖται στὴν ἀμάθεια καὶ ἐνόμιζε, ὅτι θὰ σώσει τὴν ψυχὴ του μόνον μὲ τὴν προσκύνηση τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἁγίων λειψάνων, μὲ τὰ τάματα καὶ τὶς παρακλήσεις.

Ἐβλεπεν ἀκόμη ὁ Λέων, ὅτι οἱ πλούσιοι ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὴν δυστυχία τῶν πτωχῶν. Οἱ χριστιανικὲς ἀρετές, ἡ φιlanθρωπία καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον ἦταν πλέον σπάνια πράγματα. Στὰ μεγάλα κτήματα τῶν πλουσίων ἐργάζονταν οἱ πτωχοὶ γεωργοὶ σχεδὸν ὡς δοῦλοι (δουλοπάροικοι), χωρὶς νὰ ἔχουν καμία περιουσία.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ τοῦ κράτους, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς θρησκείας θέλησε νὰ διορθώσει ὁ αὐτοκράτορας Λέων ὁ Γ΄ ὁ Ἰσαυρος. Ἐβαλε λοιπὸν σὲ ἐφαρμογὴ ἓνα μεγάλο σχέδιο μεταρρυθμίσεων.

α) Αὐξήσε τὴν δύναμη τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ ἐπέφερε τὴν αὐστηρὴ στρατιωτικὴ πειθαρχία.

β) Συνέταξε νέους νόμους, πὺ ἐπροστάτευαν τοὺς φτωχοὺς γεωργοὺς καὶ περιορίζαν τὰ δικαιώματα τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων.

γ) Ἀφήρесе ἀπὸ τοὺς καλογῆρους τὴν ἐκπαίδευση τῆς νεολαίας.

δ) Ἀπαγόρευσε κάθε σπατάλη τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ ἐφήρμουσε αὐστηρὲς οικονομίες.

Ἡ εἰκονομαχία (726 - 843 μ. Χ.)

Ἀπὸ τὶς μεταρρυθμίσεις αὐτὲς ὁ λαὸς ἦταν πολὺ εὐχαριστημένος καὶ ἀγαποῦσε τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ ὁ Λέων εἶχε σχηματίσει τὴν ἰδέα, ὅτι γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τελείως οἱ σκοποὶ τῆς μεταρρυθμίσεως, ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ ὁ τρόπος τῆς λατρείας.

Ἐβλεπεν, ὅτι ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ καὶ τῶν καλογῆρων ὀδηγοῦσε κατ' εὐθείαν στὴν εἰδωλολατρία. Ἡ προσκύνηση τῶν εἰκόνων ἔχασεν ἐντελῶς τὴν πρώτη σημασία της, γιατί οἱ χριστιανοὶ ἐπίστευαν, ὅτι ἡ εἰκόνα ἔχει θεία δύναμη καὶ μπορεῖ νὰ κἀνη θαύματα. Ἐπίστευαν δηλαδὴ οἱ ἀμαθεῖς, ὅτι οἱ εἰκόνες συγχωροῦν τὶς ἁμαρτίες, θεραπεύουν τὶς ἀσθένειες καὶ βοηθοῦν τοὺς χριστιανοὺς σὲ ὅ,τι καὶ ἂν ζητήσουν.

Γιὰ τοῦτο ἀποφάσισε ὁ Λέων νὰ κἀμη μεταρρυθμίσεις στὴν θρη-

σκέια. Διέταξε λοιπόν να κρεμάσουν υψηλότερα τις εικόνες μέσα στις εκκλησίες, ώστε να μη φθάνουν οι χριστιανοί να τις ασπάζονται. Ἡ αυτοκρατορική αὐτὴ διαταγή, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἐπροκάλεσε μεγάλη δυσaréσκεια στους ἀμαθεῖς κληρικούς καὶ στὸν ὄχλο. Καὶ ἡ δυσaréσκεια ἔλαβεν ἀμέσως τεραστία ἔκταση στὴν αὐτοκρατορία, γιατί οἱ καλόγηροι, φανατικοὶ ὑπερασπιστὲς τῶν εἰκόνων, ἄρχισαν νὰ περιέρχονται τις πόλεις καὶ τὰ χωριά, νὰ ὀμιλοῦν στὰ πλήθη καὶ νὰ κατηγοροῦν τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι δῆθεν θέλει νὰ χαλάσῃ τὴν θρησκεία.

Οἱ Χριστιανοὶ τότε ἐχωρίσθηκαν σὲ δύο παρατάξεις. Στὴν μίαν παράταξη ἦταν ἐκεῖνοι, ποὺ ἤθελαν τὴν κατάργηση τῶν εἰκόνων καὶ ὀνομάσθηκαν *εἰκονομάχοι*. Στὴν ἄλλην παράταξη ἦταν ὅσοι ὑπερασπίζονταν τις εἰκόνες καὶ ὀνομάσθηκαν *εἰκονολάτρες*. Καὶ οἱ δύο παρατάξεις ἀλληλοεκατηγοροῦνταν καὶ ἐφιλονικοῦσαν μὲ φανατισμὸ μέγαν.

Ἄρχισε λοιπόν τότε μέσα στὴν αὐτοκρατορία μία ἀναταραχὴ σοβαρῆ, ποὺ ἐκράτησε ἕναν αἰῶνα καὶ πλέον (726 — 843 μ.Χ.) καὶ ἡ ὁποία ὀνομάσθηκε *εἰκονομαχία*.

Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων (843 μ.Χ.)

Ὁ γιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντα, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄ (740 - 775), ποὺ ὁ λαὸς τὸν ὀνόμασεν ἐμπαικτικὰ Κοπρώνυμον, θέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐστηρότερα τὴν μεταρρύθμιση. Συνέκάλεσε μάλιστα καὶ σύνοδο, ἡ ὁποία ἀπαγόρευσε τὴν λατρεία τῶν εἰκόνων.

Τότε ἄρχισε φοβερὸς διωγμὸς τῶν ἁγίων εἰκόνων. Χιλιάδες εἰκόνες καταστράφηκαν, συντρίφτηκαν ἢ ἐρρίχθησαν στὴν πυρὰ γιὰ νὰ καοῦν. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν καὶ τῶν μοναχῶν ἐστράφηκε ὁ διωγμὸς. Ἀμέτρητα μοναστήρια ἐκλείσθησαν ἢ ἔγιναν στρατῶνες, νοσοκομεῖα καὶ δημόσια κτίρια. Οἱ μοναχοὶ ἐξορίζονταν, ἐφυλακίζονταν καὶ ἐδημεύονταν οἱ περιουσίες τῶν μοναστηρίων.

Τὰ αὐστηρὰ ὅμως αὐτὰ μέτρα δὲν ἔφερον καλύτερα ἀποτελέσματα, γιατί ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων ἦταν βαθιὰ ριζωμένη στὴν καρδιά τοῦ λαοῦ. Ἄρχισαν λοιπόν νὰ γίνονται ταραχές, ἐπαναστάσεις καὶ αἱματηρὲς συγκρούσεις. Τὸ μίσος καὶ ὁ φανατισμὸς μεταξὺ τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν εἰκονολατρῶν ἐφθασεν στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐταραζόταν ἐκ θεμελίων. Οἱ αὐτοκράτορες ποὺ διαδέχθηκαν τοὺς δύο πρώτους Ἰσαύρους, ἄλλοι ἦταν εἰκονολάτρες καὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι καὶ γιὰ τοῦτο τὸ κράτος δὲν ἠσύχαζε.

Τέλος ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἀποφασίζει νὰ λύσῃ ὀριστικὰ τὸ ζήτημα τῆς λατρείας τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν γαλήνη στὴν ταραγμένη ἐκκλησία, ἀφοῦ αὐτὸ ἐπιθυμοῦσαν καὶ ὄλοι οἱ φρόνιμοι χριστιανοί. Συνεκάλεσε λοιπὸν στὴν Κωνσταντινούπολη νέα σύνοδο τὸ ἔτος 843 μ.Χ. ἡ ὁποία ὄρισε, ὅτι ἡ λατρεία καὶ ἡ προσκύνηση τῶν εἰκόνων δὲν γίνεται πρὸς τὸ ξύλο, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἅγιο πρόσωπο ποῦ εἶναι ζωγραφισμένο ἐπάνω στὴν εἰκόνα.

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἱκανοποιοῦσε καὶ τοὺς εἰκονομάχους καὶ τοὺς εἰκονολάτρεις. Ὅλοι ἐχάρηκαν γιὰ τὸν συμβιβασμὸ καὶ ἐπανηγύρισαν τὴν ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων, ἡ ὁποία ἐγινε τὴν πρώτη Κυριακῇ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς μὲ πολλὴν ἐπισημότητα στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ ὀνομάσθηκε *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*.

Οἱ πόλεμοι τῶν Ἰσαύρων ἐναντίον τῶν Βουλγάρων

Ἀκόμη δὲν εἶχαν τελειώσει οἱ πόλεμοι τοῦ Βυζαντίου ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ ἰδοὺ παρουσιάζονται οἱ Βούλγαροι, νέος φοβερός ἐχθρός. Οἱ Βούλγαροι ἦταν συγγενεῖς μὲ τοὺς γνωστοὺς μας βαρβάρους Οὐννοὺς καὶ κατοικοῦσαν κατ' ἀρχὰς πρὸς βορρᾶν τοῦ Δούναβη. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν οἱ Ἀραβες ἐπολιορκοῦσαν τὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπὶ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, εὗρηκαν τὴν εὐκαιρία, ἐπέρασαν τὸν ποταμὸ καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴν σημερινὴ Βουλγαρία.

Ἦσαν βάρβαροι, εἰδωλολάτρεις, σκληροὶ καὶ ἐντελῶς ἀπολίτιστοι. Ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου ἦλθαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν, εὗρηκαν ἄλλους λαοὺς, τοὺς Σλάβους, ποῦ ἦταν κάπως προοδευμένοι. Γιὰ τοῦτο σιγὰ - σιγὰ οἱ ἀπολίτιστοι Βούλγαροι ἀφομοιώθηκαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους, ἔχασαν τὰ ἔθιμά τους, τὴν γλῶσσα τους καὶ τὸν ἐθνισμό τους.

Ὡστόσο ποτὲ δὲν ἔμειναν ἡσυχοί. Ὅταν ἐβλεπαν, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦταν ἀδύνατη, ἐπαναστατοῦσαν καὶ ἔκαναν καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς στὴν Μακεδονία, τὴν Θράκη καὶ στὴν Νότια Ἑλλάδα. Ἐγίναν πληγὴ ἀθεράπευτη γιὰ τὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ἐνίκησε πολλὰς φορὰς τοὺς Βουλγάρους, τοὺς περιόρισε καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἡσυχάσουν. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως 811 μ.Χ. ὁ Βούλγαρος ἡγεμόνας Κροῦμος κατόρθωσε νὰ στήσῃ ἐνέδρα στὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον Α' νὰ τὸν νικήσῃ καὶ νὰ τὸν φονεύσῃ. Μετὰ τὴν νίκη του ἀπογύμνωσε τὸ κρανίον τοῦ Νικηφόρου καὶ ἀφοῦ τὸ ἐπαργύρωσε, τὸ ἔκαμε ποτήρι καὶ ἔπινε τὸ κρασί του στὰ συμπόσια.

Μετὰ τρία ἔτη ὁ γενναῖος αὐτοκράτορας Λέων ὁ Ε΄ ὁ Ἀρμένιος ἐκδικήθηκε τὸν αἰμοβόρον Κροῦμο. Τὸν ἐνίκησε στὴν Μεσημβρία τῆς Θράκης καὶ τὸν κατέστρεψε ἐντελῶς (814 μ.Χ.). Τέτοια καταστροφὴ ἔπαθαν ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὸν Λέοντα τὸν Ε΄ τὸν Ἀρμένιον, ὥστε ἐπὶ 75 ὀλόκληρα χρόνια δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ σηκώσουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλαύων

^{ΚΑΝ} Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐβασίλευε ὁ τελευταῖος Ἰσαυρος, ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ΄ (842 - 867 μ.Χ.) συνέβηκε ἓνα ἀξιόλογο γεγονός στα βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Σλάβοι ποὺ κατοικοῦσαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἦταν εἰδωλολάτρεις. Εἶχαν ὅμως ἔλθει σὲ σχέσεις μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ εἶχαν ἀκούσει γιὰ τὰ θεῖα διδάγματα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ γιὰ τὴν λάμψη τοῦ ἑλληνο-χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Γιὰ τοῦτο λοιπὸν θέλησαν γὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ χριστιανοὶ καὶ ἔστειλαν πρέσβεις στὴν Κωνσταντινούπολη, οἱ ὁποῖοι εἶπαν στὸν αὐτοκράτορα (863 μ.Χ.):

«*Ἡμεῖς οἱ Σλάβοι εἴμεθα ἓνας ἀπλὸς λαὸς καὶ δὲν ἔχομε κανένα νὰ μᾶς διδάξη, ποῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Δεῖξε μας λοιπὸν, μεγαλόψυχε βασιλεῦ, ἓναν ἄνθρωπο ἄξιον καὶ φρόνιμον νὰ μᾶς διδάξη τὴν ἀληθινὴ πίστη.*» ^{ΚΑΝ}

^Π Ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ΄ τότε τοὺς ἔστειλε δύο ἀδελφοὺς καλογήρους ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη τὸν Κύριλλο καὶ τὸν Μεθόδιο, γιὰ νὰ κηρύξουν τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἱεραπόστολοι ἐργάσθησαν ἐκεῖ μὲ πολὺ ζῆλο, γι' αὐτὸ καὶ οἱ Σλάβοι τοὺς ἀγάπησαν καὶ ἀπὸ τότε τοὺς τιμοῦν ὡς ἀποστόλους καὶ τοὺς λατρεύουν ὡς ἁγίους. Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος μὲ τὰ κηρύγματά τους καὶ τὶς συμβουλές τους διέδωσαν τὸν χριστιανισμὸ καὶ τὸν πολιτισμὸ στοὺς ἀπολίτιστους καὶ ἀγράμματους ἐκείνους λαούς. Στους δύο καλογήρους χρεωστοῦν οἱ Σλάβοι καὶ τὴν θρησκεία τους, καὶ τὰ γράμματά τους, τὴν μόρφωση καὶ τὸν πολιτισμὸ τους. ^Π

^Π Αὐτοὶ τοὺς συνέθεσαν τὸ *σλαβικὸ ἀλφάβητο* καὶ κατόπιν τοὺς μετέφρασαν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ βιβλία στὴν σλαβικὴ γλῶσσα, τοὺς ἐμόρφωσαν ἱερεῖς καὶ τοὺς ὀργάνωσαν τὴν ἐκκλησία. Γιὰ τοῦτο οἱ δύο αὐτοὶ καλογήροι ὀνομάστησαν: *ἀπόστολοι τῶν Σλάβων.*

Λίγο ἀργότερα ὁ πατριάρχης Φώτιος ἐφρόντισε νὰ διαδοθῆ ὁ χρι-

στιανισμός και στους Βουλγάρους. Από τότε άρχισαν οι Βούλγαροι να έχουν στενότερες σχέσεις με το Βυζάντιο. Πολλοί έρχονταν στην Κωνσταντινούπολη να σπουδάσουν και να ώφεληθούν από τον πολιτισμό του Βυζαντίου. Δυστυχώς όμως οι Βούλγαροι παρέμειναν έχθροι του έλληνισμού, ό όποιος τους έδωσε τα πρώτα φώτα του πολιτισμού.

Τό Σχίσμα τών Έκκλησιών

Από την εποχή των Μεγάλων Πατέρων, δηλαδή από τον Δ' αιώνα, την επίβλεψη των χριστιανικών εκκλησιών την ανέλαβαν οι πέντε πατριάρχες. Δηλαδή οι πατριάρχες των Ίεροσολύμων, Άντιοχείας, Άλεξανδρείας, Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως. Ό καθένας πατριάρχης επέβλεπε τις εκκλησίες της περιφέρειας του χωρίς να άναμιγνύεται στα ζητήματα των άλλων περιφερειών.

Ό πάτριάρχης όμως της Ρώμης, ό πάπας, έζητούσε πάντοτε να εύρίσκη εύκαιρίες για να άναμιγνύεται στις υποθέσεις των άλλων πατριαρχείων, ώσάν να ήταν αυτός προϊστάμενος όλων των πατριαρχών. Τουτό βεβαίως δέν τό ήθελαν οι άλλοι τέσσαρες πατριάρχες και γι' αυτό υπήρχε κάποια ψυχρότητα μεταξύ τους, ή οποία έφαινόταν, ότι θα κατέληγε στον χωρισμό της Έκκλησίας. Και δυστυχώς αυτό έγινε.

Τό έτος 842 μ.Χ. επέθανε ό αυτοκράτορας Θεόφιλος και άφησε διάδοχο τον γιό του Μιχαήλ Γ'. Έπειδή όμως ό Μιχαήλ ήταν ανήλικος, έκυβερνούσε τό κράτος ή μητέρα του, ή Θεοδώρα.

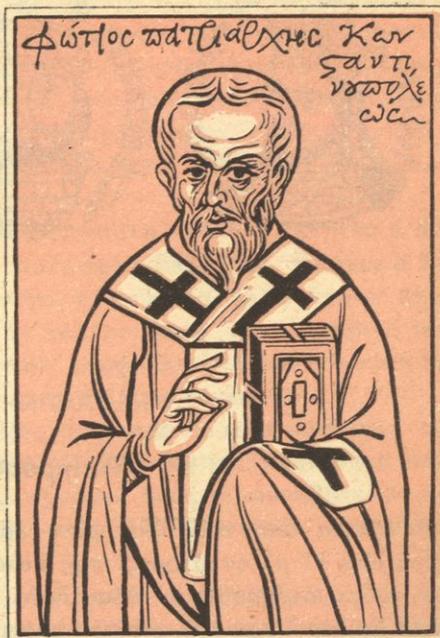
Όταν έμεγάλωσε ό Μιχαήλ, έπηρε συνάρχοντά του τον θείο του Βάρδα, στον όποιον άνέθεσε όλη την διοίκηση του κράτους. Ό Βάρδας λοιπόν διοικούσεν ώς πραγματικός αυτοκράτορας και για να μη έχη κανένα έμπόδιο σέ ό,τι ήθελε να κάμη, έκλεισε την βασιλομήτορα Θεοδώρα σέ ένα μοναστήρι και την υποχρέωσε να γίνη καλογριά.

Την κακή διαγωγή του Βάρδα πρός την άδελφή του Θεοδώρα την κατέκρινε άυστηρά ό πατριάρχης Ίγνάτιος. Τότε ό Βάρδας όργίσθηκε ένάντιον του Ίγνατίου, τον καθήρесе από τον πατριαρχικό θρόνο και τον έξόρισε. Στην θέση του έβαλε πατριάρχη τον Φώτιο (858 μ. Χ.).

Ό Φώτιος ήταν ένας από τους σοφότερους ανθρώπους του Βυζαντίου. Η έκλογή του όμως έθεωρήθηκε από μερικούς αντικανονική, γιατί σέ διάστημα μιās εβδομάδας έλαβε όλους τους εκκλησιαστικούς βαθμούς και από λαϊκός έγινε πατριάρχης. Για τον λόγο αυτόν ό κλήρος και

ο λαός έχωρίσθησαν σε δύο μερίδες. Ἡ μία ὑποστήριζε τὸν Φώτιο καὶ ἡ ἄλλη τὸν Ἰγνάτιο.

Τότε ὁ πάπας Νικόλαος ὁ Α΄ ἐθεώρησε κατάλληλη τὴν περίσταση, νὰ ἀναμιχθῆ στὰ πράγματα τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ προσπάθησε νὰ ἀκυρώσῃ τὴν ἐκλογή τοῦ Φωτίου, γιατί ἦταν δῆθεν ἀντικανονική. Ἐπειδὴ ὁμοως δὲν τὸ ἐπέτυχε, ἐκάλεσε σύνοδο στὴν Ρώμη καὶ ἀναθεμάτισε τὸν Φώτιο. Ὁ Φώτιος στὴν ἀρχὴ δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ σημασία στὸ ζήτημα καὶ τὸ ἄφησε νὰ λησμονηθῆ. Ἀλλὰ ὁ πάπας ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπεμβαίνει καὶ ἄλλοις ὑποθέσεις τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Τότε ὁ Φώτιος ἔστειλε μία ἐπιστολὴ πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, ὅπου ἔγραφε γιὰ τὶς παράλογες ἀξιώσεις τοῦ πάπα καὶ τοὺς ἐκάλεσε σὲ σύνοδο. Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν ἀνάμιξη τοῦ πάπα στὶς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων πατριαρχείων καὶ τὸν ἀναθεμάτισε. Τοιοῦτοτρόπως ἄρχισε ὁ χωρισμὸς μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος στὴν Ἱστορία ὀνομάσθηκε *σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν* (867 μ.Χ.).

Ὡστόσο οἱ δύο ἐκκλησίες ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνες ἀκόμη δὲν διέκοψαν τελείως τὶς σχέσεις των. Τὸ ὀριστικὸ σχίσμα ἐγινε ἀργότερα, κατὰ τὸ ἔτος 1054 μ.Χ., ὅταν ἦταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μιχαὴλ ὁ Κηρουάριος.

Τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν εἶχε μεγάλες συνέπειες γιὰ τὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Γιατί ὁ πάπας, ἀφοῦ δὲν μπόρεσε νὰ ἐπιβληθῆ στὴν ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὶς παράλογες ἐνέργειές του, προσπάθησε πολλές φορές νὰ ἐπιβληθῆ μὲ τὴν βία καὶ μὲ τὸν ἐξαναγκασμὸ. Οὔτε μὲ τὸν ἕνα τρόπο ὁμοως τὸ ἐπέτυχε οὔτε μὲ τὸν ἄλλο, ὅπως θὰ ἴδουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Ἰσαύρους ἐβασίλευσε στὸ Βυζάντιο μίᾳ ἄλλῃ σειρά ἀπὸ 17 αὐτοκράτορες, πὺ κατὰγονταν ἀπὸ τὴν Μακεδονία καὶ γιὰ τοῦτο ὀνομάσθησαν Μακεδόνες αὐτοκράτορες. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἐκυβέρνησαν 190 περίπου χρόνια καὶ ἔφεραν τὸ Βυζαντινὸ κράτος στὴν μεγαλύτερῃ του ἀκμῇ καὶ δόξᾳ.

Οἱ περισσότεροι ἦταν ἄνδρες συνετοὶ καὶ ἱκανοὶ κυβερνητῆς. Ἐφάρμοσαν τοὺς καλοὺς νόμους τῶν Ἰσαύρων, ἔφεραν τὴν ἡσυχία καὶ τὴν ἀσφάλεια σὲ ὅλο τὸ κράτος, ἔκαμαν σχολεῖα, ἐπροστάτευσαν τοὺς γεωργοὺς καὶ ὀργάνωσαν ἰσχυρὸν στρατὸ καὶ ναυτικὸ.

Οἱ ἐνδοξότεροι ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες αὐτοκράτορες εἶναι τρεῖς: Ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ὁ Βασίλειος Βουλγαροκτόνος. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς τους τὸ ἐπέρασαν στὰ στρατόπεδα. Μόνοι τους ὀδηγοῦσαν τὸν στρατὸ στὶς μάχες, πράγμα πὺ ἐνθουσίαζε τοὺς στρατιῶτες, οἱ ὁποῖοι ὀρμοῦσαν ὡς λέοντες καὶ κατετρόπωναν τοὺς ἐχθροὺς.

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἦταν ἀκόμη στρατηγός, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Ρωμανὸς ὁ Β΄ τὸν διέταξε νὰ ἐκδιώξη τοὺς Σαρακηνοὺς πειρατῆς ἀπὸ τὴν Κρήτη. Μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Φωκάς ἐπετέθηκε αἰφνιδιαστικά, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ κλεισθοῦν στὸ ὄχυρὸ Ἡράκλειο, (960 μ.Χ.).

Ἡ πόλις αὐτὴ εἶχεν ὑψηλὰ τεῖχη καὶ γύρω - γύρω διπλὴν τάφρον. Ὁ Νικηφόρος τὴν ἐπολιόρησε στενὰ ἐπὶ 8 μῆνες καὶ τέλος τὴν ἐκυρίευσεν· ἔδωξε τοὺς Ἄραβες Σαρακηνοὺς, ἐγκρέμισε τὰ τεῖχη, κατέστρεψε τὰ τζαμιά της καὶ ἐπανάφερε τὴν μεγαλόνησο στὴν χριστιανικὴ θρησκεία.

Κατόπιν ἐπῆγε στὴν ἀνατολή, πολέμησε τοὺς Ἄραβες ποὺ ἔκαναν ἐπιδρομὰς στὶς Βυζαντινὰς χώρας καὶ τοὺς ἐσύντριψε. Ἐνας παλαιὸς ἱστορικὸς γράφει γιὰ τὸν Νικηφόρο: «*Ἐτρόμαξαν οἱ Ἄραβες, ἔφριξαν οἱ Ἀρμένιοι, ἐδειλίασαν οἱ Σαρακηνοὶ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Φωκά ἦτο φοβερὸν εἰς ὅλους*».

Ὅταν ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολι ἐνδοξὸς νικητὴς ὁ Φωκάς ἀνακηρύχθηκε αὐτοκράτορας, γιὰ τὸ μεταξὺ εἶχε πεθάνει ὁ Ρωμανὸς Β'. Δὲν ἔμεινε ὅμως πολὺ στὴν πρωτεύουσα, ἀλλὰ ἐπῆγε πάλιν στὴν ἀνατολὴ γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀράβων, τοὺς ὁποίους κατανίκησε γιὰ δευτέρη φορά. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκη τοῦ αὐτοῦ ὁ Φωκάς ἐπανῆλθε θριαμβευτὴς στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ εἶχαν ἔλθει στὴν πρωτεύουσα πρέσβεις τῶν Βουλγάρων, γιὰ νὰ ζητήσουν φόρους. Ὁ αὐτοκράτορας ὀργίσθηκε ὑπερβολικὰ καὶ ἔδωξε τοὺς πρέσβεις. Συγχρόνως ὅμως συννοήθηκε μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατοσλάβον, στὸν ὁποῖο ἀνέθεσε νὰ κτυπήσῃ τοὺς Βουλγάρους.

Πραγματικὰ ὁ Σβιατοσλάβος ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐκυρίευσεν τὴν χώρα τους, ἀλλὰ κατόπιν δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ, ὅπως εἶχε συμφωνήσει μὲ τὸν Φωκά. Γιὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτορας ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τοῦ δολίου Ρώσου, ἀλλὰ ξαφνικὰ ἐπέθανεν. Ἀνῆλθε τότε στὸν θρόνον νέος αὐτοκράτορας, ὁ Τσιμισκῆς.

Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969 - 976 μ.Χ.).

Ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς ἀφοῦ ἐστέφθηκε αὐτοκράτορας, ἄρχισε νὰ προετοιμάζεται ἐναντίον τῶν Ρώσων. Καὶ τέλος τὸν Μάρτιον τοῦ 971 μ.Χ. ἐξεκίνησε διὰ ξηρᾶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, ἐνῶ ὁ στόλος του ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἐπλεε πρὸς τὶς ἐκβολὰς τοῦ Δούναβη.

Οἱ Ρῶσοι δὲν τὸν ἐπερίμεναν καὶ ἔτσι ἐπέρασε ἀνενόχλητος τὰ ἐπικίνδυνα στενὰ φαράγγια τῆς Κλεισούρας τοῦ Αἴμου καὶ σὲ διάστημα μιᾶς ἑβδομάδας ἔφθασε μπροστὰ στὴν Πρεσλάβα. Ἐκεῖ ὁ Τσιμισκῆς δίδει σκληρὴ μάχη, συντρίβει τοὺς Βουλγαρορῶσους καὶ κυριεῦει τὴν

πόλη. Έπειτα προχωρεί στο Δορύστολο, κοντά στις όχθες του Δούναβη, όπου ήταν όχυρωμένος ο Σβιατοσλάβος με τις περισσότερες δυνάμεις του.

Τρείς μήνες τον πολιορκεί ο Τσιμισκής. Τέλος ο Ρώσος ήγεμόνας δέν μπόρεσε να άνθξει και ζήτησε να συναντήσει τον αυτοκράτορα.

Η συνάντηση όρίσθηκε να γίνη στις όχθες του Δούναβη. Ο Ιωάννης έφθασε εκεί έφιππος, με βασιλική μεγαλοπρέπεια, όπλισμένος με κατάχρυση πανοπλία, ή όποία άστραφτε. Τόν συνόδευαν οί στρατηγού του έπάνω σε χρυσοστόλιστα άλογα. Στις όχθες έφθασε και ο Σβιατοσλάβος και ταπεινωμένος ζήτησε ειρήνη από τόν Ιωάννη. Πραγματικά ο Τσιμισκής έδέχθηκε τήν ειρήνη, αλλά υποχρέωσε τούς Ρώσους να παραδώσουν τήν πόλη και τούς αιχμαλώτους και να φύγουν στην Ρωσία. Τήν Βουλγαρία τήν έκαμε ο Ιωάννης Βυζαντινή έπαρχία.

Κατόπιν ο νικητής αυτοκράτορας έκαμε δύο κατά συνέχεια έκστρατείες στην άνατολή έναντίον τών Άράβων, τούς όποιους κατενίκησε και έλευθέρωσε όλες τις Βυζαντινές έπαρχίες μέχρι τής Ίερουσαλήμ. Κατά τήν έπιστροφή του όμως στην Κωνσταντινούπολη επέθανε. Τότε άνήλθε στο θρόνο ο είκοσαετής Βασίλειος ο Β΄.

Ο Βασίλειος Β΄ ο Βουλγαροκτόνος (976-1025 μ.Χ.)

Ο ένδοξότερος από όλους τούς Μακεδόνες αυτοκράτορες ήταν ο Βασίλειος ο Β΄. Κατά τά πρώτα έτη τής βασιλείας του, νεαρός και άπειρος άκόμη, εύρέθηκε σε δύσκολη θέση, γιατί έπανεστάτησε έναντίον του ο στρατηγός Βάρδας Φωκᾶς. Ο Βασίλειος άγωνίσθη έναντίον του Βάρδα Φωκᾶ επί άρκετά έτη, ώσπου τέλος τόν κατενίκησε.

Στό διάστημα όμως αυτό οί Βούλγαροι εύρηκαν τήν εύκαιρία και ίδρυσαν ανεξάρτητο κράτος, με ήγεμόνα τόν Σαμουήλ. Άμέσως άρχισαν τις έπιδρομές τους. Έλεηλάτησαν τήν Μακεδονία, τήν Ήπειρο, τήν Θεσσαλία, τήν Στερεά και έφθασαν έως τήν Πελοπόννησο. Τότε ο Βασίλειος έστειλε έναντίον τους τόν ίκανότατο στρατηγό του Νικηφόρο Ουρανό. Οί Βούλγαροι όταν έμαθαν ότι έρχεται ο Νικηφόρος, έγύρισαν πίσω για να τόν κτυπήσουν.

Οί δύο άντίπαλοι συναντήθηκαν στις όχθες του Σπερχειού, που εκείνες τις ημέρες ήταν πλημμυρισμένος. Οί Βούλγαροι ένόμισαν, ότι ο πλημμυρισμένος ποταμός ήταν άδιάβατος και έπесαν να κοιμηθούν ήσυχοι, χωρίς να λάβουν καμία προφύλαξη.

Ἄλλὰ ὁ δραστήριος Νικηφόρος, ἄγρυπνος, ἐρεύνησε τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ σὲ διάφορα σημεῖα καὶ τέλος εὗρηκε κάποια διάβαση. Ἀπὸ αὐτὴν ἐπέρασε μὲ τὸ στρατόν του καὶ αἰφνιδιαστικὰ ἐπέπεσε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Τὸ τί ἐπακολούθησε, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ περιγράψῃ κανεὶς. Φθάνει νὰ εἰποῦμε ὅτι ἐλάχιστοι Βούλγαροι ἐσώθηκαν καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς ἐσώθηκε καὶ ὁ Σαμουὴλ βαριά τραυματισμένος (996 μ.Χ.).

Μὲ τὴν νίκη τοῦ Σπερχειοῦ ἀπαλλάχθηκε πλεόν ἢ κυρίως Ἑλλάδα μέχρι τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ὁ πόλεμος ὅμως δὲν ἐτελείωσε, ἀλλὰ ἐσυνεχίσθηκε στὴν Βουλγαρία ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειο. Ἐπανελημμένως ὁ Βασίλειος εἰσήλθε μὲ τὸν στρατὸ του στὴν χώρα τοῦ Σαμουήλ.

Τότε ἐκεῖνος γιὰ νὰ σώσῃ τὴν χώρα του ὀχύρωσε τὰ στενὰ τοῦ Σιδηροκάστρου, γιατί ἐνόμιζε ὅτι ἐκεῖ θὰ κατανικοῦσε τὸν Βασίλειο.

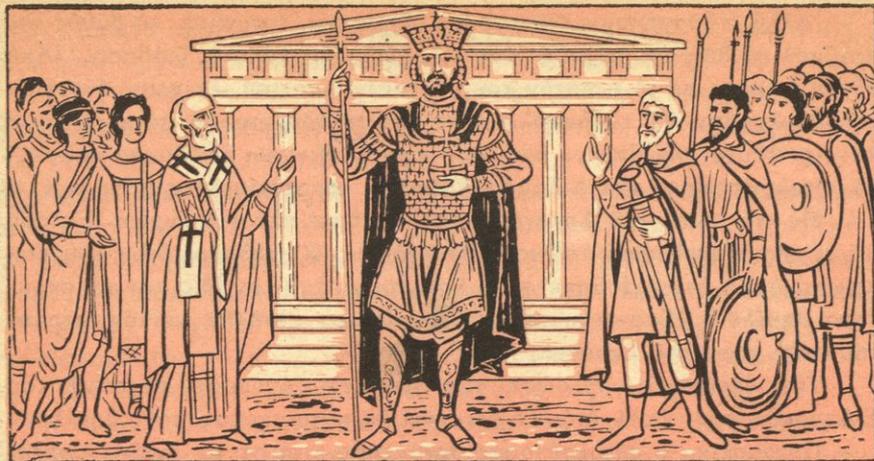
Πραγματικὰ ὁ αὐτοκράτορας συνάντησε στὰ στενὰ ἐκεῖνα λυσσαλέα ἀντίσταση ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ ὁ ἱκανὸς στρατηγὸς του Νικηφόρος Ξιφίας, ἀφοῦ ἐπέρασε ἀπὸ ἀπάτητα μονοπάτια καὶ ἀπόκρημνους βράχους, ἐπερικύκλωσε τὸν βουλγαρικὸν στρατό. Ἐπακολούθησε τότε πεισματώδης μάχη, ὅπου οἱ ἐχθροὶ ἔπαθαν τρομερὴ πανωλεθρία. Οἱ περισσότεροὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ὁ Σαμουὴλ μόλις ἐπρόφθασε νὰ σωθῆ φεύγοντας ἐπιππος (1014 μ.Χ.). Ἄλλὰ ἢ συμφορά, τὴν ὁποίαν ἔπαθε ὁ στρατὸς του τὸν κατέλυψε τόσο πολύ, ὥστε μετὰ ἀπὸ ὀλίγες ἡμέρες ἐπέθανεν ἀπὸ τὴν στενοχώρια του.

Ὁ Βασίλειος ἐχρειάσθηκε τέσσερα ἀκόμη χρόνια γιὰ νὰ κατανικήσῃ τὰ ὑπολείμματα τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Τέλος τὸ 1018 μ.Χ. ὑπόταξε ὅλη τὴν Βουλγαρία καὶ τὴν ἔκαμε Βυζαντινὴ ἐπαρχία. ✕

Ἡ θριαμβευτικὴ ἐπιστροφή τοῦ Βουλγαροκτόνου

Ἐπειτα ἀπὸ τὶς νίκες του ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὁ Βασίλειος ἦλθε στὴν Μακεδονία, ἐπροχώρησε στὴν Θεσσαλία, τὴν Στερεὰ καὶ ἔφθασεν στὴν Ἀθήνα. Ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολη καὶ εἰσήλθε στὸν Παρθενώνα, ποῦ εἶχε μετατραπῆ σὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία, ἀφιερωμένη στὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώτισσα. Ἐκεῖ ἔκαμε δοξολογία καὶ ἐπρόσφερε στὴν Θεοτόκο πλοῦσια ἀφιερῶματα, εὐχαριστήρια γιὰ τὶς νίκες του.

Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κατέβηκε στὸν Πειραιᾶ καὶ διὰ θαλάσσης ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου οἱ κάτοικοί της τὸν ἐπερίμεναν μὲ ἀφάν-

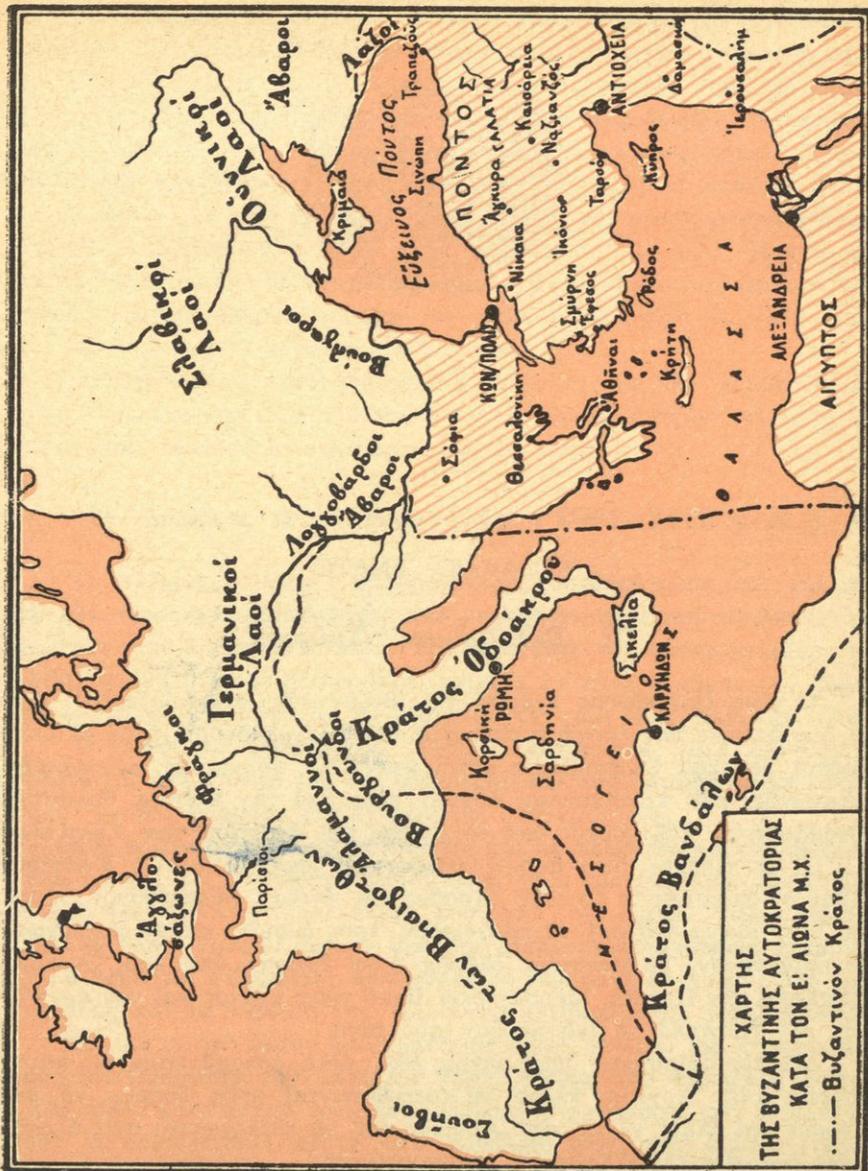
ταστη χαρά και ένθουσιασμό. Ὁ Βασίλειος ἔφιππος εἰσῆλθε ἀπὸ τὴν Χρυσὴ Πύλη τῶν τειχῶν, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν νικηφόρο στρατό του. Ὁ λαὸς μὲ ζητωκραυγές τὸν ἀποθεώνει καὶ τὸν ὀνομάζει « Βουλγαροκτόνον », γιὰτὶ κατασυνέτριψε ὀριστικὰ πλέον τοὺς Βουλγάρους.

Ὁ Βασίλειος ἦταν ὑπερήφανος, γιὰτὶ ἔσωσε τὴν αὐτοκρατορία ἀπὸ ἓναν ἐπικίνδυνον ἐχθρὸ καὶ ἀκόμη γιὰτὶ τὴν ἔκαμε τὴν μεγαλύτερη δύναμη τῆς ἀνατολῆς. Ὅλα τὰ γειτονικὰ ἔθνη ταπεινωμένα ἀνεγνώριζαν τὴν δύναμη τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐζητοῦσαν τὴν συμμαχία του.

Στὰ χρόνια τοῦ Βουλγαροκτόνου συνέβη καὶ ἓνα ἄλλο σπουδαῖο γεγονός. Ὁ ἡγεμόνας τῶν Ρῶσων Βλαδίμηρος, γιὸς τοῦ γνωστοῦ Σβιατοσλάβου ἀσπάσθηκε τὸν χριστιανισμό καὶ ἐβαπτίσθηκε. Τὸ παράδειγμα του τὸ ἐμιμήθηκαν χιλιάδες Ρῶσοι. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἄρχισαν οἱ Ρῶσοι νὰ ἐκπολιτίζονται καὶ νὰ προοδεύουν.

Ἡ ἔνδοξη βασιλεία τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐκράτησε 50 περίπου χρόνια. Δυστυχῶς μετὰ τὸν θάνατό του ἡ αὐτοκρατορία ἄρχισε νὰ παρακμάζει. Ὅλοι οἱ μετέπειτα αὐτοκράτορες, ποὺ ἀνῆκαν στὴν οἰκογένεια τῶν Μακεδόνων (1025 - 1057 μ.Χ.) ἦταν ἀνίκανοι.

Τότε εὗρηκαν τὴν εὐκαιρία οἱ γύρω ἐχθροὶ καὶ ἄρχισαν νὰ κάνουν πάλιν ἐπιδρομὲς στὶς βυζαντινὲς ἐπαρχίες. Τὸ σπουδαιότερο ὁμως ἦταν ὅτι παρουσιάσθηκαν δύο νέοι ἰσχυροὶ ἐχθροί: οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ οἱ Σταυροφόροι ἀπὸ τὴν Δύση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι

Ὁ νέος ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ παρουσιάσθηκε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὰ ἀνατολικά σύνορα, ἦταν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι. Οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ἦταν λαὸς πολεμικός, μογγολικῆς καταγωγῆς καὶ κατοικοῦσαν ἀρχικὰ πέρα ἀπὸ τὴν Κασπία θάλασσα. Ὀνομάσθηκαν Σελτζοῦκοι ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Σελτζοῦκ.

Οἱ Σελτζοῦκοι, ὅταν ἀκόμη εὐρίσκονταν ἀνατολικά τῆς Κασπίας, ἦλθαν σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς Ἄραβες καὶ ἔγιναν Μωαμεθανοί. Κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ἀρχισαν νὰ προχωροῦν πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ κατέρχωνται πρὸς νότον. Σὲ διάστημα ὀλίγων ἐτῶν ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἄραβες ὀλόκληρη τὴν Περσία, ἱδρυσαν ἐκεῖ ἰδικὸν τὸν κράτος καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοὺς τὸν Τουγροῦλ τὸ ἀνακέρυξαν σουλτάνο.

Δὲν περιορίσθηκαν ὅμως μέχρις ἐδῶ, οὔτε ἐσταμάτησαν τίς κατακτήσεις τοὺς. Ἀρχισαν πλέον νὰ κατευθύνωνται πρὸς δυσμὰς, νὰ κυριεύουν καὶ ἄλλες χώρες τῶν Ἀράβων καὶ νὰ εἰσέρχονται στὶς ἀνατολικὰς ἐπαρχίες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οί αυτοκράτορες ἄρχισαν να ἀνησυχοῦν σοβαρά για τίς κατακτήσεις τῶν Σελτζούκων, ἀλλά δὲν εἶχαν ἀρκετὲς δυνάμεις νὰ τοὺς καταπολεμήσουν· ἐπίσης καὶ οἱ Ἄραβες δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς συγκρατήσουν, γιατί εἶχαν καὶ αὐτοὶ χάσει τὴν παλαιὰ τους δύναμη. Τοιουτοτρόπως οἱ Σελτζοῦκοι σχεδὸν ἀνενόχλητοι κατέλαβαν τοὺς Ἅγιους Τόπους, τὴν Συρία, τὴν Μεσοποταμία καὶ διέλυσαν τὸ Ἀραβικὸ κράτος. Ἐπειτα ἐστράφηκαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσία, καὶ ἐνίκησαν τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸ Διογένη στὸ Μετζικέρτ τῆς Ἀρμενίας τὸ ἔτος 1071 μ.Χ. Ἡ ἥττα στὸ Μετζικέρτ ἦταν ἓνα θανάσιμο κτύπημα γιὰ τὸ Βυζάντιο, γιατί οἱ Σελτζοῦκοι νικητὲς πλέον, ὑπέταξαν τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἔφθασαν ἕως τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου.

Οἱ περιστάσεις ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολες γιὰ τὴν αὐτοκρατορία, ἀλλά γιὰ καλὴ τῆς τύχῃ ἀνήλθε τότε στὸν θρόνο ὁ ἄξιος καὶ λαοφιλὴς στρατηγὸς Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς (1081 μ.Χ.)

Ἄ Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς (1081-1118 μ.Χ.)

Ἄ Ἀλέξιος Α΄ ἦταν ὁ σπουδαιότερος αὐτοκράτορας ἀπὸ τὴν σειρά τῶν Κομνηνῶν. Καταγόταν ἀπὸ μεγάλη στρατιωτικὴ οἰκογένεια καὶ ἀνέβηκε στὸν θρόνο πολὺ νέος. Ἡ κατάστασις τῆς αὐτοκρατορίας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν σὲ ἀξιοθρήνητο σημεῖο. Γι' αὐτὸ εὗρηκαν τὴν εὐκαιρία οἱ ἐχθροὶ καὶ ἄρπαζαν τίς ἐπαρχίες τὴν μία μετὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἄ ἱκανὸς καὶ δραστήριος Ἀλέξιος κατόρθωσε πολὺ σύντομα νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸ του καὶ τὸν στόλο καὶ ἀφοῦ ἐτοιμάσθηκε ἐστράφηκε ἀμέσως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

Καὶ πρῶτα ἀποφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς βαρβάρους Νορμανδοὺς. Οἱ Νορμανδοὶ αὐτοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν τελευταίων Μακεδόνων αὐτοκρατόρων εἶχαν κυριεύσει τὴν Κάτω Ἰταλία καὶ τὴν Σικελία, ὅπου ἴδρυσαν ἰσχυρὸ κράτος. Μάλιστα ὁ πανοῦργος ἡγεμόνας τῶν ὀβέρτος Γυσκάρδος, ἐσκέφθηκε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του πρὸς ἀνατολὰς καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου.

Μὲ τὸν σκοπὸ αὐτὸν ἀποβιβάσθηκε στὴν Ἠπειρο καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Θεσσαλία. Ἄ Ἀλέξιος ὁμως ἔπειτα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνες τριῶν ἐτῶν, κατανίκησε τοὺς ἐπικίνδυνους Νορμανδοὺς καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν στὸ βασιλείο τους, στὴν Κάτω Ἰταλία.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπαλλάχθηκε ὁ Ἀλέξιος ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς Νορ-

μανδούς, ἐστράφηκε πρὸς τοὺς Σελτζούκους, τοὺς ὁποίους κατόρθωσε νὰ νικήσῃ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλες σχεδὸν τὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς Μ. Ἀσίας. Δὲν ἐπρόλαβε ὅμως νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ τελείως γιατί παρουσιάσθηκε ἄλλος ἐπίφοβος ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν δύση, οἱ Σταυροφόροι.

Τὸ προσκύνημα τῶν Ἁγίων Τόπων

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ἡ Ἁγία Ἑλένη ἐπῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εὗρηκε τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὸν ἔστησε στὸν ναὸ τῆς Ἀναστάσεως, ἐπεκράτησε μετὰ τῶν χριστιανῶν ἡ συνήθεια νὰ ἐπισκέπτανται τοὺς Ἁγίους Τόπους, ὅπου ἐγεννήθηκε, ἐδίδαξε καὶ ἐσταυρώθηκε ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Βεβαίως ὅσον καιρὸ τὰ ἱερά αὐτὰ μέρη τὰ κατεῖχαν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ κατόπιν οἱ Ἄραβες, ἐπήγαιναν ἐλεύθερα οἱ προσκυνητὲς, χωρὶς κανέναν κίνδυνο καὶ ἐπροσκυνοῦσαν. Ὄταν ὅμως οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι κατέλαβαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὀλόκληρη τὴν Παλαιστίνη, τὰ πράγματα ἄλλαξαν.

Οἱ προσκυνητὲς συναντοῦσαν πολλὰ ἐμπόδια καὶ πολλὲς ταλαιπωρίες, γιατί οἱ Σελτζοῦκοι τοὺς ἐφορολογοῦσαν, τοὺς ἐκακοποιοῦσαν, τοὺς ἐλήστευαν καὶ πολλὲς φορὲς τοὺς ἐφόνευαν.

Ὅλοι τότε οἱ προσκυνητὲς καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνοι πού κατάγονταν ἀπὸ τὴ Δύση, ὅταν ἐγύριζαν στὶς πατρίδες των, διηγούνταν τὶς ἀφάνταστες ταλαιπωρίες πού ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς Σελτζοῦκους. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς προσκυνητὲς, ὁ καλόγηρος Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, ἀποφάσισε νὰ κἀνῃ κάτι σπουδαῖο. Παρουσιάσθηκε στὸν πάπαν Οὐρβανὸν Β' καὶ τοῦ περιέγραψε μὲ τὰ μελανότερα χρώματα τὴν κατάστασι πού ἐπικρατοῦσε στὴν Παλαιστίνη καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῶν προσκυνητῶν.

Ἐκεῖνη ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ ὁ Πάπας εἶχε συγκαλέσει στὸ Κλερμόν τῆς Γαλλίας μεγάλη σύνοδο, ὅπου συγκεντρώθηκαν πολλοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι κληρικοί, πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ ἱππότες καὶ πλῆθος λαοῦ.

Στὴν σύνοδο αὐτὴ ὁ Οὐρβανὸς ἐξεφώνησε βαρυσήμαντον λόγον, περιέγραψε τὰ δεινοπαθήματα τῶν προσκυνητῶν, ἐχαρκτήρισε τὴν συμπεριφορὰν τῶν Σελτζοῦκων ὡς προσβολὴ κατὰ τῆς Χριστιανοσύνης καὶ διεκήρυξε, ὅτι πρέπει οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐνώσουν τὶς δυνάμεις των καὶ νὰ θεωρήσουν ὡς ἱερό τους καθῆκον τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν Ἁγίων Τόπων.

Ὁ λόγος τοῦ Πάπα γρήγορα διαδόθηκε καὶ ἐπροκάλεσε μεγάλον ἐνθουσιασμὸ στὴ Δύση. Πλήθη χριστιανῶν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Εὐρῶ-

πης ἄφησαν τὰ σπίτια τους καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους, ἐπῆραν τὰ ὄπλα, ἔρραψαν στὸ στῆθος τους ἕναν σταυρὸ (σταυροφόροι) καὶ ὀρκίσθησαν νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἱερουσαλήμ.

Συγκεντρώθηκαν περίπου 50 χιλιάδες ἄνθρωποι, πὺ οἱ περισσότεροι ἦταν πτωχοὶ χωρικοί. Ἀρχηγὸς τῶν ἔγινε ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης. Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ δὲν εἶχε οὔτε ὀργάνωση οὔτε τάξη. Ἐξεκίνησαν μὲ τὰ ἀμάξια τους, ὅπου ἐτοποθέτησαν τὶς γυναῖκες, τὰ τέκνα τους καὶ τὰ πράγματά τους. Τόσον ἀπλοῖκοι ἦταν, ὥστε ὅταν ἀντίκρουζαν ἀπὸ μακριὰ καμιὰ πόλη, ἐνόμιζαν ὅτι ἦταν ἡ Ἱερουσαλήμ.

Ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶχαν τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια οὔτε τὴν ἀπαιτούμενη ὀργάνωση γιὰ μιὰ τόσο μακρινὴ ἐκστρατεία, δὲν μπόρεσαν νὰ φθάσουν στὸν σκοπὸ τους. Χιλιάδες ἔμειναν στὸ δρόμο καὶ ἐπέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα, ἀπὸ τὶς ἀσθένειες καὶ τὶς κακουχίες. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐγλύτωσαν, ἀποτελειώθηκαν ἀπὸ τὸ μαχαίρι τῶν Οὐγγρων, τῶν Σλάβων καὶ τῶν Τούρκων.

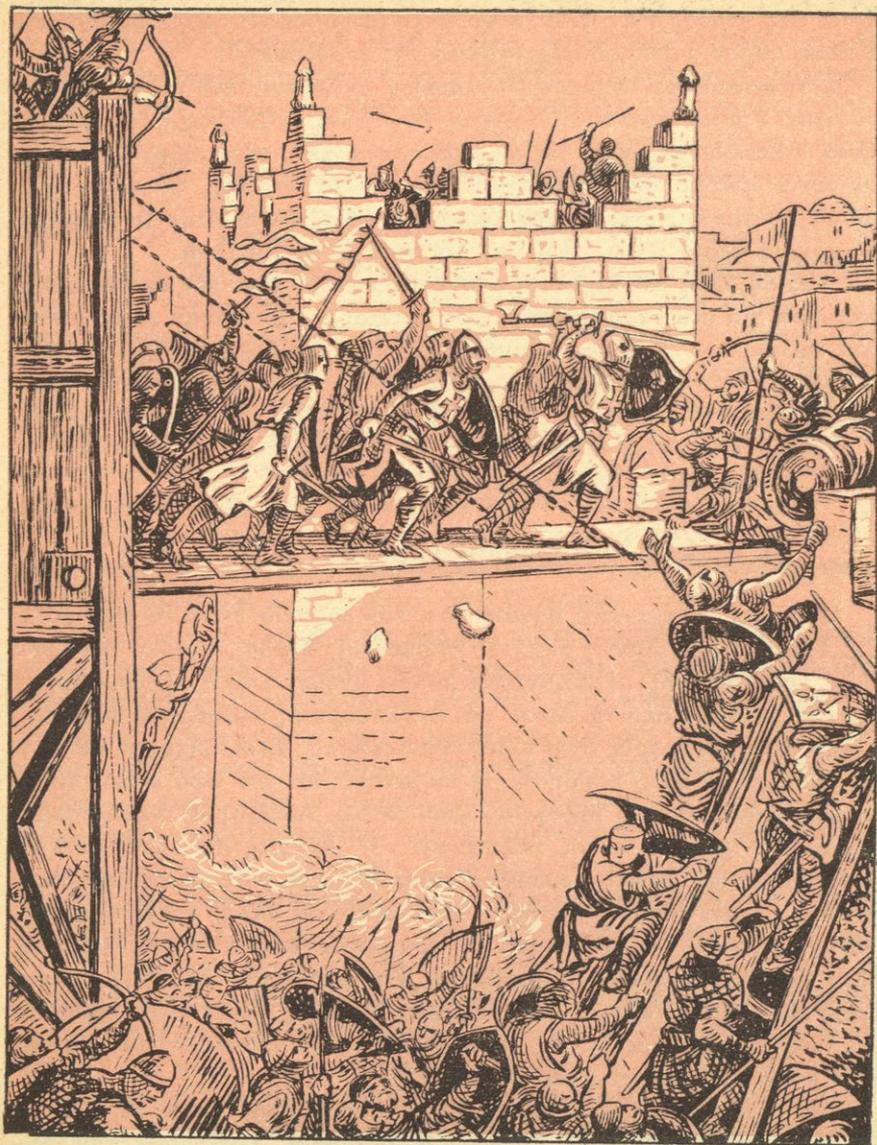
Τέτοιο τέλος εἶχε ἡ ἀνοργάνωτη αὐτὴ ἐκστρατεία, ἡ ὁποία ὀνομάσθηκε « σταυροφορία τῶν πτωχῶν ».

Ἡ πρώτη σταυροφορία (1096-1099 μ.Χ.)

Ἡ πρώτη πραγματικὰ ὀργανωμένη σταυροφορία ἔγινε τὸ ἔτος 1096 μ.Χ. Τριακόσιες χιλιάδες μαχητὲς Νορμανδοί, Ἴταλοί, Γάλλοι καὶ Γερμανοί, τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ μὲ ἓνα ὄνομα τοὺς ὀνόμαζαν Φράγκους, ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴ Δύση καὶ ἀκολουθώντας διάφορους δρόμους, συγκεντρώθηκαν ἐμπρὸς στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορά νὰ τοὺς βοηθήσῃ γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸν ἱερὸ σκοπὸ τους.

Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἦταν τότε ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, ἄνδρας φρόνιμος καὶ καλὸς διπλωμάτης. Ὁ Ἀλέξιος εἶχε μάθει, ὅτι οἱ σταυροφόροι δὲν ἐδειξαν καθόλου καλὴ διαγωγή στὶς χῶρες ἀπὸ ὅπου ἐπέρασαν, γιὰτι ἔκαναν ἀρπαγές, λεηλασίες καὶ ἄλλες κακὲς πράξεις. Ἠθέλησε λοιπὸν νὰ ἀπαλλαγῇ τὸ γρηγορότερο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ γιὰ τοῦτο τοὺς ἔδωσε πλοῖα νὰ περάσουν ἀπέναντι στὴν Μ. Ἀσία, τοὺς ἔδωσε ὁδηγοὺς καὶ τροφές καὶ τοὺς εἶπε, ὅτι ὅσες χῶρες ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους, νὰ τὶς παραδώσουν πάλιν στὸ Βυζαντινὸ κράτος, γιὰτι ἦταν καὶ προηγουμένως Βυζαντινές.

Μὲ τὴ συμφωνία αὐτὴ ἐπέρασαν οἱ σταυροφόροι στὴν Μ. Ἀσία, ἐνίκησαν τοὺς Σελτζούκους, ἐφθασαν στὴν Συρία, κατέλαβαν τὴν Ἀντιόχεια καὶ ἐπροχώρησαν γιὰ τὴν Παλαιστίνη. Ἡ ἐκστρατεία ἐκράτησε

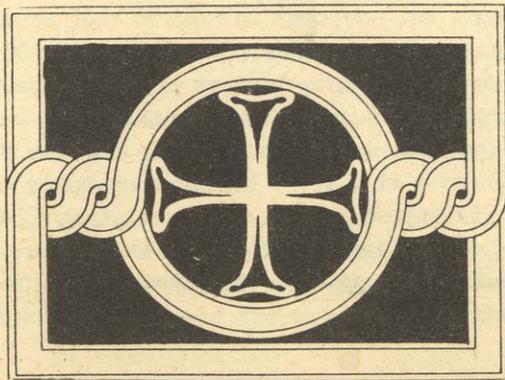
τρία χρόνια, γιατί ήταν δύσκολη και μακρινή. Οί σταυροφόροι υπέφεραν πολλές ταλαιπωρίες. Ἐπὸ τοὺς κόπους τὰ ἄλογα ἐγονάτιζαν καὶ οἱ σιδηρόφρακτοι ἱππότες ἔμεναν στὸν δρόμο προσμένοντας τὸν θάνατο.

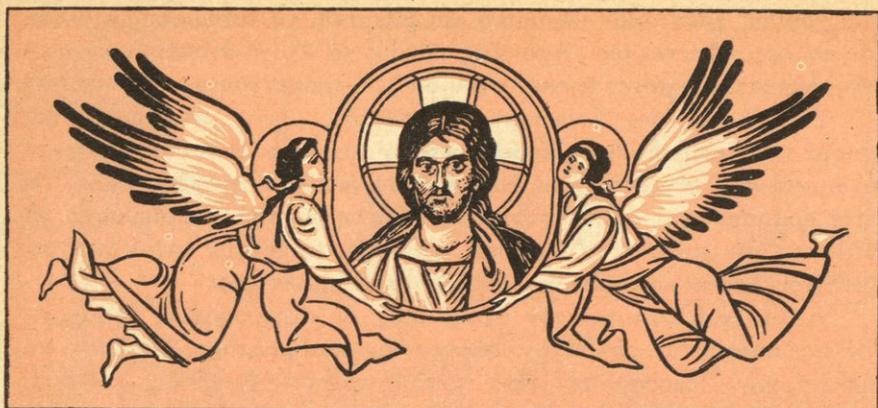
Ἐπὶ τέλους ὅσοι ἀπέμειναν, 25 χιλιάδες μόνον, ἀντίκρυσαν ἀπὸ μακριὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ. Ἐπροσκύνησαν τότε καὶ ἔκλαψαν ἀπὸ χαρὰ, εὐχαριστώντας τὸν Θεόν, πού τοὺς ἀξίωσε νὰ ἰδοῦν τὴν ἱερὴ πόλη. Ἐπειτα ὄρμησαν καὶ ἀφοῦ ἀγωνίσθησαν σκληρά, τὴν ἐκυρίευσαν. Μὲ ἀκάλυπτη τὴν κεφαλὴ κατόπιν καὶ ἀνυπόδητοι ἐπῆγαν στὸν ναὸ τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἐτέλεσαν δοξολογία εὐχαριστήρια.

Ἄλλὰ ἀφοῦ ἐπέτυχαν τὸν σκοπὸ τους οἱ σταυροφόροι, ἐλησμόνησαν τὶς ὑποσχέσεις πού εἶχαν δώσει στὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον καὶ ἴδρυσαν στὴν Ἱερουσαλὴμ ἰδικὸ τους βασιλεῖο. Ἡγεμόνας στὸ βασιλεῖο τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνέλαβεν ὁ Γοδεφρείδος ντὲ Μπουγιόν.

Ἡ ζωὴ ὅμως τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν στὴν Παλαιστίνη ἔγινε ἀνυπόφορη μὲ τοὺς Φράγκους. Ἐζοῦσαν καλύτερα μὲ τοὺς Σελτζούκους παρὰ μὲ τοὺς καθολικοὺς σταυροφόρους. Γιατὶ οἱ σταυροφόροι ἐδιώξαν ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους ἐπίσκοπους καὶ διόρισαν ἰδικούς των καθολικοὺς λατίνους. Αὐτὸ τὸ πράγμα ἐμεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀποδείχθηκε πλέον καθαρά, ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν σταυροφόρων δὲν ἦταν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἀλλὰ νὰ τοὺς κατακτήσουν καὶ νὰ ὑποτάξουν τὴν ὀρθόδοξη αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Μετὰ ἀπὸ ὀλίγα ὅμως ἔτη τὸ βασιλεῖο τῶν Φράγκων στὴν Ἱερουσαλὴμ ὑποτάχθηκε στοὺς Ἀραβες.

Κατόπιν οἱ Φράγκοι ἔκαμαν καὶ ἄλλες δύο σταυροφορίες, τὴν δευτέρη καὶ τὴν τρίτη, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Ἡ τετάρτη σταυροφορία (1202-1204 μ.Χ.)

Ὁ Πάπας ἐστενοχωρήθηκε πολὺ πὺ ἐμειναν ὑποδουλωμένοι οἱ Ἅγιοι Τόποι καὶ γιὰ τοῦτο ἐκήρυξε τὸ ἔτος 1200 τὴν τετάρτη σταυροφορία.

Νέα πλήθη φανατικῶν πολεμιστῶν ἀπὸ ὅλες τὶς χῶρες τῆς Εὐρώπης συγκεντρώθηκαν αὐτῇ τῇ φορᾷ στὴν Βενετία, μὲ ἀρχηγούς τὸν Βονιφάτιο καὶ τὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνο. Οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀρχηγοὶ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς μεγάλες ταλαιπωρίες τῆς ἐκστρατείας διὰ ξηρᾶς, ἀποφάσισαν νὰ φθάσουν στὴν Παλαιστίνη μὲ πλοῖα. Ἡ Βενετία ἦταν κράτος ναυτικὸ καὶ μποροῦσε εὐκόλα νὰ τοὺς μεταφέρει ἐκεῖ, ἀλλὰ ἐζητοῦσε χρήματα. Χρήματα ὅμως οἱ σταυροφόροι δὲν εἶχαν. Συγκεντρωμένοι λοιπὸν στὴν Βενετία ἄρχισαν νὰ στενοχωροῦνται.

Κατὰ τὴν κρίσιμη αὐτῇ περίσταση κατέφθασε στὸ στρατόπεδο τῶν σταυροφόρων τὸ βασιλόπουλο Ἄλέξιος, φυγὰς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τοὺς ἐπρότεινε τὰ ἑξῆς: «Τιμημένοι βασιλεῖς, τὸν πατέρα μου Ἰσαάκιον Β' τὸν ἐξεθρόνισε ὁ θεῖος μου ὁ Ἄλέξιος Γ' καὶ ἔγινεν αὐτὸς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἐλάτε, βοηθήσατέ με νὰ ἐπαναφέρω τὸν πατέρα μου στὸν θρόνο καὶ ἐγὼ σᾶς ὑπόσχομαι νὰ σᾶς πληρώσω τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας σας».

Οί σταυροφόροι δὲν ἤθελαν νὰ πιστέψουν σὲ ὅσα τοὺς ἔλεγε τὸ βασιλόπουλο, ἀλλὰ ὁ πονηρὸς δόγης τῆς Βενετίας, ὁ Δάνδολος, ἐπειδὴ ἔβλεπε ὅτι πολλὰ εἶχε νὰ ὠφελῆθῃ τὸ κράτος του ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτή, ἔπεισε τὸν Βαλδουῖνο καὶ τὸν Βονιφάτιο, νὰ δεχθοῦν τὶς προτάσεις τοῦ Ἀλεξίου. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1203 μ.Χ. οἱ σταυροφόροι ἔφθασαν ἐμπρὸς στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀνέβηκαν τότε στοὺς γύρω λόφους καὶ ἐθαύμαζαν τὴν μεγάλη καὶ πλοῦσια πόλη μὲ τὰ ὄρατα κτίρια, τὶς ὑψηλὰς ἐκκλησίες, τὰ ἔξοχα παλάτια καὶ τὸν ἀπέραντον ἱππόδρομο τῆς βασιλείδας τῶν πόλεων. Σὲ λίγο ἄρχισαν τὴν πολιορκία.

Ἡ ἀντίστασις πού ἐπρόβαλε ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Γ' κατὰ τῶν Φράγκων ἦταν τόσο ἀσθενής, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπελιπίσθηκε, ἐγκατέλειπε ἄνδρα τὸν ἀγῶνα καὶ ἔφυγε.

Ἀμέσως τότε οἱ κάτοικοι ἀνέβασαν στὸν θρόνον τὸν φυλακισμένον γέροντα Ἰσαάκιο Β' καὶ συμβασιλέα τὸν γιό του, τὸν φυγάδα Ἀλέξιον Δ', ὁ ὁποῖος εἶχε καλέσει ἐκεῖ τοὺς σταυροφόρους. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ οἱ Φράγκοι ἐσταμάτησαν τὴν πολιορκία τῆς πόλεως.

Πατέρας καὶ γιὸς τώρα προσπαθοῦν νὰ ἐκπληρώσουν τὶς ὑποσχέσεις, πού εἶχαν δώσει στοὺς συμμάχους τῶν τοῦ Φράγκου ἡγεμόνες. Ἐπιβάλλουν λοιπὸν βαριά φορολογία γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζονταν. Τοῦτο ὅμως ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε καὶ τοὺς δύο Ἀγγέλους, καὶ τὸν Ἰσαάκιο Β' καὶ τὸν ἄθλιο γιό του τὸν Ἀλέξιο Δ'. Τότε ἀνέλαβε αὐτοκράτορας ὁ στρατηγὸς Ἀλέξιος Ε' ὁ Μούρτζουφλος.

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους (1204 μ.Χ.)

Ὁ νέος αὐτοκράτορας ἄλλαξε πολιτικῆ. Ἀρνήθηκε νὰ πληρώσῃ χρήματα στοὺς Φράγκους, πού ἐπερίμεναν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τοὺς παράγγειλε νὰ φύγουν γρήγορα ἀπὸ τὴν χώρα του. Ἐκεῖνοι ὅμως βλέποντας, ὅτι ὁ Ἀλέξιος Ε' δὲν εἶχε σημαντικὰς δυνάμεις, ἄρχισαν νέα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ αὐτοκράτορας μάχεται μὲ γενναιότητα καὶ ἀποκρούει τὴν πρώτη ἔφοδο τῶν Φράγκων. Ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως δὲν ἦταν πολλοί. Οἱ ἐχθροὶ τότε κάνουν δευτέρην ἔφοδο ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο μὲ τὰ πλοῖα καὶ ἔπειτα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα κατορθῶνουν μὲ

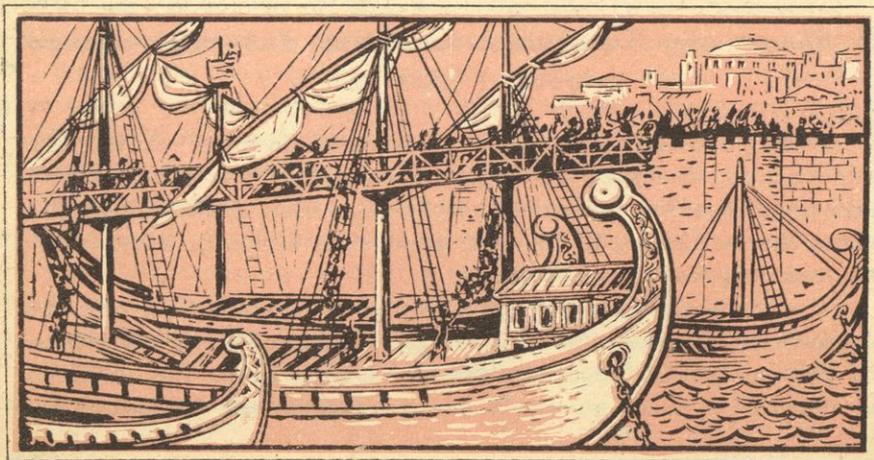
κλίμακες νά ανεβούν στα τείχη και νά κυριεύσουν μερικούς πύργους. Ὁ Μούρτζουφλος προσπαθεῖ νά δώση θάρρος στούς στρατιώτες του, ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἐπιτύχη τίποτε σπουδαῖο και ἀπελπισμένους φεύγει.

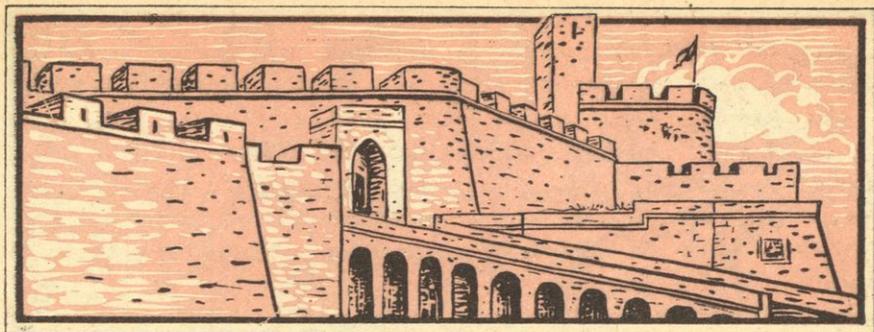
Μερικοὶ ὅμως θαρραλέοι πατριῶτες, χωρὶς νά χάσουν καιρό, ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρο Λάσκαρη. Ἄλλα ἦταν πλέον ἀργά. Οἱ Φράγκοι ἀπὸ τοὺς πύργους ποὺ ἐκυρίευσαν, ἀνοιξαν τὶς πύλες τοῦ κάστρου και ἄρχισαν νά εἰσέρχονται στὴν πόλη.

Τότε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας Θεόδωρος Λάσκαρης ἀναγκάσθηκε νά φύγη μαζί με τὸν πατριάρχη και τοὺς ἄρχοντες και νά πάη στὴν Νίκαια, ὅπου μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ σταυροφόροι ἐξεχύθηκαν στὴν πόλη και ἄρχισαν τὴν πυρπόληση και τὴν λεηλασία. Ἐλαφυραγῶγῃσαν τὰ πλούσια παλάτια, τὰ ἀρχοντικά σπίτια, τὶς ἐκκλησίες και τὰ μοναστήρια. Ἀρχηγοί, ἀξιωματικοὶ και στρατιῶτες ἀρπάζουν τὸ χρυσάφι, τὸ ἀσήμι, τοὺς πολυτίμους λίθους, τὰ μεταξωτὰ και ὅλα τὰ ὠραῖα κομψοτεχνήματα και τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Καράβια ὀλόκληρα γεμάτα θησαυροὺς στέλνουν στὴν Δύση. Τότε πολλὰ σπουδαῖα καλλιτεχνήματα και πολύτιμα ἀρχαῖα βιβλία ἐξαφανίσθηκαν ἀπὸ τὴν λεηλασία και τὴν πυρκαϊά.

Και στοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ἐφέρθηκαν κατὰ βάρβαρον τρόπο οἱ σταυροφόροι. Ἐσφαζαν, ἐβασάνισαν, ἐλήστεψαν, ἐφυλάκισαν. Τέλος πάντων ἐλησμόνησαν ὅτι ἦταν χριστιανοί. Ἀφοῦ μάλιστα ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολη, ἐλησμόνησαν τελείως τὸν σκοπὸν τῆς σταυροφορίας των και δέν ἐπροχώρησαν πλέον γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἱερουσαλήμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Οί Φράγκοι κυριεύουν τις χώρες τῆς αὐτοκρατορίας

Οί σταυροφόροι ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνόμισαν ὅτι δὲν θὰ συναντοῦσαν πλέον δυσκολίες, γιὰ νὰ κατακτήσουν καὶ τὶς ἐπαρχίες τῆς. Τὶς διαμοίρασαν λοιπὸν μεταξὺ τους, πρὶν ἀκόμη τὶς κατακτήσουν, γιὰτὶ δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ κάμουν ἓνα ἐνωμένο κράτος. Διαιρέθηκε τότε ἡ αὐτοκρατορία σὲ τρία μέρη, ὅσοι ἦταν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς σταυροφορίας.

α) Ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνος ἐγίνε αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ κράτος του περιελάμβανε τὴν Θράκη καὶ τὶς ἐπαρχίες τῆς Μ. Ἀσίας.

β) Ὁ Βονιφάτιος ἐγίνε βασιλιάς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἶχε στὴν ἐξουσία του τὴν Μακεδονία, τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα.

γ) Οἱ Βενετοὶ ἐπῆραν τὶς παράλιες ἐμπορικὲς πόλεις, τὰ Ἐπτάνησα, μερικὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, τὴν Κρήτη, τὴν Εὐβοία, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τὶς παράλιες πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν διανομὴ ἄρχισε ἡ κατάκτηση.

1. Ὁ Βαλδουῖνος κατέλαβε ἀμέσως τὴν Θράκη, ὄχι ὁμως καὶ τὴν Μ. Ἀσία, γιὰτὶ ἐκεῖ εὗρηκε ἀντιπάλους τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορες, τὸν Θεόδωρο Λάσκαρη τῆς Νικαίας καὶ τὸν Ἀλέξιο Κομνηνὸ τῆς Τραπεζούντας, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μιλήσωμε στὰ ἀκόλουθα μαθήματα.

2. Ὁ Βονιφάτιος κατέκτησε τὴν Μακεδονία, τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. Στὴν Ἀττικὴ καὶ Βοιωτία ἱδρυσε ἓνα μικρὸ κρατίδιο, ποῦ ὀνομάσθηκε Δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν.

Στὴν Πελοπόννησο ἔστειλε δύο ἰππότες, τὸν Σαμπλίτη καὶ τὸν Βιλλαρδουίνο, μὲ ὀλίγες δυνάμεις. Αὐτοὶ ἐκυρίευσαν ὅλη τὴν χώρα καὶ ἱδρυσαν ἐκεῖ τὸ Πριγκιπάτο τῆς Ἀχαΐας ἢ Πριγκιπάτο τοῦ Μορέως μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀνδραβίδα. Πρῶτος πρίγκιπας ἐγένεν ὁ Σαμπλίτης καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ οἱ ἀπόγονοί του.

3. Οἱ Βενετοὶ ἐκυρίευσαν τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης στὴν Πελοπόννησο, τὴν Χαλκίδα, τὴν Κρήτη καὶ πολλὲς πόλεις παράλιες καὶ πολλὰ νησιά.

Ἄλλοι, τέλος, Φράγκοι ἐκυρίευσαν διάφορα ἄλλα νησιά, πόλεις καὶ χῶρες, ὅπου ἱδρυσαν μικρότερα κρατίδια.

Κάθε ἡγεμόνας ἐμοίρασε πάλι τὴν χώρα του στοὺς εὐγενεῖς του ἰππότες. Ἔτσι καθένας εὐγενῆς εἶχε τὸ μερίδιό του ὡς ἰδικόν του κτῆμα. Τὸ μερίδιο αὐτὸ ἐλεγόταν *φέουδο* καὶ ὁ κύριός του *φεουδάρχης*. Οἱ φεουδάρχες κατοικοῦσαν σὲ ὑψηλοὺς ὀχυροὺς πύργους καὶ εἶχαν διαφόρους βαθμούς, ἀναλόγως μὲ τὸ ἀξίωμά τους καὶ τὴν δύναμή τους. Ὀνομάζονταν δοῦκες, μαρκήσιοι, κόμητες, βαρῶνοι καὶ ἰππότες. Ὅλοι ὁμως οἱ Φεουδάρχες ὑπάκουαν στὸν ἡγεμόνα τους. Κατώτερη τάξη ἦταν οἱ ἀγρότες καὶ οἱ δουλοπάροικοι. Αὐτὸ τὸ σύστημα ἐπικρατοῦσε στὴν Εὐρώπη καὶ αὐτὸ ἐπεχείρησαν νὰ ἐφαρμόσουν καὶ στὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, τὴν ὁποία κατέκτησαν.

Ὅσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἐπροσπάθησαν οἱ Φράγκοι εἶτε μὲ καλὸν τρόπο, εἶτε διὰ τῆς βίας νὰ ἀποκτήσουν τὴν συμπάθεια τῶν ὑποδούλων

Ἑλλήνων, δὲν τὸ κατόρθωσαν. Πάντοτε οἱ Ἕλληνες τοὺς ἔθεωροῦσαν ὡς ξένους κατακτητές. Ποτὲ δὲν ἀγάπησαν οὔτε αὐτούς, οὔτε τὴν γλώσσα τους, οὔτε τὰ ἔθιμά τους, οὔτε τὴν καθολικὴ τους θρησκεία.

Τὰ νέα Ἑλληνικὰ κράτη

Οἱ σταυροφόροι διέπραξαν μία μεγάλη ἀπρονοησία, γιατί ἐχωρίσθηκαν καὶ κάθε ἡγεμόνας ἐπῆρε τὸν στρατὸ του καὶ ἐπῆγε στὴν ἡγεμονία του. Τοιοῦτοτρόπως κανεῖς τους δὲν εἶχε πλέον ἰσχυρὴ δύναμη. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο δὲν κατόρθωσαν νὰ ὑποτάξουν, ὅπως ὑπελόγιζαν, ὄλες τις ἑλληνικὲς χῶρες.

Μερτικὲς δηλαδὴ ἐπαρχίες τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορίας δὲν ἀνεγνώρισαν τοὺς Φράγκους ὡς κυρίου, ἀλλὰ ἔμειναν ἐλεύθερες καὶ ἀπετέλεσαν ἀνεξάρτητα ἑλληνικὰ κράτη.

Βεβαίως οἱ Φράγκοι ἐπροσπάθησαν νὰ ὑποτάξουν τὰ κράτη αὐτά, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν. Γιατί οἱ Ἕλληνες κυβερνήτες τῶν προέβησαν ἰσχυρότατη ἀντίσταση καὶ ὄχι μόνον ἐνίκησαν καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς Φράγκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπῆραν πολλὰς χῶρες, πόλεις καὶ φρούρια.

Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἀνεξάρτητα ἑλληνικὰ κράτη ἦταν τρία, τὰ ἐξῆς: α) τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου, β) Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας καὶ γ) Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

Τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου

Ὁ στρατηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους Μιχαὴλ Ἄγγελος, μόλις ἔπεσε ἡ Κωνσταντινούπολη στὰ χέρια τῶν Φράγκων, ἦλθε στὴν Ἡπειρο μαζί μὲ πολλοὺς ἄλλους πατριῶτες καὶ ἐκεῖ ἐγένετο ἀνεξάρτητος ἡγεμόνας. Γύρω του συγκεντρώθηκαν τότε οἱ Ἡπειρώτες, οἱ Ἀκαρνάνες, οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Θεσσαλοὶ. Τοιοῦτοτρόπως ὀργάνωσε ἀξιόλογον στρατὸ καὶ ἱδρυσεν ἀρκετὰ ἰσχυρὸ κράτος, τὸ ὁποῖο περιελάμβανε ὄλες τις χῶρες ἀπὸ τὸ Δυρράχιο ἕως τὴν Ναύπακτο καὶ τὴν Πίνδο.

Τὸ κράτος αὐτὸ ὀνομάσθηκε Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου καὶ οἱ ἡγεμόνες του ἐλέγονταν Δεσπότες. Πρωτεύουσά του εἶχε πρῶτα τὴν Ἄρτα καὶ ἔπειτα τὰ Ἰωάννινα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Ἄγγελου, ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος, ἐμεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ Δεσποτάτο. Ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλία, τὴν

Μακεδονία και την Δυτική Θράκη και κατέλυσε τὸ Φραγκικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης. Μετέφερε μάλιστα και τὴν πρωτεύουσά του στὴν Θεσσαλονίκη και ἀνακηρύχθηκε αὐτοκράτορας.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ βασιλεία του δὲν ἐκράτησε πολὺ. Γιατὶ μετὰ ἀπὸ ὀκτὼ ἔτη ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐνίκηθηκε και αἰχμαλωτίσθηκε.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀτυχία αὐτῆ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ κράτος του τὸ ἐπῆραν οἱ Βούλγαροι. Τὴν Μακεδονία και τὴν Θεσσαλονίκη τὴν κατέλαβε ὁ αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας, ὁ Ἰωάννης Βατάτσης.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου περιορίσθηκε στὰ ὄρια ποὺ εἶχεν, ὅταν πρωτοϊδρύθηκε και κατόρθωσε νὰ διατηρηθῆ ἕως τὸ ἔτος 1318 μ. Χ.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας

Τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας τὴν ἴδρυσεν ὁ Πρίγκιπας, Ἀλέξιος Κομνηνός, ὅταν οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ νέα αὐτῆ αὐτοκρατορία εἶχε πρωτεύουσα τὴν Τραπεζούντα και περιελάμβανε τὰ νότια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο Κομνηνὸ συγκεντρώθηκαν πολλοὶ πατριῶτες Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν βαθιὰ στὴν ψυχὴ τους τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν ἐλευθερία και τὸν πόθο νὰ ἴδουν και πάλι τὴν πατρίδα τους μεγάλη και ἐλεύθερη.

Ἡ Τραπεζούντα ἔγινε μὲ τοὺς Κομνηνοὺς πλουσία και ὠραία πόλη. Εἶχε θαυμάσιους ναοὺς, ἐξοχα παλάτια, περίφημα σχολεῖα και σοφοὺς διδασκάλους. Οἱ Κομνηνοὶ ὑποστήριξαν στὸ κράτος των τὴν γεωργία, τὸ ἐμπόριο, τὶς τέχνες, τὶς ἐπιστῆμες και ἐφρόντισαν νὰ ἀναπτύξουν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας διατηρήθηκε 250 περίπου χρόνια, ὥσπου ὑποτάχθηκε στοὺς Τούρκους το 1461 μ. Χ.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας

Τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἴδρυσεν, ὅπως εἶδαμε, ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης, τὸ 1204 μ. Χ. Ἀφοῦ εἶδε ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Θεόδωρος, ἐπῆρε τὸν πατριάρχη, τοὺς ἀνωτέρους κληρικοὺς και

τούς ἄρχοντες, τὸν στρατὸ καὶ ἓνα πλῆθος πατριωτῶν, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ ὑποκύβουν στοὺς Φράγκους καὶ ἦλθε στὴν Νίκαια.

Ἐκεῖ στὴν Νίκαια μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς νέας αὐτοκρατορίας του. Οἰκονόμησε τὸν στρατὸ του, ἐπολέμησε τὸν Λατῖνο αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουῖνο καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ προχωρήσῃ στὴν Μ. Ἀσία. Κατόπιν ἐστράφηκε πρὸς τοὺς Σελτζούκους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε σὲ πολλὰ μάχες καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐστερέωσε πλέον ὀριστικὰ τὴν δύναμη τῆς αὐτοκρατορίας του.

Τὸ λαμπρὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου ἀνέλαβε νὰ τὸ συνεχίσῃ ὁ γαμβρὸς του Ἰωάννης Βατάτσης. Ὁ Βατάτσης ἦταν στρατηγὸς ἰκανότατος καὶ ἐμεγάλωσε τὴν αὐτοκρατορία ἀκόμη περισσότερο. Ἐκυρίευσε τὴν Λέσβο, τὴν Χίο, τὴν Σάμο, τὴν χερσόνησο τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἔπειτα τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Θεσσαλονίκη. Τέλος κατέλαβε τὴν Θράκη καὶ περιόρισε τὸ κράτος τοῦ Βαλδουῖνου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὰ γύρω μέρη.

Τὸ ὄνειρο τοῦ γενναίου Βατάτσης ἦταν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβε νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ. Ἐδωσε ὅμως τὴν ἐλπίδα στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας θὰ ἐξεδίωκαν τοὺς Φράγκους κατακτητὲς ἀπὸ τὴν βασιλείδα τῶν πόλεων καὶ μάλιστα πολὺ σύντομα.

Ἡ ἀνάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1261 μ.Χ.)

Τὶς ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ἦλθε νὰ τις πραγματοποιήσῃ σὲ λίγον καιρὸ ὁ φιλόδοξος καὶ γενναῖος αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

Μόλις ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν ὁ Μ. Παλαιολόγος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του στὴν Κωνσταντινούπολη. Καὶ πρῶτον ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς Φράγκους ὅλα τὰ γύρω μέρη καὶ τοὺς περιόρισε μόνον στὴν πρωτεύουσα.

Οἱ Φράγκοι τότε ἄρχισαν νὰ στενοχωροῦνται πολὺ. Ὁ αὐτοκράτορας Βαλδουῖνος Β' ἔφθασε σὲ μεγάλη οἰκονομικὴ δυσχέρεια καὶ κανεὶς δὲν ὑπῆρχε γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Τότε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἔστειλε τὸν ἀξιοστρατηγὸν τοῦ Ἀλέξιου Στρατηγόπουλο μὲ 800 ἵππους στὴν Θράκη, γιὰ νὰ παρακολουθῇ τί κάμνουν οἱ Φράγκοι στὴν πόλιν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Βουλγάρους, ἐὰν τυχὸν ἐπιχειροῦσαν νὰ τὴν καταλάβουν.

Ὅταν ἔφθασε στὴν Θράκη ὁ Στρατηγόπουλος ἀμέσως ἔτρεξαν καὶ κατατάχθησαν στὸν στρατὸ του πολλοὶ Θράκες καὶ κάτοικοι τῆς Κων-

σταντινουπόλεως. Αὐτοὶ τὸν ἐπληροφόρησαν, ὅτι ἡ πόλη εἶναι ἀφύλακτη, γιατί ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ἔκαμεν ἐκστρατεία σὲ κάποιο γειτονικὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου. Γιὰ τοῦτο παρακινούσαν τὸν Στρατηγόπουλο νὰ ὀρμήσῃ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀφύλακτη πόλη.

Πραγματικά, μιὰ νύκτα σκοτεινὴ εἰσῆλθαν ἀπὸ μία ὑπόγεια εἴσοδο 50 στρατιῶτες στὴν πόλη καὶ ἀνοιξαν τὶς πύλες τοῦ φρουρίου. Ἀμέσως ὁ εὐτυχὴς στρατηγὸς ὄρμησε μὲ τὸν στρατὸ του καὶ ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολη, χωρὶς σχεδὸν νὰ συναντήσῃ ἀντίσταση. Ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας ὑποδέχθηκε τοὺς νικητὲς μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸ ἀνακράζοντας « *Νίκη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ!* »

Τότε ὁ Φράγκος αὐτοκράτορας Βαλδουῖνος, ὁ Βενετὸς πατριάρχης καὶ ἄλλοι ξένοι ἄρχοντες, μόλις ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν καὶ νὰ σωθοῦν. Σὲ λίγο ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸν Βόσπορο ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων, ἀλλὰ ἦταν πλέον ἀργά. Γιὰ τοῦτο ἀναγκάσθηκαν νὰ φύγουν καὶ αὐτοὶ στὴν Δύση.

Ὁ Στρατηγόπουλος χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ ἔστειλε ἀγγελιοφόρο στὴν Μ. Ἀσία νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ. Ὅταν ἔμαθε ὁ Μιχαήλ τὴν τόσον εὐχάριστη ἀγγελία, ἔσπευσε μαζὶ μὲ τὸν πατριάρχη, τοὺς ἀνωτέρους ἄρχοντες καὶ τὸν στρατὸ του στὴν Κωνσταντινούπολη. Εἰσῆλθε μὲ μεγαλοπρεπῆ πομπὴ στὴν πόλη καὶ ἐπῆγε κατ' εὐθείαν στὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου ὁ πατριάρχης τὸν ἐστεφάνωσε αὐτοκράτορα (1261 μ.Χ.).

Τοιοῦτοτρόπως ἔπειτα ἀπὸ 57 χρόνια καταλύθηκε ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως γιὰ νὰ συνεχισθῇ καὶ πάλι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἀρχίζει μία νέα περίοδος καὶ στὸν θρόνον ἀνεβαίνουν αὐτοκράτορες ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων, γιὰ τοῦτο καὶ ἡ περίοδος αὐτὴ λέγεται « περίοδος τῶν Παλαιολόγων ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Ὁ Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος

Μετὰ τὴν ἐκδίωξη τῶν Φράγκων καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλοι ἐπίστεψαν ὅτι τὰ διάφορα ἑλληνικὰ κρατίδια θὰ ἐνώνονταν καὶ ὅτι θὰ ἐξαναζοῦσε ἡ παλαιὰ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μὲ ὅλη τὴ δόξα καὶ τὴ δύναμή της. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε ὁ αὐτοκράτορας τῆς Τραπεζούντας οὔτε ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου θέλησαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν νέα αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡστόσο ὁ αὐτοκράτορας Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐπροσπάθησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα, δηλαδὴ νὰ ἐνώσῃ ὅλες τὶς ἑλληνικὰς χῶρας καὶ ἔκαμε πολλοὺς ἐπιτυχεῖς πολέμους. Ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἀφῆρσε πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἐπῆρε ἓνα μέρος τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου ἐπῆρε τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀπὸ τὸν Φράγκο πρίγκιπα τοῦ Μορέως τὴν Μάνη καὶ τὰ κάστρα τοῦ Μυστρά καὶ τῆς Μομφρασίας (1262 μ. Χ.).

Ὡστόσο ὅμως καὶ ἂν ἐπροσπάθησε ὁ δραστήριος αὐτὸς αὐτοκράτορας νὰ ἀναπτέρωσῃ τὶς ἐθνικὰς ἐλπίδες καὶ νὰ δημιουργήσῃ μία ἰσχυρὴ αὐτοκρατορία, δὲν τὸ κατόρθωσε. Γιατὶ συνάντησε σοβαρὰ ἐμπόδια καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ.

Ἐσωτερικὰ ἐμπόδια ἦταν τὰ ἐξῆς: Πρῶτα - πρῶτα, τὸ δημόσιον ταμεῖο τῆς νεοσύστατης αὐτοκρατορίας δὲν εἶχε ἀρκετὰ χρήματα. Ἐπειτα

ὁ στρατός της τότε ἦταν μισθοφορικός. Καὶ ὅταν οἱ μισθοφόροι στρατιῶτες δὲν ἐπληρώνονταν, ἔκαναν παρεκτροπές καὶ δὲν ὑπάκουαν στὶς διαταγές τῶν στρατηγῶν τους. Τέλος ὁ αὐτοκρατορικός στόλος, πού ἄλλοτε ἦταν κυρίαρχος τῶν θαλασσῶν, δὲν εἶχε παρὰ μόνον ὀλίγα πλοῖα.

Ἐξωτερικὰ ἐμπόδια ἦταν δύο νέοι ἐχθροί: α) Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μιλήσωμε στὰ ἐπόμενα κεφάλαια καὶ β) ὁ Φράγκος βασιλιάς τῶν δύο Σικελιῶν Κάρολος ὁ Ἄνδεγαυικός.

1099 Ὁ Κάρολος αὐτὸς ὁ Ἄνδεγαυικός εἶχε ἀγοράσει ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὸν φυγάδα λατίνου αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουῖνον Β' τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου καὶ ἐσχέδιαζε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ ἐπανασυστήσῃ τὴν Φραγκικὴ αὐτοκρατορία. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ μάλιστα τὰ σχέδιά του, ἐκυρίευσε τὴν Κέρκυρα καὶ ἀποβίβασε στὴν Ἠπειρο ἰσχυρὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις.

1100 Ὁ κίνδυνος πού διέτρεχε ἡ νέα αὐτοκρατορία ἦταν μεγάλος. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Μιχαὴλ κατόρθωσε νὰ νικήσῃ τὰ φραγκικὰ στρατεύματα στὴν Ἠπειρο. Ἐνῶ συγχρόνως ἐνήργησε ἐπιτηδεῖως καὶ ἐξεσήκωσε μεγάλη ἐπανάσταση στὴ Σικελία ἐναντίον τοῦ Καρόλου. Ἡ ἐπανάσταση ἐπέτυχε καὶ ὁ Κάρολος ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ βασίλειό του.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος ἔσωσε τὴν αὐτοκρατορία του. Τὸ ἐπόμενο ὄμως ἔτος (1282 μ. Χ.) ἐπέθανε.

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι

1100 Εἶπαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου παρουσιάστηκε στὰ ἀνατολικά σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας ἕνας νέος ἐπικίνδυνος ἐχθρός, οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. Οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰ ἀνατολικά τῆς Κασπίας, ὅπως 200 περίπου χρόνια πρὶν οἱ συγγενεῖς τους, οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι.

Ἐνας ἀρχηγὸς αὐτῶν τῶν Τοῦρκων, πού ὀνομαζόταν Ἐρτογρούλ, ἤλθε μὲ 400 οἰκογένειες στὴν Μ. Ἀσία καὶ ἀνέλαβε στρατιωτικὴ ὑπηρεσία στὸν Σελτζοῦκο σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου. Ἀργότερα ὁ σουλτάνος θέλοντας νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ γιὰ τὶς ὑπηρεσίες των, τοὺς ἐχάρισε μίαν περιοχὴ στὰ δυτικὰ σύνορα τοῦ κράτους του, κοντὰ στὴν Προύσα.

Ὁ γιὸς τοῦ Ἐρτογρούλ, ὁ Ὀθωμάν, ἴδρυσε ἐκεῖ ἕνα μικρὸ κράτος, πού σιγά-σιγά τὸ ἐμεγάλωσε, ἐκυρίευσε τὴν Προύσα καὶ τὴν ἔκαμε

πρωτεύουσά του. Από αυτόν το κράτος ονομάστηκε *ὀθωμανικό* και οι Τούρκοι του *ὀθωμανοί*. Στο μεταξύ οι ὀθωμανοί αυτοί ἔγιναν ὀπαδοὶ τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ και μάλιστα περισσότερο φανατικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβες. Ὁ διάδοχος τοῦ ὀθωμάν, ὁ Ὀρχάν, ὀργάνωσε ἀκόμη καλύτερα τὸ νεαρὸ τουρκικὸ κράτος. Ἔκαμε λαμπρὸ πεζικὸ και ἰσχυρὸ ἰππικὸ ὀπλισμένον μὲ μικρὲς σπάθες. Αὐτὸς ὁ Ὀρχάν ἦταν [ἐκεῖνος, ποὺ ἴδρυσσε και τὰ περιβόητα τάγματα τῶν *γενιτσάρων*].

Γιὰ τὰ τάγματα αὐτὰ ἔστρατολογοῦσαν οἱ Τούρκοι τὰ πλέον ρωμα-
λέα ἑλληνόπουλα ἀπὸ τίς χώρες ποὺ κατακτοῦσαν. Τὰ μικρὰ αὐτὰ παιδιὰ
τὰ ἔπαιρναν μὲ τὴ βία ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας τους και τὰ ἔκλει-
ναν σὲ στρατόπεδα. Ἐκεῖ τὰ ἀνέτρεφαν μὲ στρατιωτικὴ πειθαρχία. ΠΕΤ
ΤΕ Ἡ βιαία αὐτὴ στρατολογία ὀνομάστηκε «*παιδομάζωμα*». Οἱ μικροὶ
γενίτσαροι ἔμεγάλωναν χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε γονεῖς, οὔτε οἰκογέ-
νεια οὔτε πατρίδα. Σπίτι| τους εἶχαν τὸ στρατόπεδο, οἰκογένεια τὸ
τάγμα τους και πατέρα τὸν σουλτάνο. Ἔτσι ἔγίνονταν φανατισμένοι
στρατιῶτες τοῦ μωαμεθανισμοῦ και φοβεροὶ πολεμιστές.

Τὸ παιδομάζωμα ἐπροξενούσε φρίκη στοὺς Ἕλληνας, ὀπως τὸ μαρ-
τυρεῖ και τὸ δημοτικὸ τοῦτο τραγοῦδι: ΤΕ

ΚΑΤ Ἀνάθεμά σε, βασιλιά, και τρεῖς ἀνάθεμά σε,
μὲ τὸ κακὸ ὀπώκαμες, μὲ τὸ κακὸ ποὺ κάνεις.
Στέλνεις γιὰ παιδομάζωμα και κάνεις γενιτσάρους.
Κλαῖνε οἱ μανάδες τὰ παιδιὰ κι οἱ ἀδερφὲς τ' ἀδέρφια,
κλαίγω κι ἐγὼ και κἀίγομαι κι ὀσο νὰ ζῶ θὰ κλαίγω.
Πέρσι πῆρην τὸ γόνα μου, φέτο τὸν ἀδερφό μου. ΚΑΤ

ΟΑΒ Μὲ τὰ τρομερὰ αὐτὰ τάγματα και μὲ τὸν πειθαρχημένον και καλά
γυμνασμένον στρατό τους οἱ Τούρκοι σουλτάνοι ἐξάπλωναν συνεχῶς τίς
κατακτήσεις τους. Σὲ διάστημα 30 περίπου ἔτων κατέλαβαν ὀλη τὴν
Μ. Ἀσία και τὸ ἔτος 1350 μ. Χ. εἶχαν τὸ μεγαλύτερο κράτος, ἀπὸ ὀσα
ἰδρῦθησαν στὰ ἐδάφη τῆς παλαιᾶς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ Τούρκοι περνοῦν στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο

Οἱ ὀθωμανοί, ἀφοῦ ἐκυρίεψαν τὴν Μ. Ἀσία, ἐσκέφθησαν ἔπειτα
νὰ κατακτήσουν και τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Ἡ εὐκαιρία δὲν ἐβράδυνε νὰ δοθῇ. Ὄταν βασίλευε ὁ αὐτοκράτορας

Ἰωάννης Ε΄ ὁ Παλαιολόγος (1341 - 1391 μ. Χ.) ἔγιναν στὸ Βυζαντινὸ κράτος ἐσωτερικὲς ταραχὲς, οἱ ὁποῖες ἐκράτησαν ἀρκετὰ χρόνια. Τότε οἱ Τούρκοι βλέποντας τὴν ἀδυναμία τοῦ αὐτοκράτορα ἐπέρασαν τὸν Ἑλλήσποντο καὶ ἐκυρίεψαν τὴν Καλλιόπολη. Ὀλίγα χρόνια ἀργότερα ὁ σουλτάνος Μουράτ Α΄ κατέλαβε τὴν Ἀνδριανούπολη καὶ μετέφερε ἐκεῖ τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους του.

Ὁ Ἰωάννης Ε΄ ὁ Παλαιολόγος βλέπει τὸν κίνδυνο ποὺ πλησιάζει καὶ ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθεια τῆς Εὐρώπης. Πηγαίνει ὁ ἴδιος στὸν πάπα καὶ στοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσεως καὶ τοὺς ζητεῖ νὰ κάμουν νέα σταυροφορία, γιὰ νὰ σώσουν τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸν μωαμεθανισμό. Ἀπὸ παντοῦ τοῦ δίνουν ὑποσχέσεις, ἀλλὰ πραγματικὴ βοήθεια κανεὶς δὲν στέλνει. Ἀπέλιπσιμὸς τότε ἐπιστρέφει στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ταπεινωμένος ἀναγκάζεται νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ συνθήκη αὐτὴ ὁ Μουράτ ἐστράφηκε πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Πουθενὰ κανέναν σοβαρὸν ἀντίπαλο δὲν συνάντησε, γιὰτὶ οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ δὲν ἦταν ἐνωμένοι. Ὁ καθένας ἐπολεμοῦσε τὸν κατακτητὴ στηριζόμενος μόνον στὶς δικῆς τοῦ δυνάμεις.

Τέλος, οἱ Σέρβοι, οἱ Βόσνιοι, οἱ Κροάτες, οἱ Πολωνοί, οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἔκαναν συμμαχία καὶ ὅλοι μαζί συγκεντρώθηκαν στὸ Κοσσυφοπέδιο τῆς Σερβίας ἀποφασισμένοι νὰ χτυπήσουν τὸν Ὀθωμανὸ κατακτητὴ. Ἀλλὰ ὁ γενναῖος Μουράτ ἐπετέθηκε ἐναντίον τους ὡς θύελλα καὶ κατόρθωσε νὰ τοὺς συντρίψῃ (1389 μ. Χ.). Στὴν πειρατώδη αὐτὴ μάχη ἐφονεύθηκε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μουράτ ἀπὸ ἓναν Σέρβο τραυματία καὶ τὸν διαδέχθηκε νέος σουλτάνος, ὁ Βαγιαζήτ.

Ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτ καὶ ὁ Μογγόλος Ταμερλάνος

Ὁ νέος σουλτάνος τῶν Τούρκων Βαγιαζήτ εἶναι ἀνδρεῖος καὶ σκληρός. Ὅρμᾶ παντοῦ μὲ κεραυνοβόλο ταχύτητα καὶ κατασυντρίβει τοὺς ἐχθροὺς του. Γιὰ τοῦτο καὶ ἐπονομάστηκε «*κεραυνός*».

Εἶναι ὁ κύριος ἐνὸς μεγάλου κράτους, ποὺ ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ τὸν Δούναβη ἕως τὰ βᾶθη τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀντιθέτως ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε περιορισθῆ σὲ πολὺ μικρὸ μέρος τῆς Θράκης γύρω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Γιὰτὶ ὅλες σχεδὸν τὶς ἄλλες χῶρες τὶς εἶχαν κυριεύσει οἱ Τούρκοι.

Ὁ ἰσχυρὸς καὶ φιλόδοξος Βαγιαζήτ ἔβλεπε, ὅτι ἔφθασε πλέον ἢ κατάλληλη στιγμή νὰ ὀρμήσῃ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸ τοῦ ἄρχισε νὰ συγκεντρώνῃ μεγάλες δυνάμεις ἀπὸ ξηρά. Τιοιουτοτρόπως ἡ βασιλεύουσα εὐρέθηκε σὲ κατάστασι πολιορκίας. Εὐτυχῶς μόνον ποὺ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν τότε ἀρκετὸν στόλο. Οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν ἥρωικό τους αὐτοκράτορα Μανουήλ Β' προετοιμάζουν τὴν ἄμυνά τους καὶ συγχρόνως ζητοῦν τὴν βοήθεια τῆς Δύσεως.

Στὸ μεταξὺ ἐπληροφορήθηκε ὁ Βαγιαζήτ, ὅτι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη σταυροφόροι γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνες. Ἀμέσως λύει τὴν πολιορκία καὶ σπεύδει νὰ συναντήσῃ τοὺς σταυροφόρους, τοὺς ὁποίους καὶ κατενίκησε πλησίον τῆς Νικοπόλεως τῆς Βουλγαρίας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τοῦ αὐτῆ ἐπανερχεται καὶ πολιορκεῖ τὴν Κωνσταντινούπολη. Συγχρόνως ἔστειλε στρατεύματα καὶ στὴν Ἑλλάδα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν τρομερὲς καταστροφές.

Τώρα πλέον ὅλος ὁ κόσμος ἐπίστεψε, ὅτι ἔφθασε ἡ τελευταία ὥρα τῆς πρωτεύουσας. Γιατί δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἱκανὸς νὰ νικήσῃ τὸν Τούρκο σουλτάνο καὶ νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορία. Ἀλλὰ στὴν κρίσιμη ἐκείνη στιγμή παρουσιάζεται ὁ περιβόητος Μογγόλος κατακτητὴς Ταμερλάνος.

Ὁ Ταμερλάνος ἐπὶ κεφαλῆς ἄγριων μογγολικῶν σιφῶν ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς Ἀσίας καὶ εἰσῆλθε στὶς τουρκικὰς χῶρας τῆς Μ. Ἀσίας μὲ 800 χιλιάδες βαρβάρους, σκορπίζοντας παντοῦ τὸν θάνατο, τὴν καταστροφή καὶ τὴν ἐρήμωση.

Μόλις τὸ ἔμαθε ὁ Βαγιαζήτ, λύει τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τρέχει στὴν Μ. Ἀσία. Στὴν Ἄγκυρα συναντήθηκαν οἱ δύο βάρβαροι ἡγεμόνες καὶ ἐπολέμησαν μὲ πραγματικὴ μανία. Τέλος ὁ τρομερὸς Μογγόλος κατακτητὴς ἐνίκησε καὶ αἰχμαλώτισε τὸν Βαγιαζήτ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ νίκη τοῦ ὁ Ταμερλάνος ἐξεχύθηκε μὲ τὰ ἄγρια σίφη τοῦ στὴν Μ. Ἀσία καταστρέφοντας καὶ ἐρημώνοντας τὸ πᾶν. Εὐτυχῶς ποὺ δὲν ἔμεινε παρὰ μόνον ἓνα ἔτος ἐκεῖ. Κατόπιν ἐπέστρεψε στὸ κράτος τοῦ. Ἀλλὰ ἄφησε πίσω τοῦ τέτοια ἐρείπια, ποὺ ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ ἄνθρωποι μὲ τρόμο ἔφερναν στὴν μνήμη τους τὶς ἀφάνταστες ἐκεῖνες καταστροφές.

Ἡ μάχη τῆς Ἄγκυρας ἐγίνε τὸ 1402 μ. Χ. καὶ εἶχε διπλὸ ἀποτέλεσμα : α) Ἐσυνέτριψε τὴν δύναμι τῶν Τούρκων καὶ ἐσταμάτησε τὶς κατακτήσεις των. β) Ἐσῶσε τὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ τῆς ἐχάρισε ἄλλα 50 περίπου χρόνια ζωῆς ἀκόμη.

Τὸ Δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου (1348 - 1460 μ.Χ.)

Εἶπαμε προηγουμένως, ὅτι ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος ἀφῆρεσε ἀπὸ τοὺς Φράγκους πρίγκιπες τοῦ Μορέως τὰ κάστρα τῆς Μάνης, Μονεμβασίας καὶ τοῦ Μυστρά μετὰ τὴν περιοχὴ τους (1262 μ.Χ.).

Ἀργότερα (1458) στὰ μέρη αὐτά, οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱδρυσαν ἕνα μικρὸ ἑλληνικὸ κράτος μετὰ πραιτεύουσα τὸν Μυστρά, ποῦ τὸ ὄνομασαν Δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου. Τοὺς ἡγεμόνες τοῦ Δεσποτάτου τοὺς διορίζαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἦταν πρίγκιπες ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων.

Οἱ Δεσπότες τῆς Πελοποννήσου ἐξάπλωσαν σιγά - σιγά τὰ ὄρια τοῦ μικροῦ κράτους τῶν, ἐπολέμησαν τοὺς Φράγκους πρίγκιπες τοῦ Μορέως, ὥσπου τέλος τοὺς ἐξεδίωξαν καὶ ἔγιναν αὐτοὶ κύριοι ὀλόκληρης τῆς Πελοποννήσου. Ἦταν ἡγεμόνες ἱκανοὶ καὶ δραστήριοι καὶ κατόρθωσαν σὲ διάστημα ἑνὸς περίπου αἰῶνα νὰ ἀναδείξουν τὸ δεσποτάτο τους καὶ νὰ τὸ κάμουν κράτος μετὰ ζωῆ καὶ πρόοδο ζηλευτῆ.

Ἐκεῖ οἱ Παλαιολόγοι ἐνθαρρύνουν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ δημιουργεῖται μία νέα ζεστὴ γωνιά, ὅπου τὸ ἀθάνατο ἑλληνικὸ καὶ χριστιανικὸ πνεῦμα δίδει μία νέα ὠραία λάμψη. Στὸν Μυστρά συγκεντρώνονται τότε πολλοὶ σοφοί, λόγιοι καὶ καλλιτέχνες. Κτίζονται κάστρα, ναοὶ θαυμάσιοι καὶ ἐξοχα παλάτια. Παρατηροῦμε ἐπίσης ἐκεῖ μία ἀληθινὴ ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὰ εἰρήσια ποῦ σώζονται μέχρι σήμερα στὸν Μυστρά μαρτυροῦν γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὸν πολιτισμὸ, ποῦ ἤκμασε στὸ Δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Ἰωάννης Η' ὁ Παλαιολόγος (1425-1448 μ.Χ.)

Ἡ συντριβὴ τῶν Τούρκων στὴν Ἄγκυρα ἀπὸ τὸν Ταμερλάνο ἀνακούφισε προσωρινῶς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β', ὁ ὁποῖος ἀνέκτησε καὶ μερικὰ ἐδάφη ἀπὸ ὅσα εἶχαν κυριεύσει οἱ Τούρκοι.

Ἐπειτα ὁμοῦ ἀπὸ εἴκοσι περίπου χρόνια γίνεται σουλτάνος ὁ Μουράτ Β'. Μὲ τὸν νέο σουλτάνο τους οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ ἀναλαμβάνουν καὶ πάλιν. Ὁ Μουράτ ὀργάνωσε τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ τὸ ἐπανεφέρε στὴν πρώτη του δύναμη. Ἦταν ἡγεμόνας γενναῖος καὶ φιλόδοξος.

Μόλις εἶχε συμπληρώσει ἓνα ἔτος ἀφ' ὅτου ἐγίνε σουλτάνος καὶ ἀμέσως ὄρμησε ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε νὰ τὴν κυριεύσει, γιὰ τὴν συνάντησε τὴν ἥρωικὴ ἀντίσταση ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν.

Τέλος, μετὰ 42 ἡμερῶν πολιορκία, ἀναγκάστηκε νικημένος καὶ ντροπιασμένος νὰ φύγῃ. Αὐτὸ ὁμοῦ δὲν τὸν ἔκαμε νὰ ἀπελιπθῆ. Τὸ ἐπόμενο ἔτος ἐξεστράτευσεν στὴν

Ἀλβανία καὶ ἔστειλε ἄλλα στρατεύματά του πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὰ ὅποια ἔφθασαν ἕως τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν ἐλεηλάτησαν.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνην ἀνήλθε στὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἰωάννης Η' ὁ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος μὲ ἀληθινὴ θλίψη βλέπει ὅτι τὸ κράτος του ἔχει περιορισθῆ στὴν πρωτεύουσα καὶ τὰ γύρω προάστια καὶ ὅτι ὁ κίνδυνος ἦταν ἀναπόφευκτος. Ἀλλὰ πρὸς ποῖον νὰ στραφῆ; Δὲν ὑπάρχει καμία δύναμη στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο ἰκανὴ νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Γιὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ στραφῆ πρὸς τὴν Δύση. Ὁ πάπας εἶχε τὴ δύναμη καὶ ἦταν σὲ θέση νὰ τὸν βοηθήσῃ. Αὐτὸς μόνον μπορούσε νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης νὰ στείλουν βοήθεια στὴν χριστιανικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ πάπας ὁμοῦ ζητᾷ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τί νὰ κάμῃ ὁ δυστυχῆς αὐτοκράτορας; Ἀποφασίζει νὰ δεχθῆ τὴν ἔνωση. Παίρνει λοιπὸν μαζί του τὸν πατριάρχη, πολλοὺς ἄρχιερεῖς καὶ ἄλλους μορφωμένους ἄνδρες καὶ πηγαίνει στὴν Φλωρεντία τῆς Ἰταλίας.

ἀγωνίζεται ἡρωϊκῶς ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τρεῖς φορές ἐπεχείρησε ὁ Μουράτ νὰ ὑποτάξῃ τὸν γενναῖο ἐλευθερωτὴ τῆς Ἀλβανίας, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχε. Οἱ λαμπροὶ ἀγῶνες τοῦ Σκενδέρμπεη ἐκίνησαν τὸν θαυμασμό καὶ τὴν ἐκτίμησιν ὄλων καὶ δικαίως ἐθεωρήθηκε ὡς ἥρωας.

Τρίτος ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τοῦ Μουράτ ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸν ὀλιγάριθμο ἀλλὰ ὀργανωμένον στρατὸ τοῦ ἐπέρασε τὸν ἰσθμὸν, ὑπέταξε τὸ Δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπροχώρησε νικηφόρος πρὸς τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. Φαίνεται ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Σκενδέρμπεη.

Ἄλλὰ ὁ σουλτάνος Μουράτ, βλέποντας τὸν κίνδυνον, ἔσπευσε νὰ προλάβῃ. Μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις ἐπετέθηκε ἐναντίον τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ τὸν ἀνάγκασε γὰ περιορισθῆ στὸ Δεσποτάτο του.

Ἐὰν καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἡρωϊκοὶ ἀντίπαλοι τῶν Τούρκων κατόρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν, ἔχοντας μαζί τους καὶ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἀσφαλῶς θὰ μπορούσαν νὰ κατανικήσουν τοὺς Ὀθωμανούς. Ἀλλὰ δὲν ἐνώθησαν. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐχάθηκε καὶ ἡ τελευταία ἐλπίδα σωτηρίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος (1453 μ.Χ.) καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄

Ὅταν ἐπέθανεν ὁ Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ μία γνώμη ἐζήτησε νὰ γίνῃ αὐτοκράτορας ὁ ἡρωϊκὸς Κωνσταντῖνος, ὁ Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν φλογερὸς πατριώτης, ἰκανότατος κυβερνήτης καὶ εὐσεβέστατος χριστιανός.

Πρόβλεπε βεβαίως τὴν καταστροφή, ἀλλὰ δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνέλθῃ στὸν θρόνον τῆς δοξασμένης πόλεως. Καὶ ἂν ἦταν πεπρωμένον νὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν Τούρκων ἢ Κωνσταντινούπολη, θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ πέσῃ μαζί της καὶ αὐτὸς ὡς ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστὴς της.

Μόλις λοιπὸν ἦλθε στὴν πρωτεύουσα (1449), ἔδωσε ὅλη του τὴν ψυχὴ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν σωτηρία. Ἀρχίζει νὰ κἀνῃ προμήθειες, ἐπισκευάζει τὰ τεῖχη καὶ ὅλα τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα. Ὀργανώνει τὸν ὀλίγον στρατὸ, ποῦ ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ 9.000 ἄνδρες καὶ ἐπιδιορθώνει τὰ αὐτοκρατορικὰ πολεμικὰ πλοῖα, ποῦ εὐρίσκονται στὸν Κεράτιο κόλπον. Πῶς ὅμως ἦταν δυνατόν νὰ σωθῇ ἢ πόλῃ μὲ αὐτὰς τὶς ἀσήμαντες δυνά-

μεις; Ἄλλὰ ὁ Κωνσταντῖνος ἔχει τὶς ἐλπίδες τοῦ στὸν Θεὸν καὶ δὲν ἀπελπίζεται. Ὡς αὐτοκράτορας τῆς ἐνδοξῆς πόλεως θὰ κάμῃ τὸ χρέος του.

Μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια ἐπέθανε ὁ Μουράτ (1451) καὶ ἔγινε σουλτάνος ὁ Μωάμεθ Β΄ σὲ ἡλικίαν 21 ἐτῶν. Ὁ νέος σουλτάνος εἶναι ὀρμητικὸς καὶ πολὺ φιλόδοξος. Νύκτα καὶ ἡμέρα σκέπτεται τὴν Κωνσταντινούπολη. Θέλει νὰ στήσῃ ἐκεῖ τὸν θρόνον του. Ἐτοιμάζεται λοιπὸν μὲ μεγάλη δραστηριότητα. Συγκεντρώνει στρατεύματα, ναυπηγεῖ πλοῖα, κατασκευάζει πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ στήνει κανόνια.

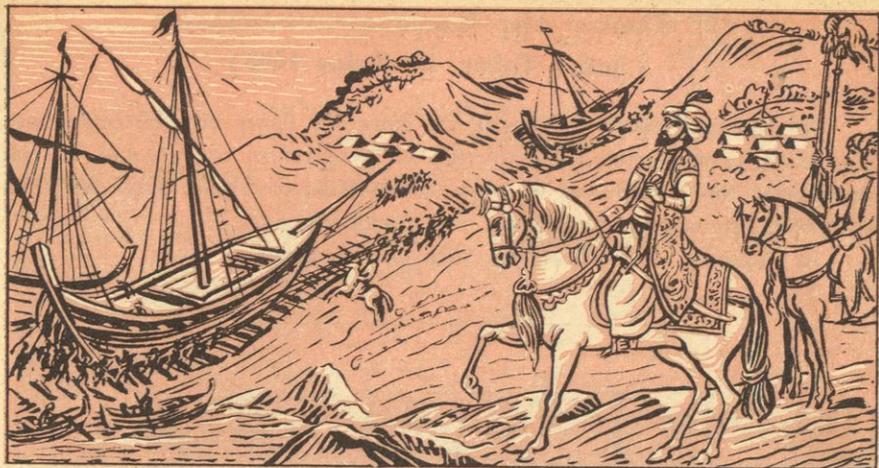
Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1453 ἔχει ἔτοιμες 160 χιλιάδες ἄνδρες καὶ 400 πολεμικὰ πλοῖα. Μὲ τὶς τεραστίες αὐτὰς δυνάμεις περικυκλώνει ὁ Μωάμεθ τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ ξηρὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα. Συγχρόνως στέλνει καὶ ἄλλον στρατὸ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Δεσπότες τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ δώσουν βοήθεια στὴν κινδυνεύουσα πόλη.

Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἡ ἐνδοξὴ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας δὲν φοβᾶται τὴν πολιορκία καὶ δὲν παραδίδει τὰ κλειδιά. Τὴν περιτριγυρίζουν διπλὰ τείχη, ποὺ ἔχουν ἐμπρὸς βαθιὰ τάφρο. Μόνον ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ λιμανιοῦ ἦταν τὰ τείχη ὀλίγο χαμηλότερα, ἀλλὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Κερατίου τὴν ἔφραζε βαριὰ σιδερένια ἀλυσίδα.

Ὁ Μωάμεθ διευθύνει μόνος του τὴν πολιορκία. Τρέχει παντοῦ ἔφιππος καὶ ἐνθαρρύνει τοὺς πολεμιστὰς του. Στὸ στρατόπεδόν του ἔχουν συγκεντρωθῆ πολλοὶ δερβίσηδες, οἱ ὁποῖοι φανατίζουν τὸν στρατὸ νὰ πολεμήσῃ μὲ λύσσα ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ὅπως ἔλεγαν τοὺς χριστιανούς.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὁ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἶναι ἀποφασισμένος νὰ μὴ παραδώσῃ τὴν πόλη. Τὰ φρούρια εἶναι μεγάλα καὶ ἰσχυρά. Παρατάσσει λοιπὸν τοὺς ὀλίγους στρατιώτες του στὰ πλέον ἐπικίνδυνα σημεῖα τῶν τειχῶν καὶ παντοῦ ἐπιβλέπει ὁ ἴδιος, δίδει θάρρος, πολε-

μὰ μὲ ἀνδρεία καὶ ἀποκρούει ὄλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν πολιορκητῶν.

Ὁ Μωάμεθ μὲ τὰ κανόνια τοῦ κτυπáει διαρκῶς τὰ τεῖχη. Πρῶτῃ φορὰ ἡ Κωνσταντινούπολη ἀκούει τόσα ἐχθρικά κανόνια νὰ ἀντηχοῦν καὶ νὰ κτυποῦν τὰ κάστρα τῆς. Οἱ πολιορκητικὲς μηχανές καὶ οἱ πολεμιστὲς ρίχνουν τόσους λίθους καὶ τόσα βέλη, ποὺ νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι βροχή. Σκάβουν οἱ ἐχθροὶ ὑπονόμους κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη, προσπαθοῦν συνεχῶς νὰ ἀνεβοῦν μὲ σκάλες ἢ δοκιμάζουν νὰ κόψουν τὴν ἄλυσίδα τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀλλὰ δὲν ἐπιτυγχάνουν στὸν σκοπὸν τοὺς. Οἱ πολιορκημένοι τοὺς ἀποκρούουν μὲ ἀπερίγραπτον ἥρωισμό.

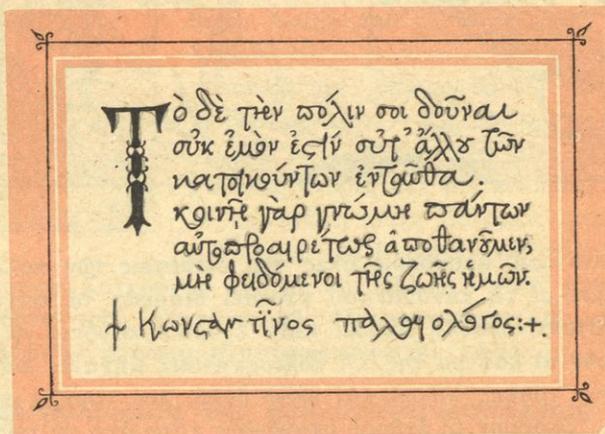
Οἱ ἡμέρες περνοῦν καὶ ὁ σουλτάνος ἀρχίζει νὰ ἀνησυχῇ. Τότε τοῦ ἔρχεται μία σατανικὴ ἰδέα. Ἀποφασίζει νὰ μεταφέρῃ διὰ ξηρᾶς πλοῖα μέσα στὸ λιμάνι, γιὰ νὰ κάμῃ τὴν πολιορκία περισσότερο στενὴ. Ἐστρωσε λοιπὸν δρόμο μὲ σανίδες ἀπὸ τὸν Βόσπορο ἕως τὸν Κεράτιο, τὶς ἄλειψε μὲ λιπαρὲς οὐσίες καὶ μέσα σὲ μιὰ νύκτα ἔσυρε 70 πλοῖα καὶ τὰ ἔφερε στὸ λιμάνι.

Ὅταν εἶδαν τὸ ἄλλο πρωὶ οἱ Ἕλληνες τὰ τουρκικὰ πλοῖα στὸν Κεράτιο κόλπο, ἔμειναν ἐκπληκτοί. Αὐτὸ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνο. Καὶ ὁμως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τῶν. Ἐλαβαν τὴν ἀπόφαση νὰ τὰ κάψουν μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ σχέδιο ἐπροδόθηκε καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὰ πυρπολήσουν.

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἡμέρα Τρίτη, 29 Μαΐου 1453)

Ὁ Μωάμεθ εἶδεν ὅτι ἔφερε σὲ δύσκολη θέση τὸν αὐτοκράτορα. Προτείνει λοιπὸν στὸν Κωνσταντῖνο νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο, νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πόλη καὶ νὰ φύγῃ στὴν Πελοπόννησο, ὅπου νὰ μένῃ στὸ ἐξῆς Δεσπότης ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος.

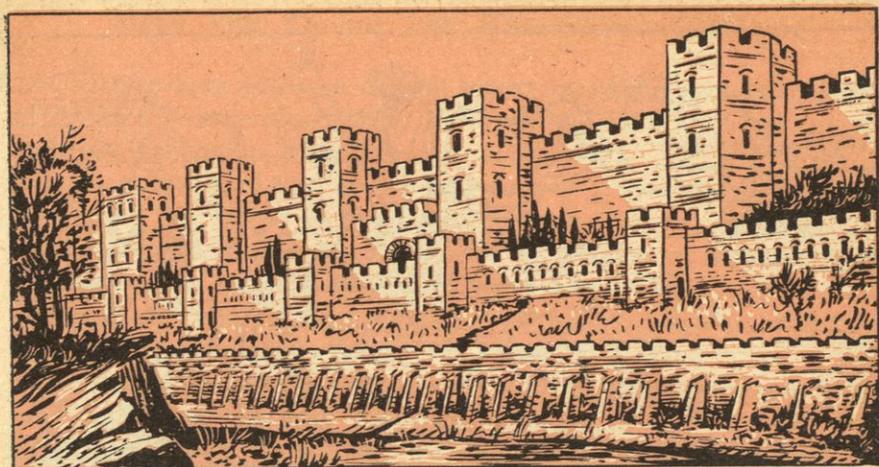
Ὁ ἥρωικὸς Κωνσταντῖνος τότε τοῦ ἀπάντησε :

« Νὰ σοῦ παραδώσω τὴν πόλιν δὲν εἶναι οὔτε εἰς τὴν ἐξουσίαν τὴν ἰδικήν μου οὔτε εἰς τὴν ἐξουσίαν κανενὸς ἄλλου ἀπὸ ὅσους κατοικοῦμεν ἐδῶ. Διότι ὅλοι μαζί εἴμεθα σύμφωνοι νὰ πολεμήσωμεν χωρὶς νὰ λυπηθῶμεν τὴν ζωὴν μας καὶ νὰ πέσωμεν εἰς τὴν μάχην ».

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑπερήφανη αὐτὴ ἀπάντησι τοῦ Κωνσταντίνου διέταξε ὁ Μωάμεθ νὰ ἐτοιμασθῇ γενικὴ ἔφοδος. Τὴν παραμονὴν στὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο ἀκούονται τύμπανα, σάλπιγγες, κραυγὲς χαρᾶς καὶ ἀλαλαγμοί. Ἀλλὰ γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅλα ἔσταμάτησαν καὶ οἱ κήρυκες ἄρχιαν νὰ διαλαλοῦν :

« Ὅποιος πέσῃ σ' αὐτὴν τὴν μάχην, θὰ φάγῃ καὶ θὰ πιῇ τὸ ἴδιο βράδυ μὲ τὸν προφήτην μας στὸν παράδεισο. Ὅποιος ζήσῃ, θὰ ἔχῃ στὴν διάθεσίν του τοὺς θησαυροὺς τῆς πλοῦσιας αὐτῆς πόλης. Τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύκτες ἢ πόλη δλόκληρη θὰ εἶναι ἰδική του ».

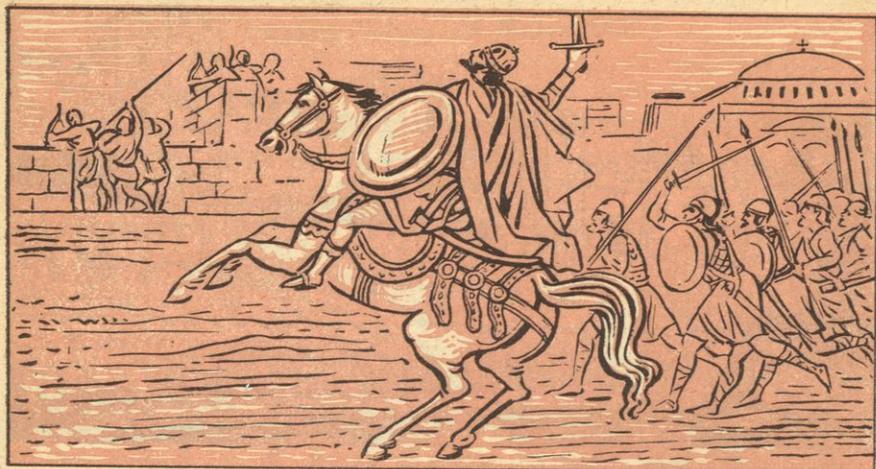

Ἐπειτα ἄρχισαν πάλιν τὰ τύμπανα καὶ οἱ ζητωκραυγές, ὥσπου ἦλθε ἡ νύκτα.

Ὁ Κωνσταντῖνος βεβαίως ἀντελήφθηκε τοὺς σκοποὺς τοῦ ἐχθροῦ. Ἄφησε τίς ἐπάλξεις καὶ ἐπῆγε στὴν Ἁγία Σοφία, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν τελευταία λειτουργία. Ὅταν ἐτελείωσε ἡ λειτουργία, ἐπροχώρησε ἐμπρὸς στὴν Ὠραία Πύλη, ἐγονάτισε καὶ προσευχήθηκε. Ἐπειτα ἐγύρισε, ἐζήτησε ἀπὸ τὸν λαὸ συγχώρηση καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγε στὸ παλάτι, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ ὅλοι οἱ ἄρχοντες. Ὁ Κωνσταντῖνος τοὺς ἐνεθάρρυνε καὶ τοὺς εἶπε νὰ ἀγωνισθοῦν γενναῖα γιὰ τὴν πίστη, γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ τὴν πόλη αὐτή, ποὺ ἦταν τὸ καταφύγιο τῶν χριστιανῶν, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ χαρὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἂν ἀκόμη ἦταν κανένας ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ πέτρα ἐκείνη τὴν στιγμή, δὲν θὰ μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὴν συγκίνησή του.

Ἄφου τοὺς ἀποχαιρέτησε ὅλους ὁ Κωνσταντῖνος, ἐπροχώρησε πρὸς τίς ἐπάλξεις, γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἱερό του καθήκον. Τρέχει παντοῦ καὶ δίνει τίς τελευταῖες του ὁδηγίες καὶ διαταγές.

Κατὰ τίς ὥρες ἐκεῖνες στὸ ἐχθρικό στρατόπεδο ἐπικρατοῦσε ἀπόλυτη ἡσυχία. Ξαφνικά, στίς 2 μετὰ μεσονύκτιο ἀκούστηκε βαρὺς κρότος ἐνὸς ἐχθρικοῦ πυροβόλου. Ἦταν τὸ σύνθημα. Ἀμέσως ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἐχθρικό πλῆθος, μὲ ἀφάνταστον θόρυβο, φωνές, σάλπιγγες καὶ ἀλαλαγμοὺς ὀρμᾶ ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

Στην πύλη τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ γίνεται ἡ ἰσχυρότερη ἐπίθεση. Ἐκεῖ μάχεται καὶ ὁ αὐτοκράτορας μὲ τοὺς γενναίους στρατιῶτες του. Γκρεμίζουν τὶς κλίμακες τῶν ἐχθρῶν, κτυποῦν ἀλύπητα τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς προξενοῦν ἀνυπολόγιστη φθορά. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ τεῖχη πρὸς τὴν θάλασσα ἄλλοι πολεμιστὲς καίουν τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ δὲν τὰ ἀφήνουν νὰ πλησιάσουν. Ἡ σκληρὴ μάχη συνεχίζεται σὲ ὅλα τὰ σημεῖα μὲ μανία καὶ πείσμα ἀπερίγραπτο.

Τέλος, κατὰ τὰ ξημερώματα, οἱ Τοῦρκοι ἀνακάλυψαν δυστυχῶς κάποιαν μικρὴ πύλη τοῦ φρουρίου ἀφύλακτη καὶ εἰσῆλθαν στὴν ἀρχὴ ὀλίγοι καὶ ἔπειτα περισσότεροι.

Σὲ λίγο βλέπει ξαφνικὰ ὁ Κωνσταντῖνος ὅτι εὐρίσκεται περικυκλωμένος. Τότε ἀρχίζει σκληρότερος ἀγώνας σῶμα πρὸς σῶμα. Ὁ αὐτοκράτορας μάχεται σὰν λιοντάρι καὶ βάφεται στὸ αἷμα τῶν ἀπίστων. Οἱ συμπολεμιστὲς του πίπτουν ὁ ἕνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Γιὰ μιὰ στιγμή γυρίζει τὸ βλέμμα του γύρω, ἀλλὰ δὲν βλέπει κανέναν ἀπὸ τοὺς δικούς του πλέον. Τότε ἀνακράζει :

— Δὲν ὑπάρχει κανεὶς χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴ μου ;

Πρὶν ὁμως τελειώσῃ τὸν λόγο του ἕνα τουρκικὸ κτύπημα τὸν ἔριξε νεκρόν. Ἦταν πρωτὶ, ἡμέρα Τρίτη, 29 Μαΐου 1453 μ.Χ.

Μετά την άλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ὀλίγες ὥρες ἀργότερα ὅλες οἱ πόλεις τοῦ κάστρου ἀνοίχθηκαν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἄγριοι εἰσορμοῦν στὴ δυστυχησμένη Πόλη. Σφάζουν, αἰχμαλωτίζουν, λεηλατοῦν, συντρίβουν, καταστρέφουν.

Ἐνα μεγάλο πλῆθος ἀπὸ γυναικόπαιδα εἶχαν καταφύγει στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, γιὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασία τῆς Θεοτόκου. Οἱ Γενίτσαροι ὁμως ἐφθασαν ἐκεῖ, ἔσπασαν μὲ πελέκεις τὶς θύρες, ἔσφαξαν ἢ αἰχμαλώτισαν τὰ γυναικόπαιδα, ἄρπαξαν τὰ πολύτιμα σκεύη καὶ κατέστρεψαν τὶς ἅγιες εἰκόνες. Τρεῖς μόνον ἡμέρες ἐφθασαν στὰ ἄγρια ἐκεῖνα στίφη, γιὰ νὰ μεταβάλουν τὴν ὡραία καὶ πλούσια πόλη σὲ ἀπεραντὴ φρικτὴ ἐρημίᾳ. Τὸ ἀπόγευμα τῆς πρώτης ἡμέρας ὁ νικητὴς Μωάμεθ εἰσῆλθε στὴν πόλη μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του καὶ ἐπῆγε κατευθεῖαν στὴν Ἁγία Σοφία, ὅπου ἔκαμε τελετὴ εὐχαριστήρια στὸν Ἄλλᾳχ γιὰ τὴν νίκη του. Ἀπὸ τότε ἡ Ἁγία Σοφία εἶχε μετατραπῆ σὲ τζαμί.

Ἐπειτα ἐζήτησε νὰ ἰδῆ τὸν νεκρὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον. Ματαίως ὁμως τὸν ἀναζητοῦν. Πουθενὰ δὲν τὸν εὐρίσκουν. Τέλος, κάποιος τὸν ἀνεγνώρισε ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς κεντημένους χρυσοὺς ἀετούς, ποὺ ἐφοροῦσε.

Ὁ Μωάμεθ, ἀφοῦ ἔστησε τὴν ἡμισέληνο στὴν Πόλη, θέλησε νὰ περιποιηθῆ τοὺς Ἕλληνες, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ τοὺς κρατῆ ὑποδουλωμένους. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψη ἐκινήθηκε καὶ ἀνέβασε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Γεώργιο Σχολάριο ἢ Γεννάδιο. Ὁ Γεννάδιος ἦταν ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ πάπα καὶ δὲν ἠθελε τὴν ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐτσι ἡ παπικὴ Δύση δὲν θὰ ἔστελνε ποτὲ βοήθεια στὴν ὀρθόδοξη Ἀνατολή. Καὶ ἀφοῦ δὲν θὰ εἶχαν καμία ἐξωτερικὴ βοήθεια οἱ Ἕλληνες θὰ ἔμειναν διὰ παντὸς ὑποδουλωμένοι στοὺς Τούρκους.

Τέλος ὁ σουλτάνος ἐπροχώρησε γιὰ νὰ κατακτῆσῃ τὰ ὑπόλοιπα μικρὰ κράτη, ποὺ ἔμειναν ἐλεύθερα. Ἦλθε λοιπὸν στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὴν Ἀθήνα (1456), καὶ ἔπειτα τὸ Δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου (1460). Κατόπιν ἐγύρισε πρὸς τὴν Ἀνατολή καὶ ὑπέταξε τελευταία τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας (1461).

Τώρα πλέον δὲν ὑπάρχει οὔτε μία γωνία τῆς ἐλληνικῆς γῆς ἐλεύθερη. Ὅμως, μέσα στὴν ματωμένη ψυχὴ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, τὴν στιγμὴ αὐτὴ ποὺ ἔσβηνε ἓνα ἔνδοξο παρελθόν, τὴν ἴδια στιγμὴ ἐγεννιόταν ἓνα καινούργιο ὡραῖο ὄνειρο.

Τὸ ὄρατο αὐτὸ ἐθνικὸ μας ὄνειρο τὸ βλέπομε καθαρὰ στοὺς στίχους τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. « Ὁ θρῆνος τῆς ἀλώσεως ». Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τραγουδεῖ στὸν « Θρῆνον » ὄχι μόνον τὸν καημὸ του γιὰ τὸ λαμπρὸ παρελθόν, ἀλλὰ ἐκφράζει συγχρόνως καὶ τὴν ἐλπίδα του, ὅτι πάλιν μία ἡμέρα θὰ ξαναγίνουν ἰδικὰ μας ὄλα ὅσα ἐχάσαμε.

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

« Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ οὐράνια,
σημαίνει καὶ ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα καὶ ἐξηνταδὸ καμπάνες
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ ῥάβγη ὁ βασιλέας.
Φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα.
— Πάψετε τὸ χερουβικὸ καὶ ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια.
Παπάδες, πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κερὰ σβηστήτε
γιατὶ εἶναι θέλημα θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
Μόν' στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά νᾶρθοῦνε τρία καράβια.
Τὸνα νὰ πάρη τὸ Στανρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν Ἁγία Τράπεζά μας.
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνας.
— Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρῦζης.
Πάλι μὲ χρόνια καὶ καιροὺς, πάλι δικὰ μας θᾶναι ».

Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας ἐξεδήλωσε τὰ ἐθνικὰ της ὄνειρα μὲ πολλὰς ὄρατες παραδόσεις γιὰ τὴν Πόλη. Μία παράδοση σχετικὴ λέγει, ὅτι τὴν τελευταία στιγμή, ποὺ ἔμεινε μόνος τοῦ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, πολεμώντας τοὺς ἀπίστους, ἦλθε Ἄγγελος Κυρίου, τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν ἔφερε σὲ ἓνα κρυφὸ σπήλαιο. Ἐκεῖ μέσα μένει ἀκόμη ὁ αὐτοκράτορας μαρμαρωμένος καὶ περιμένει νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, ποὺ θὰ τὸν ξυπνήσῃ ὁ ἄγγελος.

« Τότε θεὸ ῥᾶρθη ὁ ἄγγελος καὶ ἀγγελικὰς δυνάμεις
νὰ μποῦνε, νὰ ξυπνήσουνε, νὰ ποῦν στὸ βασιλέα,
πὼς ἦρθε πιά ἡ ὥρα.

Κι ὁ βασιλιάς θὰ σηκωθῇ, τὴ σπάθα του θὰ δράξῃ
καὶ στρατηγὸς μας θεὸ νὰ μπῇ στὸ πρῶτο τὸν βασιλεῖο,
τὸν Γουῆκο νὰ χτυπήσῃ ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Ἡ Ἀναγέννηση

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει σπουδαιότατη σημασία ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παγκόσμια Ἱστορία.

Ἐμάθαμε ὅτι κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους (330-1453), τὸ περισσότερο πολιτισμένο κράτος τοῦ κόσμου ἦταν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Μὲ τὴν συντριβὴ ὅμως καὶ τὴν ὑποδούλωση τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς στοὺς Τούρκους, ἔσβησε συγχρόνως καὶ ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐπὶ 1100 ἔτη ὡς φάρος ἀκτινοβολοῦσε καὶ ἐφώτιζε τὴν οἰκουμένη. Ἀφότου οἱ χῶρες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ κατακτητῆ, ἐβυθίσθησαν στὴν δυστυχία, τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀφάνεια. Τὸ Βυζάντιο, ὁ φάρος τῆς Ἀνατολῆς, ἔσβησε πλέον.

Ὡστόσο ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς δὲν χάνεται ἐντελῶς. Ἀνθίζει σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου ἄρχισε στὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, στὴν Ἰταλία, τὴν Γαλλία, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Γερμανία, νὰ παρατηρηθῆται μία κίνηση καὶ μία πρόοδος, πὺ ὁδηγοῦσαν σὲ μίαν καινούργια ἀνθήση τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ κίνηση καὶ ἡ πρόοδος αὐτὴ παρουσιάσθηκε στὴν Δύση πρὸ πάντων τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα καὶ ὀνομάσθηκε « Ἀναγέννηση ». Τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) Ἡ μετανάστευση τῶν Ἑλλήνων λογίων στὴν Ἰταλία καὶ στὶς ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης.

β) Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν συγγραμμάτων καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀριστοτεχνιῶν τῆς ἀρχαίας τέχνης.

γ) Οἱ ἐφευρέσεις.

δ) Οἱ ἀνακαλύψεις καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Ἡ μετανάστευση τῶν Ἑλλήνων λογίων στὴν Δύση

Μετὰ τὴν διάλυση τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (476 μ.Χ.) ἀπὸ τοὺς βαρβάρους γερμανικοὺς λαοὺς, ἐξαπλώθηκε βαθὺ σκοτάδι στὴν Δύση. Ἡ ἀμάθεια ἐβασίλευε παντοῦ.

Ἀπεναντίας, στὴν Ἀνατολή, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, μὲ κέντρο τὴν Κωνσταντινούπολη, εὕρισκόταν στὴν ἀκμὴ τῆς καὶ εἶχε γίνει ὁ φάρος τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ λάμψη τῆς ἀκτινοβολοῦσε σὲ Ἀνατολή καὶ Δύση.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἔγιναν οἱ σταυροφορίες καὶ οἱ Φράγκοι ἤλθαν στὴν Ἀνατολή, ἐγνώρισαν ἐκεῖ τὸν Βυζαντινὸ πολιτισμὸ καὶ τὸν ἐθαύμασαν. Ἀλλὰ συγχρόνως ἐδιδάχθησαν καὶ πολλὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα πράγματα, τὰ ὁποῖα, ὅταν ἐπέστρεψαν, τὰ διέδωσαν στὶς πατρίδες των. Τοιοῦτοτρόπως ἄρχισε νὰ παρουσιάζεται μία μικρὴ πρόοδος, ἓνα ξύπνημα τοῦ πνεύματος καὶ στὴν Δύση.

Ἡ πρόοδος αὐτὴ ἔγινε ἀκόμη μεγαλύτερη στὶς ἀρχὲς τοῦ 15ου αἰῶνα. Ἦταν τὰ τελευταῖα δύσκολα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἄρκετοὶ λόγιοι καὶ καλλιτέχνες προβλέποντας τὴν καταστροφὴ τῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ ἐπλησίαζε, ἄρχισαν νὰ μεταναστεύουν στὴν Δύση καὶ πρὸ πάντων στὴν γειτονικὴ Ἰταλία.

Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλῆθος Ἑλλήνων λογίων, μορφωμένων, καλλιτεχνῶν καὶ ἀρχόντων κατέφυγαν στὴν Ἰταλία, γιατί δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας.

Στὶς διάφορες πόλεις τῆς Ἰταλίας οἱ λόγιοι ἄρχισαν νὰ διδάσκουν τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ νὰ διαδίδουν τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ των. Σὲ πολλὲς μεγάλες πόλεις, ὅπως στὴν Φλωρεντία καὶ στὴν Ρώμη, ἰδρύνουν περίφημα σχολεῖα, ὅπου συγκεντρώνονται οἱ νέοι γιὰ νὰ σπουδάσουν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς στὴν ἴδια γλῶσσα, ποὺ εἶχαν γράψει τὰ συγγράμματά τους.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο παρουσιάσθηκε στὴν Ἰταλία ἓνας ζῆλος μεγάλος τῶν νέων πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν σπουδῆ.

Οἱ ὀνομαστότεροι ἀπὸ τοὺς σοφοὺς λογίους καὶ διδασκάλους ποὺ κατέφυγαν ἐκεῖνα τὰ χρόνια στὴν Ἰταλία, ἦταν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων, ὁ Βησσαρίων, ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, ὁ Θεόδωρος Γαζῆς, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος καὶ ἄλλοι.

Ἡ σπουδὴ τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης

Ἡ διάδοση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων στὴν Δύση ἔφερε μία πραγματικὴ ἀλλαγὴ στὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων μαζί μὲ τὴν σπουδὴ τῶν καλλιτεχνημάτων ἐλάβαινε καθημερινῶς καὶ μεγαλύτερη διάδοση.

Ἀρχίζει πλέον νὰ διαλύεται τὸ πνευματικὸ σκότος τῆς Δύσεως. Λυτρώνεται ἡ ἀνθρώπινη σκέψη ἀπὸ τὴν ἀμάθεια καὶ ζητεῖ μόνη τῆς νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Θέλει μόνη τῆς νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ εὔρῃ τὴν ἀλήθεια.

Πρῶτα στὴν Ἰταλία παρουσιάσθηκαν μεγάλοι ποιητὲς ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος, ὁ Ἀρίστος, ὁ Τάσσος καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Μαζὶ ὅμως μὲ τὰ γράμματα ἀνθίζει καὶ ἡ τέχνη. Οἱ καλλιτέχνες ἄρχισαν νὰ προσέχουν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ μνημεῖα, τὰ ἀγάλματα καὶ τοὺς ναοὺς. Καὶ ἔχοντας αὐτὰ ὡς ὑποδείγματα ἔκαναν καὶ ἐκεῖνοι ἰδικὰ τοὺς ἔργα, ἐκκλησίες, παλάτια, ἀγάλματα, ἄλλα μνημεῖα καὶ ὠραιότατους πίνακες ζωγραφικῆς. Οἱ ὀνομαστότεροι καλλιτέχνες ἦταν ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι, ὁ Ραφαήλ, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ ἄλλοι.

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἰταλῶν ἀκολουθοῦν οἱ Ἄγγλοι. Στὴν Ἄγγλία παρουσιάζεται ὁ μεγάλος δραματογράφος Σαίξπηρ. Στὴν Ἰσπανία ὁ διάσημος συγγραφεὺς Θερβάντες καὶ ὁ Ἕλληνας ζωγράφος Θεοτοκόπουλος. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες χῶρες, ἡ Γαλλία, ἡ Ὀλλανδία, ἡ Γερμανία, δὲν μένουν πίσω.

Γενικῶς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ Εὐρωπαῖοι σοφοὶ γράφουν ἔξοχα συγγράμματα. Οἱ ἐπιστήμονες ἀνοίγουν νέους δρόμους στὴν ἐπιστήμη. Οἱ ποιητὲς συνθέτουν ὠραῖα ποιήματα καὶ θαυμάσια θεατρικὰ ἔργα. Οἱ καλλιτέχνες παρουσιάζουν νέα λαμπρὰ ἀριστουργήματα ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς.

Οί έφευρέσεις

Στήν ανάπτυξη και τήν πρόοδον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ συνετέλεσαν κατά πολὺ οἱ διάφορες έφευρέσεις και οἱ ἀνακαλύψεις πού ἔγιναν αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἐποχή τῆς Ἀναγεννήσεως.

Οἱ σπουδαιότερες ἀπό τίς έφευρέσεις αὐτές εἶναι οἱ ἑξῆς :

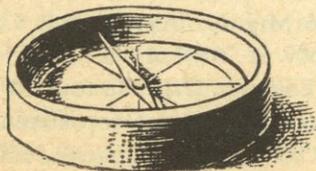
1. **Ἡ πυρίτιδα.** Ἡ πυρίτιδα ἦταν γνωστή στοὺς Κινέζους ἀπό τοὺς παλαιούς χρόνους, ἀλλὰ δὲν τήν ἐχρησιμοποιοῦσαν γιά πολεμικούς σκοπούς. Ἐκαναν κυρίως πυροτεχνήματα. Ἀργότερα ἔγινε γνωστή ἡ πυρίτιδα στοὺς Ἰνδούς, στοὺς Ἀραβες και τέλος στοὺς Εὐρωπαίους.

Πρῶτος ὁ Γερμανὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτς ἐσκέφθηκε νά τήν χρησιμοποιήσῃ γιά τήν κατασκευὴ τηλεβόλων. Τὰ τηλεβόλα ὅμως ἐκεῖνα δὲν ὁμοιάζαν μὲ τὰ σημερινά. Ἦταν μεγάλοι σιδερένιοι σωλῆνες, τοὺς ὁποίους ἐγέμιζαν μὲ πυρίτιδα και ἔπειτα τοὺς ἔφραζαν τὸ στόμιο μὲ μία λίθινη σφαῖρα. Αὐτὸ ἦταν τὸ βλήμα. Στὸ ὀπίσθιο μέρος εἶχαν μικρὴ ὀπή, ἀπὸ τήν ὁποία ἔθεταν τὸ πῦρ, γιά νά ἐκपुरσοκροτήσῃ τὸ τηλεβόλο.

Τέτοια κανόνια ἐχρησιμοποίησε και ὁ Μωάμεθ κατά τήν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βεβαίως τὰ κανόνια αὐτὰ δὲν ἔκαναν μεγάλο κακό, ἐσκόρπιζαν ὅμως τὸν πανικὸ μὲ τὸν δαιμονιώδη κρότος τους.

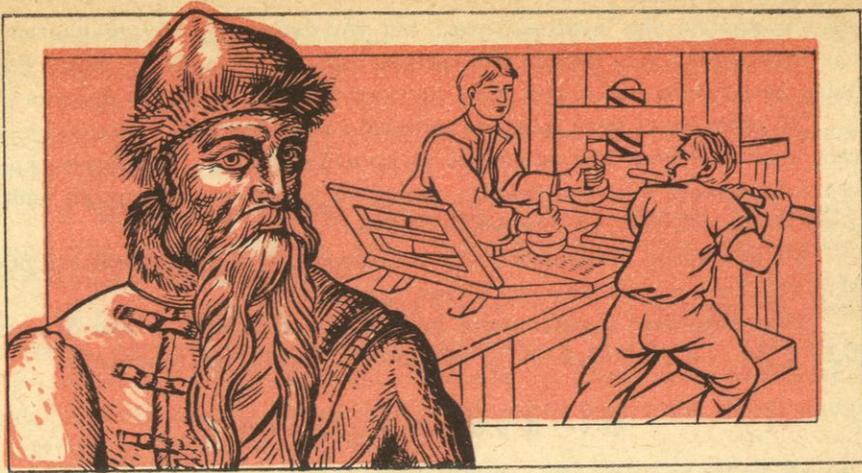
Ἀργότερα ἡ έφεύρεση ἐκεῖνη ἐτελειοποιήθηκε και οἱ στρατιῶτες ἔπαυσαν πλέον νά πολεμοῦν μὲ ἀκόντια και βέλη. Ὀπλίσθηκαν μὲ πυροβόλα ὄπλα και ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἄλλαξε ἐντελῶς.

2. **Ἡ ναυτικὴ πυξίδα.** Ἄλλη σπουδαιότατη έφεύρεση πού ἔγινε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ έφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας. Ἡ πυξίδα εἶναι ἓνα μικρὸ ὄργανο, πού ὁμοιάζει μὲ ὥρολόγιο. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ ὄργανο ὑπάρχει μία μαγνητικὴ βελὸνη πού ἔχει τήν ιδιότητα νά στρέφῃ τὸ ἓνα ἄκρο τῆς πρὸς τὸν Βορρᾶ και τὸ ἄλλο πρὸς τὸν Νότο.

Τὴν ιδιότητα πού ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελὸνη, νά στρέφῃ τὸ ἓνα ἄκρο τῆς πρὸς τὸν Β. και τὸ ἄλλο πρὸς τὸν Ν. τὴν ἐγνώριζαν οἱ Κινέζοι και οἱ Ἀραβες ἀλλὰ δὲν τήν ἐχρησιμοποιοῦσαν γιά πρακτικούς σκοπούς.

Στὴν Εὐρώπη, πρῶτος παρατήρησε και ἐσκέφθηκε νά χρησιμοποι-

ποιήση την ιδιότητα της μαγνητικής βελόνης ο Ίταλός Φλάβιος Τζόγια, ο οποίος κατεσκεύασε και την πρώτη πυξίδα.

Κατά τους παλαιότερους χρόνους οι ναυτικοί δεν έτολμούσαν να ταξιδέψουν στις άνοικτες θάλασσες. Έφοβούνταν μήπως χάσουν τον προσανατολισμό τους και δεν άπομακρύνονταν από την ξηρά.

Από τη στιγμή όμως που έγινε η εφεύρεση της ναυτικής πυξίδας, τα πράγματα άλλαξαν. Με αλάθητο οδηγό το όργανο αυτό άρχισαν οι τολμηροί Πορτογάλλοι και Ίσπανοί ναυτικοί τα ταξίδια τους στους μεγάλους ώκεανούς και ανακάλυψαν νέες άγνωστες χώρες. Γιατί με την ναυτική πυξίδα μπορούσαν και την συννεφιασμένη ημέρα και την σκοτεινή νύκτα να εύρισκουν τα σημεία του όρίζοντα και να προσανατολίζονται.

3. **Η τυπογραφία.** Έως τον 15ο αιώνα τα βιβλία ήταν όλα χειρόγραφα και έστοιχίζαν πολύ άκριβά. Μόνον οι πλούσιοι τα άγόραζαν.

Πρώτος ο Γερμανός Ίωάννης Γουτεμβέργιος (1400-1488) έσκέφθηκε να κατασκευάση κινητά γράμματα. Στην άρχή τα έκαμε ξύλινα και κατόπιν μετάλλινα. Έτοποθετούσε αυτά τα κινητά γράμματα τó ένα κοντά στο άλλο και έκανε τις λέξεις και τις σειρές και τέλος έσχημάτιζε τις σελίδες. Κατασκεύασε συγχρόνως και ένα τυπογραφικό πιεστήριο όπου έτύπωνε τó πρώτο βιβλίο και τούτο ήταν ή 'Αγία Γραφή.

Η νέα εφεύρεση τού Γουτεμβεργίου είχε άνυπολόγιστη σημασία

για την πρόοδο της ανθρωπότητας και την ανάπτυξη των γραμμάτων, των επιστημών, των τεχνών και γενικώς του πολιτισμού. Σ' αυτό βεβαίως συνετέλεσε και η εφεύρεση της κατασκευής του χάρτου από ράκη.

Ἡ τυπογραφία ἔχει τοῦτο τὸ σπουδαῖο πλεονέκτημα. Ἡμπορεῖ κάνει, ὅταν συνθέσῃ μία σελίδα μὲ τὰ κινητὰ γράμματα, νὰ τυπώσῃ κατόπιν ὅσαδῆποτε ἀντίτυπα θελήσῃ, χωρὶς νὰ χρειάζεται ἀντιγραφή κάθε φορά. Εἶναι εὐκολία καὶ οἰκονομία χρόνου.

Μὲ τὸν καιρὸ ἡ εφεύρεση τῆς τυπογραφίας ἐτελειοποιήθηκε, τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἔγιναν πολὺ φθηνά.

Τοιοιουτρόπως ἡ τυπογραφία συνετέλεσε περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέσα, γιὰ νὰ διαλυθοῦν τὰ πνευματικὰ σκότη τοῦ Μεσαίωνα.

Ο ἰ ἀ ν α κ α λ ὺ ψ ε ι ς

1. Ὁ θαλάσσιος δρόμος γιὰ τὶς Ἰνδίες. Οἱ Ἰνδίες εἶναι πλουσιότατη χώρα. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ προϊόντα της, βαμβάκι, ἀρώματα, μπαχαρικά, ἐλεφαντόδοντο, μετάξι, πολύτιμοι λίθοι κ.τ.λ. τὰ ἀγόραζαν Ἄραβες ἔμποροι καὶ διὰ ξηρᾶς μὲ τὰ καραβάνια ἢ ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα τὰ μετέφερναν στοὺς λιμένες τῆς Μεσογείου καὶ ἰδίως στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἐπρομηθεύονταν οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενουάτες μεγαλέμποροι καὶ τὰ μετέφερναν στοὺς λιμένες τῆς δυτικῆς Μεσογείου, ἀπὸ ὅπου τὰ ἀγόραζαν ἄλλοι ἔμποροι καὶ τὰ μεταπωλοῦσαν στὶς διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης.

Ἀλλὰ ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν ἦταν τότε οὔτε ἀσφαλῆς οὔτε γρήγορος καὶ τὰ ἔμπορεύματα ἐπιβαρύνονταν μὲ πολλὰ ἔξοδα καὶ ὥσπου νὰ φθάσουν στὴν Εὐρώπῃ ἐστοίχιζαν πολὺ ἀκριβά. Ἐσκέφθησαν τότε οἱ ἄνθρωποι νὰ εὑροῦν ἕναν ἄλλο δρόμο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο νὰ πηγαίνουν μὲ πλοῖα μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ νὰ φορτώνουν ἀπευθείας τὰ πολύτιμα προϊόντα. Ἀλλὰ ἕνα τέτοιο ταξίδι ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνο.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ὅμως ποὺ ἔγινε ἡ σπουδαία εφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας, ἄρχισαν οἱ ναυτικοὶ μὲ θάρρος νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ νὰ πλέουν στὶς ἀνοικτὲς θάλασσες.

Πρῶτοι οἱ Πορτογάλοι μὲ τὴν βοήθεια τῆς πυξίδας ἀναζήτησαν νὰ εὑροῦν θαλάσσιο δρόμο πρὸς τὶς Ἰνδίες. Ἐπλευσαν λοιπὸν πρὸς Ν. καὶ ἀνακάλυψαν στὸν Ἀτλαντικὸ τὰ νησιά Μαδέρες, Καναρίες, Ἀζόρες, τὸ Πράσινο Ἀκρωτήριο καὶ τὴν Γουϊνέα.

Τὸ ἔτος 1486 ὁ τολμηρὸς θαλασσοπόρος Βαρθολομαῖος Διάζ ἐπλευσε νοτιότερα καὶ ἔφθασε στὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἄλλος τολμηρότερος, ὁ Βάσκο ντὲ Γάμα, ἐπέρασε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, ἐπλευσε πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔφθασε στὴν Καλκούτα τῶν Ἰνδιῶν (1498).

2. **Ἡ ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς.** Οἱ Πορτογάλοι γιὰ νὰ φθάσουν στὶς Ἰνδίες ἐπλευσαν πρὸς ἀνατολὰς. Οἱ Ἴσπανοί, ἀπεναντίας, ἐστράφηκαν πρὸς δυσμὰς.

Οἱ σοφοὶ ἐγνώριζαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπὸ τὴν πρόοδο τῆς Γεωγραφίας, ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαιρική. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν ὅτι ἦταν δυνατόν νὰ φθάσῃ κανεὶς στὶς Ἰνδίες πλέοντας ὄχι μόνον πρὸς τὰ ἀνατολικά, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ δυτικά· τὴν σκέψη αὐτὴν ἀπεφάσισε νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ ὁ Χριστόφορος Κολόμβος.

Ὁ Κολόμβος ἐγεννήθηκε στὴν Γένοβα τῆς Ἰταλίας. Ὄταν ἐμεγάλωσε, ἔγινε ναυτικὸς καὶ ἔκαμε μακρινὰ ταξίδια. Τέλος ἐπῆρε τὴν ἀπόφαση, νὰ πλεύσῃ πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ φθάσῃ στὶς Ἰνδίες ἀπὸ τὴν ἀντιθετὴ κατεύθυνση. Στὴν ἀπόφασή του τὸν ἐβοήθησε ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα, ἡ ὁποία τοῦ ἔδωσε τρία πλοῖα, ἐνενήντα περίπου ἄνδρες καὶ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα. Τοῦ ὑποσχέθηκε ἐπίσης, ὅτι θὰ τὸν κάμῃ ἀντιβασιλέα σὲ ὅλες τὶς νέες χῶρες καὶ τὰ νησιά, ποῦ θὰ ἀνακάλυπτε.

Στὶς 3 Αὐγούστου 1492 ἐξεκίνησε ὁ Κολόμβος. Ἐπλευσε πρὸς Δ. καὶ ἔπειτα ἀπὸ 72 ἡμέρες ἀνεκάλυψε μία νέα νῆσο ποῦ τὴν ὀνόμασε Ἅγιον Σωτήρα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε καὶ ἔφθασε στὴν Κούβα καὶ ἔπειτα στὴν Αἴτή.

Τὴν ἐπομένη ἄνοιξη ἐπέστρεψε στὴν Ἰσπανία, ὅπου τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ Νέου Κόσμου ἀπὸ τὸν Κολόμβο ἐπροξένησε κατάπληξη σὲ ὅλην τὴν Εὐρώπη.

Ὁ Κολόμβος ἔκαμε ἄλλα τρία ταξίδια καὶ ἀνακάλυψε καὶ ἄλλες ἄγνωστες χῶρες τῆς Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐπῆρε τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου θαλασσοπόρου. Ὄνομάσθηκε Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμερικου Βεσπούκι, ὁ ὁποῖος συνόδευσε τὸν Κολόμβο στὰ μετέπειτα ταξίδια του καὶ περιέγραψε πρῶτος τὸν Νέον Κόσμο.

3. **Ὁ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς.** Ὀλίγα χρόνια ἀργότερα ὁ Πορτογάλος θαλασσοπόρος Μαγγελάνος μὲ 5 πλοῖα καὶ 265 ἄνδρες ἀπέ-

φάσισε νά κάμη τὸν περίπλου τῆς Γῆς. Ἐπλευσε πρὸς Δ., ἔφθασε στὴν Νότια Ἀμερική, ἐπέρασε τὸ στενὸ μεταξύ τῆς ἠπείρου καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, ποῦ ἀπὸ τότε ὀνομάσθηκε πορθμὸς τοῦ Μαγγελάνου καὶ εἰσῆλθε στὸν Εἰρηνικὸ ὠκεανό. Διέπλευσε κατόπιν τὸν Εἰρηνικὸ καὶ ἔφθασε στὶς Φιλιπίνες νήσους. Ἐκεῖ ὅμως, κατὰ κακὴν τύχη, σὲ μία συμπλοκὴ μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς ἐφονεύθηκε.

Οἱ ἄνδρες τοῦ κατόπιν ἐξακολούθησαν τὸ ταξίδιό τους καὶ ἔφθασαν στὶς Ἰνδίες. Τέλος, ἀφοῦ περιέπλευσαν τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, κατόρθωσαν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Πορτογαλία.

Ὁ πρῶτος αὐτὸς περίπλους τῆς Γῆς διήρκεσε τρία περίπου χρόνια (1519-1522), καὶ εἶχε ἀφάνταστες περιπέτειες, κινδύνους καὶ θυσίες. Ἐπέστρεψαν στὴν Πορτογαλία 18 μόνον ἄνδρες μὲ ἓνα μόνον πλοῖο.

Ἡ ἀρχὴ τῶν Νέων Χρόνων. Οἱ μεγάλες ἀνακαλύψεις ποῦ ἔγιναν κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἀναγεννήσεως, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πρωτοφανῆ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πλοῦτου τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως.

Παρουσιάσθηκε λοιπὸν τότε στὴν Εὐρώπη, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δύο τάξεις, δηλαδὴ τὴν τάξη τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν τάξη τῶν κληρικῶν, μία τρίτη πολυπληθὴς καὶ πλουσία τάξη ἀνθρώπων. Ἦταν ἡ τάξη τῶν ἐμπόρων, τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἐπιχειρηματιῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰ ταξίδια καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριο τῶν προϊόντων τῶν νέων χωρῶν ἐπλούτισαν καὶ ἄρχισαν νὰ προοδεύουν καὶ νὰ μορφώνονται πνευματικῶς.

Ἀπὸ ὅσα λοιπὸν εἶπαμε ἕως τώρα, μπορούμε νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, ἔκαμε σημαντικότερα βήματα προόδου.

Βλέπομε ὅτι οἱ ἄνθρωποι καταγίνονται στὴν σπουδὴ τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων καὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης, βλέπομε ὅτι ἀνθίζουν οἱ ἐπιστῆμες, τὰ γράμματα καὶ ἡ καλλιτεχνία, βλέπομε νέες ἐφευρέσεις καὶ νέες ἀνακαλύψεις, βλέπομε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, τὰ ὁποῖα ὅλα μαζί φέρνουν μία πρόοδο καὶ μία γενικὴ ἀλλαγὴ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ἡ περίοδος 1500-1600 μ.Χ. κατὰ τὴν ὁποίαν παρουσιάσθηκε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ, αἰτῆ ἡ ἀνανέωση τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ὀνομάσθηκε Ἀναγέννηση.

Ἡ ἀναγέννηση συνετέλεσε γιὰ νὰ εἰσέλθῃ ἡ ἀνθρωπότητα ἀργότερα σὲ μία νέα ἱστορικὴ περίοδο, ἡ ὁποία λέγεται περίοδος τῶν «*Νέων Χρόνων*».

Ἀνακεφαλαίωση τῆς Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας

Ὅταν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος μὲ τὴν βοήθεια τῶν χριστιανῶν ἔγινεν αὐτοκράτορας σὲ ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, ἀποφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσά του ἀπὸ τὴν Ρώμη στὸ Βυζάντιο. Ἐκτίσθη λοιπὸν ἐκεῖ τὸ ἔτος 330 μ.Χ. τὴν νέα του πρωτεύουσα ἢ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὀνομάσθηκε Κωνσταντινούπολη. Τοιοῦτοτρόπως ἔθεσε τὰ θεμέλια μιᾶς νέας αὐτοκρατορίας. Ἡ νέα αὐτὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἐπροστάτευσεν τοὺς χριστιανούς καὶ ἔγινε τὸ πρῶτο χριστιανικὸ κράτος στὸν κόσμον.

* *

Στὴν ἀρχὴ ἡ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦταν κράτος Ρωμαϊκὸ καὶ εἶχε στὴν ἐξουσία της ὅλες τὶς χώρες ποὺ ἀνήκαν στὴν παλαιὰ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ὁ Μ. Θεοδόσιος τὴν ἐμοίρασε στοὺς δύο γιούς του, ἀρχίζει τὸ ἀνατολικὸ μῆμα νὰ χάνῃ τὸν ρωμαϊκὸ του χαρακτήρα καὶ νὰ γίνεταί κράτος ἑλληνικόν, ἢ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος κατὰ τὸ ἔτος 476 μ.Χ. κατελύθη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τότε ἡ Δύση ὁλόκληρη ἔπεσε σὲ πνευματικὸ σκότος ἐπὶ 11 περίπου αἰῶνες. Ἡ χρονικὴ αὐτὴ περίοδος ὀνομάζεται *Μεσαίωνας*.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Μεσαίωνα τὸ πιὸ πολιτισμένον κράτος τοῦ κόσμου ἦταν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἡ Κωνσταντινούπολη ἦταν τὸ κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

* *

Στὰ 1100 χρόνια τῆς ζωῆς τῆς ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀγωνίσθηκε ἐναντίον πολλῶν βαρβάρων λαῶν, οἱ ὅποιοι θέλησαν νὰ τὴν καταστρέψουν. Ἀλλὰ ἐκεῖνη κατόρθωνε πάντοτε νὰ τοὺς ἀποκρούῃ.

Ἀπέκρουσε, καθὼς εἶδαμε, τοὺς Οὐννοὺς καὶ κατόπιν τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Σλάβους, ποὺ κατέβηκαν ἀπὸ τὸ Βορρᾶ. Ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀνατολὴ ἔκαμε πολυχρονίους πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα παρουσιάσθη ἀπὸ ἀνατολᾶς μεγαλύτερος ἐχθρός, οἱ Ἄραβες, οἱ ὅποιοι ἵδρυσαν κράτος ἰσχυρότατο. Εἶχαν μάλιστα σκοπὸ νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ κατακτήσουν ὁλόκληρην τὴν Εὐρώπην. Οἱ Βυζαντινοὶ ὅμως τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς ἔσταμάτησαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσώθηκε ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἑλληνισμὸς.

Κατόπιν ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸν Βορρᾶ νέοι φοβεροὶ ἐχθροί, οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Μάλιστα οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἱδρυσαν κράτος ἰσχυρὸ καὶ ἀπειλοῦσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἄλλὰ οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου τοὺς καταπολέμησαν. Τέλος, ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ὑπέταξε τὴν Βουλγαρία.

Συγχρόνως ὅμως ἐφρόντισαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ἐξημερώσουν τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ρώσους καὶ ὄλους τοὺς Σλάβους. Διέδωσαν στοὺς βαρβάρους αὐτοὺς λαοὺς τὸν χριστιανισμό καὶ τὸν πολιτισμό.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων αὐτοκρατόρων τὸ Βυζάντιο εἶχε φθάσει στὴν μεγαλύτερη του ἀκμὴ καὶ δόξα. Ἦταν τὸ πλεόν ἰσχυρὸ καὶ πολιτισμένον κράτος τοῦ κόσμου.

* *

Τὸ μεγαλεῖο ὅμως καὶ ἡ δύναμη τῆς αὐτοκρατορίας ἐκίνησε τὸν φθόνον τῆς Δύσεως. Τότε ὁ πάπας παρεκίνησε τοὺς Φράγκους ἡγεμόνες, νὰ κάμουν σταυροφορίες γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν δῆθεν τοὺς Ἅγιους Τόπους, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἤθελαν νὰ ὑποτάξουν τὴν ὀρθόδοξη αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Στὴν Δ' σταυροφορία τοὺς οἱ Φράγκοι κατόρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολη (1204) καὶ νὰ ἱδρῦσουν στὶς χῶρες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας φραγκικὰ κράτη.

Δὲν διατηρήθηκε ὅμως ἡ Φραγκοκρατία παρὰ μόνον 57 ἔτη. Γιατὶ τὸ 1261 ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος ἐπῆρε πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ ἐπανίδρυσε τὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

* *

Οἱ Παλαιολόγοι αὐτοκράτορες ἐκράτησαν τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τὸ 1261 ἕως τὸ 1453 μ.Χ. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἐργάσθηκαν μὲ ζῆλον νὰ μεγαλώσουν τὴν αὐτοκρατορία καὶ νὰ τὴν κάμουν ἰσχυρὴ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν, γιατί συνάντησαν πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ πρὸ πάντων τοὺς Τούρκους.

Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν οἱ φοβερῶτεροι ἐχθροί, ἀπὸ ὅσους εἶχε γνωρίσει ἕως τότε ἡ αὐτοκρατορία. Ἐναντίον των ἀγωνίσθηκαν οἱ Παλαιολόγοι ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνες.

Τέλος, οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, τὸ ἔτος 1453. Μαζί της ἔπεσε καὶ ὁ τελευταῖος της ὑπερασπιστής, ὁ ἥρωικὸς Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Ἀπὸ τότε οἱ ἑλληνικὲς χῶρες ὑποτάχθηκαν στὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἔχασαν τὸν πολιτισμὸν τοὺς καὶ ἔπεσαν στὰ σκοτὴ τῆς ἀμαθείας.

Γενικά διδάγματα

Ἀφοῦ ἐτελειώσαμε τὴν Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μποροῦμε τώρα νὰ βγάλουμε τὰ γενικά της συμπεράσματα.

1. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦταν τὸ πρῶτο κράτος στὸν κόσμον, ποὺ ὑποστήριξε τὸν χριστιανισμό.
2. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία στὴν ἀρχὴ ἦταν κράτος ρωμαϊκό, ἀλλὰ κατόπιν ἔγινε σιγά-σιγά ἑλληνικό. Αὐτὸ δείχνει τὴν ζωτικότητα τοῦ ἔθνους μας καὶ τὴν δύναμη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.
3. Στὸ Βυζάντιο ἐνώθηκε ὁ χριστιανισμὸς μὲ τὸν ἑλληνισμό καὶ ἀπὸ τὴν ἔνωσή τους ἐγεννήθηκε ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς βυζαντινὸς πολιτισμὸς.
4. Στὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα παρουσίασε νέα ἀθάνατα μνημεῖα στὰ γράμματα, στίς ἐπιστῆμες καὶ στίς τέχνες.
5. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἀκτινοβολεῖ, φωτίζει, διδάσκει καὶ ἐκπολιτίζει τοὺς γύρω βαρβάρους λαοὺς.
6. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶναι ὁ μεγάλος προστάτης τῶν χριστιανῶν στὴν Ἀνατολή. Ἄν δὲν ὑπῆρχε τὸ Βυζάντιο, ἡ Ἀνατολὴ θὰ ἦταν ὀλόκληρη μωαμεθανικὴ.
7. Κατὰ τὸ διάστημα ποὺ ἡ Δύση ἐπὶ 11 αἰῶνες ἦταν βυθισμένη στὰ μεσαιωνικὰ σκοτὴ, τὸ Βυζάντιο ὡς κιβωτὸς διαφύλαξε τὸν χριστιανισμό καὶ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.
8. Ὅταν ἐπλησίασε τὸ τέλος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν πτώση της, πολλοὶ ὀνομαστοὶ Ἕλληνες λόγιοι ἤλθαν στὴν Δύση καὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν τους ἐβοήθησαν σημαντικὰ στὴν κίνηση τῆς Ἀναγεννήσεως.
9. Πρὶν σβῆση ἐντελῶς τὸ φῶς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἀρχίζει στὴν Δύση νὰ παρουσιάζεται μία καινούργια ἀνθησις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Τὴν νέα αὐτὴν ἀνθησις τὴν ὀνόμασαν Ἀναγέννησις.
10. Ἡ Ἀναγέννησις καὶ ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς χρεωστοῦν πάρα πολλὰ στὴν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία διαφύλαξε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὸν μετέδωκε στὴν Δύση.
11. Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔγινε τὴν 29ην Μαΐου 1453 καὶ ἦταν βαρὺ πλῆγμα γιὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον καὶ γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος.
12. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος δὲν ἔχασε τίς ἐλπίδες του. Διε-

τήρησε βαθύτατα τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἐπίστευε ὅτι : « Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θάναι ». Καὶ ἡ πίστη αὐτὴ ὁδήγησε τὸ ἔθνος μας στὴν μεγάλη Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Οἱ κυριότερες χρονολογίες τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

313. Ἐκδίδεται τὸ Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐσταμάτησαν οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν.
323. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος γίνεται μονοκράτορας.
325. Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νικαίας.
330. Ἡ Κωνσταντινούπολη γίνεται πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας.
395. Διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους σὲ Ἀνατολικὸ καὶ Δυτικὸ.
476. Διάλυση τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
527. Ὁ Ἰουστινιανὸς γίνεται αὐτοκράτορας.
532. Στάση τοῦ νίκαι.
537. Τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἀγίας Σοφίας.
626. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Πέρσες.
629. Ὑψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.
- 673-78. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀραβες.
717. Δευτέρα πολιορκία ἀπὸ τοὺς Ἀραβες.
730. Ἡ μεταρρύθμιση τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου. Εἰκονομαχία.
843. Ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων.
867. Τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁ Φώτιος.
971. Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς κατατροπώνει τοὺς Ρώσους.
1018. Ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος κατακτᾷ τὴν Βουλγαρία.
1054. Τὸ ὀριστικὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.
1096. Ἡ Α' σταυροφορία καὶ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός.
1204. Ἡ Δ' Σταυροφορία καὶ ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους.
1261. Ἀνάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγο.
1400. Ἀκμὴ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου.
1402. Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας μεταξύ Βαγιαζήτ καὶ Ταμερλάνου.
1453. Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους.
1460. Ὑποταγὴ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου στοὺς Τούρκους.
1461. Ὑποταγὴ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζούντας.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ

'Ιστορικῶν 'Αναγνωσμάτων

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ἢ ΕΚΔΟΤΗΣ

1. Βυζάντιον καὶ Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς	Σύλλογος 'Ωφελίμων Βιβλίων
2. Βυζαντινὲς ἱστορίαι	Ντῆλ-Σλουμπερζέ
3. Βυζαντινὸ παραμῦθι	Φ. Κουκουλέ
4. Κων/πολις καὶ Ἁγία Σοφία	Ι. Σιδέρης
5. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστ. Ἑλληνισμοῦ	Σύλλογος 'Ωφελίμων Βιβλίων
6. Ὁ Ἰουστινιανὸς	» » »
7. Ἡ ἱστορία τῆς μετὰξης	» » »
8. Ἡ Ἁγία Σοφία	» » »
9. Ὁ Ἡράκλειος	» » »
10. Ὁ αὐτοκράτωρ Διογένης ὁ Ρωμανὸς	» » »
11. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας τὸ ἔθνικόν μας ἔπος	» » »
12. Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη	» » »
13. Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου	Πην. Δέλτα
14. Ὁ Τσιμισκῆς δαμάζει τοὺς Βουλγάρους	Σ. Καραβία

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος	Σελίς	5
Οἱ Ἕλληνες ἐκπολιτίζουσι τοὺς Ρωμαίους	»	7
Ὁ Χριστιανισμὸς	»	8
Οἱ Ἀπόστολοι ἰδρύουσι τὰς πρῶτας Ἐκκλησίας	»	9
Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Ἀθῆνᾳ	»	10
Οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν χριστιανῶν	»	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	»	14
Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος προστατεύει τὸν Χριστιανισμὸν	»	15
Ἡ Ἀ' Οἰκουμένη Σύνοδος τῆς Νικαίας	»	16
Πῶς ἐκτίσθηκε ἡ Κωνσταντινούπολις	»	18
Γιατὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὀνομάσθηκε Μέγας	»	19
Οἱ Οὐννοι καὶ ἡ μεγάλη μετανάστευσις τῶν ἔθνων	»	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ὁ Μέγας Θεοδοσίος	»	22
Ἡ τύχη τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους	»	23
Τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος ἐξελληνίζεται	»	24
Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὸ Πανδιδακτήριον	»	25
Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας	»	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ὁ Ἰουστινιανὸς	»	31
Ἡ ἐστίασις τοῦ νίκαι	»	32
Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	»	33
Ἡ Ἁγία Σοφία	»	35
Ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ	»	37
Ἡ καλλιέργεια τοῦ μετασοκώληκα	»	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ὁ Ἡράκλειος	Σελίς 39
Ἡ ἐστρατεία τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν	» 40
Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους	» 41
Ἡ ἀνάκτηση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	» 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Οἱ Ἀραβες, ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του	» 45
Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων	» 47
Ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πωγωνάτος	» 48
Ἡ δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 49
Ἀραβικὸς πολιτισμὸς	» 50
Οἱ Βυζαντινοὶ Ἀκρίτες	» 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου	» 53
Ἡ εἰκονομαχία	» 54
Ἡ Θεοδώρα καὶ ἡ ὀρθοδοξία	» 55
Οἱ πόλεμοι τῶν Ἰσαύρων ἐναντίον τῶν Βουλγάρων	» 56
Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλάβων	» 57
Τὸ Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν	» 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Ὁ Νικηφόρος Φωκάς	» 60
Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς	» 61
Ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος	» 62
Ἡ θριαμβευτικὴ ἐπιστροφή τοῦ Βουλγαροκτόνου	» 63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι	» 66
Ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνὸς	» 67
Τὸ προσκύνημα τῶν Ἁγίων Τόπων	» 68
Ἡ πρώτη σταυροφορία	» 69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Ἡ τετάρτη σταυροφορία	» 72
Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ ταὺς σταυροφόρους	» 73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Οἱ Φράγκοι κυριεύουσι τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας	Σελίς 75
Τὰ νέα ἑλληνικά κράτη	» 77
Τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου	» 77
Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας	» 78
Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας	» 78
Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Ὁ Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος	» 81
Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι	» 82
Οἱ Τούρκοι περνοῦσι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον	» 83
Ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτ καὶ ὁ Μογγόλος Ταμερλάνος	» 84
Τὸ Δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου	» 86
Ὁ Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος	» 87
Οἱ τρεῖς τελευταῖοι ἥρωες	» 88
Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ ὁ Μωάμεθ Β΄	» 89
Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 90
Ἡ ἄλωσις	» 92
Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Ἡ Ἀναγέννησις	» 97
Ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν	» 98
Ἡ σπουδὴ τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης	» 99
Οἱ ἐφευρέσεις	» 100
Οἱ ἀνακαλύψεις	» 102
Ἀνακεφαλαίωσις	» 105
Γενικά διδάγματα	» 107
Οἱ κυριότερες χρονολογίαι τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας	» 108
Πίνακας ἱστορικῶν ἀναγνώσμάτων	» 109

ΤΑΞΗ Α΄

No 4. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

ΤΑΞΗ Β΄

No 6. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

» 8. ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

» 9. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΑΞΗ Γ΄

No 10. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

» 12. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

» 14. ΕΛΛΗΝΕΣ ΗΡΩΕΣ

» 15. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

» 16. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

» 17. ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ

» 18. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΑΞΕΙΣ Γ΄—Δ΄

συνδιδασκόμενες

No 21. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ α΄ έτος

» 22. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ β΄ έτος

» 24. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

» 25. ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΑΞΗ Δ΄

No 31. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

» 32. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

» 33. ΤΕΤΡ. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

» 34. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

» 35. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

» 36. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

» 38. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΑΞΗ Ε΄

No 41. ΕΚΚΛΗΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ

» 42. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

» 43. ΤΕΤΡ. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

» 44. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΩΝ

» 45. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΝ

» 46. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ

» 47. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

» 53. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

» 54. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

ΤΑΞΕΙΣ Ε΄—ΣΤ΄

συνδιδασκόμενες

No 51. ΕΥΑΓΓΕΛ. ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ

» 53. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

» 54. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

» 55. ΦΥΣ. ΠΕΙΡΑΜ. α΄ έτος

» 56. ΦΥΣ. ΠΕΙΡΑΜ. β΄ έτος

» 57. ΦΥΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ α΄ έτος

» 58. ΦΥΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ β΄ έτος

ΤΑΞΗ ΣΤ΄

No 53. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

» 54. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

» 61. ΚΑΤΗΧ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

» 62. ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

» 63. ΤΕΤΡ. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

» 64. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΥΡΩΠΗΣ

» 65. ΧΑΡΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

» 66. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ

» 67. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- **Επιτελείο** από τους άριστους συγγραφείς βοηθητικών βιβλίων
- **Περιεχόμενο** σύμφωνα με τις νεώτερες διδακτικές αρχές, επιστημονικώς ήλεγμένο, μεθοδικό και εύληπτο
- **Εικονογράφηση** αρτιωτάτη με συνεργασία διακεκριμένων ειδικών καλλιτεχνών
- **Εκτύπωση** στις τελευταίες χρωμολιθογραφικές έγκαταστάσεις
- **Εμφάνιση** με εξώφυλλο πολύχρωμο και έσωτερικές σελίδες έγχρωμες
- **Έκδοση** σε έκλεκτό χαρτί και σε σχήμα πρακτικό.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΙΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ 6—ΤΗΛ. 237.647 ΑΘΗΝΑΙ

